

“Axtarıb Şəmşiri görmək istəsən...”

QƏNBƏR ŞƏMŞİROĞLU

**“AXTARIB ŞƏMŞİRİ GÖRMƏK
İSTƏSƏN...”**
(Xatirələr)

BAKİ – 2015

Tərtib edəni, redaktoru və ön sözün müəllifi: Füzuli Ramazanoğlu

Qənbər Şəmşiroğlu, “Axtarib Şəmşiri görmək istəsən...”. Xatirələr. Bakı – 2015

“Axtarib Şəmşiri görmək istəsən...” kitabında şair-publisist Qənbər Şəmşiroğlu atası – ustadlar ustadı Aşıq Şəmşirlə bağlı vaxtilə onun dilindən eşitdiyi söhbətləri və özünün iştirakı ilə baş verən hadisələri şirin bir dillə qələmə almışdır.

Ş 4358478161 Sifarişlə
121-2015

“” - 2015

Q.Şəmşiroğlu

“USTAD OĞLUNDAN ŞƏYİRD OLMAZ”

Dədə Şəmşir müasirləri olan qüdrətli qələm sahiblərinin, saz-söz xiridarlarının apardıqları tədqiqatları, müşahidələri əsas götürüb mübaliğəsiz demək olar ki, XX əsr Azərbaycan aşıq şeirinin Dədə Ələsgərdən sonra ən qüdrətli sənətkarlarından biridir. Həmin dövr aşıq ədəbiyyatını onun poeziyasından, yaradıcılığından ayrı təsəvvür etmək qeyri mümkündür. Onun şeiriyətindəki şirinlik, axıcılıq, sözlərin düzüm rəngarəngliyi və aydın tələffüzü, ifa gözəlliyi və səs lətafəti oxucu zövqünə, dinləyici dünyasına təsir etmək imkanlarını həmişə özündə saxlamışdır. Bu böyük qüdrət yiyəsi söz çələngi ilə ədəbiyyatımızın inkişafında müstəsna rol oynamaqla yanaşı, qədim və müasir saz havalarının zənginləşib xalq yaddaşının “Qızıl fond”una çevrilməsində heç bir sənətkarın görə bilmədiyi tarixi xidmətləri ilə sənət zirvəsində özünə əbədi heykəl ucaltmışdır. Yəqin ki, görkəmli saz-söz, sənət adamlarının hər biri ayrıca tədqiqat mövzusu olan Dədə Şəmşirin söz, ifa və səs-oxu yaradıcılığı haqqında apardıqları geniş tədqiqat işlərini gələcəkdə alimlərimiz, tədqiqatçılarımız bir az da geniş və əhatəli, necə varsa eləcə-mükəmməl təhlil obyektinə çevirib, onun zəngin xəzinəsini yaddaşların əbədiyaşar poetik lentinə köçürəcəklər.

Lap uşaqlıq illərindən şeirlərini sevə-sevə oxuyub, ara-sıra radio və televiziyaadan adamı min illərin o üzünə

aparan ərənə səsinə qulaq kəsildiyim ustad sənətkarların yaradıcılığını tükənməz bir xəzinə adlandırsam heç də səhv etməərəm. Bu xəzinəni onun poeziyasının tədqiqi və kitablarının nəşri ilə müntəzəm məşğul olduğum 15 illik ömür yolumda kəşf edib, yaxından duymuşam. Bu nəhəng söz sərkərdəsi haqqında mənə söz demək imkanı verdiyinə görə Ulu Yaradanıma minnətdarlığımı Dədə Şəmşirin dediyi müqəddəs sözlərlə bildirməyi özümə borc bilirəm:

*Həm səxavət, həm kərəmət bar İlahi, səndə cəm,
Şəmisar günahkarı qoymaz ola bəxti kəm.
Sən Əlinin aşiqisən, mən də sənə aşiqəm,
Nökərəm Şahi-Mərdan ustada, Pərvərdigar.*

*Kərəmli kərəminə şükürlər olsun, Ulu Tanrım!
İnsan zəkasına sözdən min bir naxışlı, min bir bo-
yalı, min bir ilməli çələng toxumaq üçün nə qədər böyük
və zəngin, ulu və tükənməz bir qüdrət vermişən!*

*Bu qüdrəti mən Dədə Şəmşir yaradıcılığı ilə
uzunmüddətli tanışlıqdan, bu böyük xəzinənin
qapısından içəri boylandıqdan sonra gördüm və bütün
qanımla, varlığım ilə bir daha yəqin etdim.*

*Var olsun Dədə Şəmşir ocağının ağsaqqalı Qənbər
müəllimi ki, bu qüdrəti duymaqda ustad atasının zəngin
poeziya çələngi ilə dərinlən tanış olmağım üçün uzun
illərdən bəri mənə yoldaşlıq edib, mənəvi köməyim olub.*

“Axtarıb Şəmşiri görmək istəsən...”

“Ustad oğlundan şəyir olmaz!”, – deyib ulularımız. Ustad atasının yaradıcılığını tədqiq və çap eləyə-eləyə özü də ustadlaşan Qənbər müəllim – Qənbər Şəmşiroğlu uzunmüddətli dostluğumuz zamanı hər görüşümüzdə sazi, sözü İlahi ucalığı yüksəldə-yüksəldə özü də ucalara yüksələn, dədələşən Dədə Şəmşir haqqında bir-birindən maraqlı əhvalatlar danışardı. Yumorla söylənən, təbiyəvi xarakterli bu əhvalatlar əksər vaxt gülüş doğursa da, həmişə adamı düşündürməyə, öz-özünə hesabat verməyə vadar edirdi.

Günlərin bir günü Qənbər müəllimdən söylədiklərini qələmə almasını xahiş etdim. Son vaxtlar isə bu xahişimi tez-tez təkrarlayırdım. Dünyanın xoş müjdəli bir günündə bir də gördüm zəng etdi ki, dediklərini yazıya almışam. Qalır onu çap eləyib ortaya çıxartmaq.

Beləcə, “Axtarıb Şəmşiri görmək istəsən...” kitabı araya-ərsəyə gəldi. Bir neçə bölmədən və ayrı-ayrı başlıqlardan ibarət olan bu kitabda qələmə alınmış əhvalatlar öz əsasını həyatda baş vermiş hadisələrdən götürmüşdür. Ömrü boyu ata-anaya, ağsaqqala hörmət və ehtiram göstərmək amalına sadıq qalan müəllif burda da öz ənənəsini pozmamışdır. Təbiətən şən və güclü yumor hissinə malik olan Qənbər müəllim kitabda gedən yazıların əksəriyyətində bu hissi oluğu kimi qoruyub saxlamağa çalışmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı ilə anadan olmasının 110 illiyi ölkə ictimaiyyəti tərəfindən

təntənəli şəkildə qeyd olunan ustad sənətkarın yubileyinə böyük töhfə olan bu kitab şəxsiz oxucuların dərin marağına səbəb olacaqdır.

P.S. Onu da qeyd edirəm ki, anadan olmasının 110 illiyini qeyd etməyə hazırlaşdığımız ata Aşıq Şəmşirin yubileyi ilə oğul-müəllif Qənbər Şəmşiroğlunun dünyaya göz açmasının 70 illiyi “Axtarıb Şəmşiri görmək istəsən...” kitabının işıq üzü görməsi ilə üst-üstə düşür. Təvazökarlıqla özünün yubileyini dilinə almayan, bu haqda söhbət düşəndə də sözü Dədə Şəmşirin üstünə gətirən ustad oğlunu uzun illərin dostu kimi bağrıma basır, 70 yaşını ürəkdən təbrik edir və ona gələcəkdə möhkəm cansağlığı, yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Füzuli RAMAZANOĞLU

“ALIŞAR MƏZARIM, YANAR MƏZARIM”

Dədəm Aşıq Şəmşir haqqında yazmaq istədiyim bu kitabı vaxtilə şeirləri ilə birlikdə “Respublika” qəzetində çap olunan və 2000-ci ildə “Gənclik” nəşriyyatı tərəfindən buraxılan “Dədə Şəmşir yaddaşlarda” kitabında verilən “Alışar məzarım, yanar məzarım...” məqaləsi ilə başlamaq istəyirəm. Həmin məqalə aşağıdakı kimidir:

“Düzü, mən bu gün dədəm haqqında nə-sə yazmağa çətinlik çəkirəm. Onunla hələ lap uşaq yaşlarından ata-oğul münasibətindən çox dost-yoldaş münasibətində olsaq da, çətin günlərində bütün dərd-sərinə ortaqlar olub, xoş günlərinin sevincini bilsəm də, dəfələrlə dədəmlə bağlı xatirələrimi yazmaq istəmişəm, lakin etiraf edirəm ki, necə yazmaq, nədən başlamaq, nədən qurtarmağa cəsarətətim çatmayıb.

Dədəmin əbədi yaradıcılığı, sənət yolu barədə ədəbiyyatşünaslar, şeir, sənət biliciləri çox yazıblar. Sağlığında ona layiq olduğu qiyməti də veriblər. O vaxtlar bir neçə kitabı da işıq üzü görüb, ancaq məni yandıran odur ki, bunlar onun böyük ədəbi irsinin yalnız bir parçası idi. Mənfur ermənilər onun doğma Ağdabanını odlara qalayanda tarixdə görünməmiş bir barbarlıqla şəxsi arxivi ilə birgə bütün külliyyatını da yandırdılar. Yenə də deyirəm, nə yaxşı ki, az da olsa təsəlli üçün heç olmasa mənə yazdığı məktubların bir qismi, uzun illər boyu qələmə aldığı geniş xatirələri, bir də əvvəllər çap olunmaq üçün hazırlanmış şeirləri qalıb.

Mən qədirbilən xalqımıza ömrüm boyu minnətdaram ki, dədəm Aşıq Şəmşiri hələ sağlığında aşıq sənətinin zirvəsinə - Dədəlik zirvəsinə qaldırdı. Kökü minilliklərin o üzünə gedib çıxan qədim aşıq – ozan

sənətində Aşıq Şəmşir sənətinin yeri, qiyməti bu gün də əziz tutulur.

Xalqımızın dədəmə olan tükənməz sevgisi məncə, onun özünün bütöv şəxsiyyətilə sıx bağlı idi. Bütün canıyla, qanıyla el-oba-ya, doğma yurda bağlı olan atam yaşıdan, vəzifəsindən asılı olmayaraq hər kəsin yerini, hörmətini saxlamağı bacarırdı. Onun hədsiz dərəcədə sadəliyi və qayğıkeşliyi ətrafdakıların da az vaxt içində ona öz doğmaları kimi isnişməyinə səbəb olurdu.

Sənəti həyat amalına çevirdiyindən ad-sanından və istedadından asılı olmayaraq hər bir sənətkarın yolunu, hörmətini saxlayırdı. Dəfələrlə şahidi olmuşam ki, əgər onun yanında bir aşıq sənətdə sol vururdusa, bir qələm əhli çiy ifadə işlədirdisə elə oradaca özünəməxsus ustalıqla, incəliklə həmin kəsə fikrini yetirirdi. Qarşıdakı inciyib pərt olmazdı. Əksinə, onun haqlı iradları ilə hesablaşar, hələ razı da qalırdı.

Dədəm deyərdi ki, ay bala, kamillik şahlıqdır! Kamil sənətkar o şəxsdir ki, yalnız öz sənətinin ustadı olmaqla qalmır, həm də adamlara xeyir verməyi bacarır.

Keçmiş ustadlarını bir an da olsun unutmazdı. Sözüünün əvvəli də Ələsgər əmi idi, axırı da.

Dədəm təkcə aşığı sənəti ilə məhdudlaşıb qalmırdı. O hansı sahədə olmasından asılı olmayaraq əsl sənətkarın xiridarıydı. Müasirləri olan Bülbülün, Xanın vurğunu idi.

Saz sənətində Aşığı Əmrax çalğısından doymazdı. Deyərdi ki, Əmrax havaları kamil çalır. Onun barmaqlarında elə bir qüdrət, seyr var ki, heç bir artıqlığa yol vermir, vurduğu xallar havaları çürüdüb itirmir, əksinə, gözəlləşdirir, şirinləşdirir.

Bir hadisə yadımdadır ki, son vaxtlar toyda, şənlikdə “Yanacaq Kərəmi”ni oyun havasına çevirib, ona qol götürənləri

görəndə hirsindən bir yerdə qərar tuta bilmir, uzun müddət dərdə-qəmə dalaradı. Deyərdi:

- Mən “Yanığ Kərəmi”ni çalanda həmişə gözlərim önünə qəm-kədər əlindən sarsılmış, alovlar içində əbəbi yanan nakam bir aşığı canlanır, amma indi bu qəmli sevgi dastanına, sevən bir aşığı faciəsinin üsyanı olan bu havaya oynayanları görəndə bu duyğusuz, ürəksiz nadanlar məni daha çox yandırır-yaxır. Yarımçıqlıq pis şeydir, oğul! Allah ulu Nizamiyə min rəhmət eləsin. Bu yarımçıqlar haqqında ən gözəl qiyməti o kişi verib.

Dədəm üçün dostluq müqəddəs nemət idi. Bizimlə söhbətlərində həmişə mötəbər dostlarından danışar, dostluq haqqında ibrətamiz hekayələr söyləyər.

Kəlbəcər onun üçün dünyanın ən cənnət guşəsi idi. Həmişə deyərdi ki, mənim hər şeyim – varım, dövlətim, malım, mülküm bu dağlar, bu bulaqlardır!..

*Alışar məzarım, yanar məzarım,
Qarışmasa torpağına Murovun.*

- deyən öz vəsiyyəti ilə elə uca dağlar qoy-
nunda da qərar tutdu, pak cismi ulu dağları-
mız torpağına qarışdı.

Məni yandıran odur ki, dədəm gəzən
dağlarda bu gün hələ də murdar ermənilər at
oynadırlar, lakin o, həmişə deyərdi ki, bizim
dağlar halallıq məskənidir, onlar haram
götürməz!..

Bəli, o dağlarda dədəm kimi ulu bir
müqəddəsin pak ruhu dolaşır. O yurd murdar
erməni tapdağında çox qala bilməz ...!

DƏDƏLİ – ANALI DÜNYAM

Mən 80-ci illərdə uşaqlıq illərimdən dē-
dəm Aşıq Şəmşir haqqında yadımda qalan-
ları, sonralar işimlə əlaqədar onun yaradıcı-

lıq fəaliyyətini, xüsusən də, 1955-ci ilin avqust ayında Azərbaycanın xalq şairi Səməd Vurğunla görüşündən sonra baş vermiş hadisələri geniş şəkildə qələmə almışdım. Hətta 1987-ci ildə həmin qeydləri makinada çap elətdirmişdim. 681 səhifədən ibarət olan qeydlərim 8 aprel 1992-ci ildə ermənilər Ağdaban-Çayqovuşan kəndlərini dağıdıb yandı-randa babam Ağdabanlı Şair Qurbanın və dədəm Aşıq Şəmşirin arxivi ilə bir yerdə oda qalandı. Sonralar bu yazıları təzədən yazma-ğa məni Məmməd Aslan və Füzuli Ramazanoglu həvəsləndirdilər. Daha doğrusu, məni yenidən oturub yazmağa vadar etdilər.

Dədəm haqqında o qədər yazanlar, o qədər onun xatirəsini əbədiləşdirmək üçün namus və qeyrətlə fəaliyyət göstərən adamlar var ki... Yəqin ki, gələcəkdə də belə xeyrixah adamlar çox olacaq. Mən onların hamısına bəri başdan Allahdan uzun ömür və can sağlığı diləyir, sözlərinin kəsərli olması-

nı arzu edirəm. Rəhmətə gedənlərin isə ruhları qarşısında baş əyir, bari-Xudadan onlara cənnət arzulayıram.

Burada dədəmin tərcümeyi-halına toxunmayacağam. Onsuz da bu haqda yeri gələndə məlumatlar veriləcəkdir.

Anam Güllü xanım haqda isə onu deyə bilərəm ki, o oxumamış olsa da, dərin müha-kiməyə və geniş həyat təcrübəsinə malik olan çox işgüzar, fərasətli, mehriban bir qadın idi. Biz çoxuşaqlı ailə olmuşuq. Kənddə hamı bizi yaxşı övladlar, yaxşı ailə kimi başqalarına nümunə göstərib.

Dədəm tez-tez xəstələnərdi. Xüsusilə, 1943-cü ildə onun sağ gözüne təsadüfən dəyən zədə fiziki sağlamlığına xeyli mənfi təsir göstərib. Anam isə cəsarətlə həm ailəsinin ağrılarını, həm də təsərrüfat işlərini idarə edib. Müharibə illərində kənd qadınları içərisində qabaqcıllar sırasında olub. Taxıl

biçinində heç kim onun kimi dərz kəsə bilmirmiş. O gündə 75-80 dərz kəsirmiş.

Anam sədaqətinə görə bəlkə də dünyanın nadir qadınlarındanıdır. Təbii ki, bütün analar gözəldir. Mənim anam isə hərtərəfli gözəl olub; həm ağına, həm dünya görüşünə, həm də yar-yaraşığına görə. 1943-cü ildə dədəmin gözüne qar dəyən zaman onu qonşu Kərəmli kəndində işləyən yeğənə tibb bacısının yanına aparıblar. 25 kilometrlikdə yerləşən bu kənd fevral ayının qarlı-boranlı günlərində 46 gün ərzində hər iki gündən bir anam sərt dağ yollarıyla tək-tənha dədəmə baş çəkməyə gəlirdi. Onun bu əziyyətlərini heç bir bədii əsərdəki qəhrəmanlıqla müqayisə etmək olmaz.

Mən, şəxsən bütün Azərbaycan ailələrinə, dostlarıma və övladlarıma Şəmşir - Güllü sədaqəti və səmimiyyəti arzu edirəm. Arzu edirəm ki, gənc ailələr arasında istək, məhəbbət Şəmşir – Güllü məhəbbəti olsun.

Biz 10 övlad dədəmlə, anamla 47 il bir evdə yaşadıq. Bu müddət ərzində onların bir-birindən incikliklərini və gileylərini eşidib hiss etmədik. Anam dədəmə “A Şəmşir!”, - dədəm isə anama “A Güllü!”, - deyə müraciət edərdilər. Anam dədəm rəhmətə gedəndən sonra 20 il yaşadı. Biz televizorda və radioda dədəm haqqında gedən verlişləri çox ehtiyatla ona bildirirdik. O, dədəmin səsinə eşidən kimi bir xəlvətə çəkilir, 100 yaşda belə göz yaşlarını sel kimi tökürdü.

Kəlbəcər işğala məruz qalandan sonra anamı Bakıya apardıq. O, çox cəhdlə Tərtərə qayıtdı. Mən ona “Ay ana, axı burada nə var, axı niyə Bakıda yaşamaq istəmirsən?!”, – deyə soruşanda, o cavab verərdi:

- Ay bala, bura Kəlbəcərə yaxındı.

Hətta, anam rəhmətə gedəndə vəsiyyət elədi ki, mənə Tərtər torpağına əmanət verin. Kəlbəcər azad olanda aparıb Şəmşirin məzarının yanında dəfn edərsiniz.

Dədəm ilk savadını atası Qurbanndan öyrənib. Sovet hakimiyyəti gələndən sonra isə Qamışlı kəndində həm Şura katibi işləyib, həm də kənddə açılmış məktəbdə təhsil almışdır. Hədsiz dərəcədə çox müaliə ilə məşğul olardı. Babamdan qalmış dini kitabları dəfələrlə oxumuş, Racinin, Qumrinin əsərlərini (kitabları vardı) əzbərləmişdi. Aşıq olmasına baxmayaraq, həddindən artıq mömin adam idi. “Ayətül-təsvir” adlı qalın “Quran” kitabını əzbər bilirdi. Bir dəfə mərcələşdik. “Quran”ı mənə verib dedi ki, sən səhifələri də, mən orada nə yazıldığını əzbərdən deyəcəyəm. Mən “Quran”ı çətin oxusam da dədəmin dediklərinə əsasən yazıları dəqiqləşdirə bilirdim. Onun nadir istedadına, fenomen yaddaşına heyran olub, mərci udurdum.

Həm özünün fitri istedadı, həm də geniş müaliəsi sayəsində özündən əvvəlki şair və aşıqların, eləcə də, müasirlərimizin yaradıcılığından geniş məlumatı vardı. Babam Qur-

banla Aşıq Ələsgərin dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin nəticəsi olaraq dədəmin uzun müddət onların söhbətlərinin, şeirləşmələrinin şəxsən iştirakçı olması heç sözsüz ki, onun yaradıcılığında dərin iz buraxmışdı. Aşıq Ələsgərə rəsmi yerlərdə “Aşıq Ələsgər” desə də, həmişə onu “Rəhmətlik Ələsgər əmi!”, - deyə xatırlayar, onu özünün mənəvi ruh varisi hesab edərdi.

Dədəmin yaradıcılığı və həyatı ilə bağlı yaddaşımda lap kiçik yaşlarımdan çoxlu xatirələr qalıbdır. Bu kitabda həmin xatirələrdən söhbət açmağa çalışacağam.

YADDA QALAN, YADA DÜŞƏN XATİRƏLƏR

BAŞKƏND SƏFƏRİNƏ DASTAN QOŞULDU

Əvvəllər Yanşaq kəndindən Başkəndə köçüb orada məskunlaşmış Qəhrəman kişi 1940-ci ildə dədəmi dəvət edir ki, buralarda yaxşı kartof olur, gəl əkək. Dədəm kəndimizdən bir neçə adam da götürüb, Başkəndə (ora Təkərək də deyirdilər) gəlirlər və Qəhrəman kişinin vasitəsilə toxum alıb xeyli kartof əkirlər. Həmin ilin payızı Murov dağını aşaraq kartofu qazmağa gələnlər görürlər ki, yay quraq olub, kartof əmələ gəlməyib. Gələn qadınlardan bir nəfərə yerlilərdən biri müştəri çıxır. Hətta burada Əhəd kişinin Peşman adlı atı itir. Bu əhvalatı gözəl bir dastan şəklinə salan dədəm onu məclislərdə (kəndimizdə) oxuyarkən, mən lap uşaq idim,

7 yaşımdı. Həmin söhbətlərdən aşağıdakılar yadımda qalıb:

Bu üzdə ərləri kartof qazmağa gedən qadınlar səhər-səhər bulaq başında oturub bir-birlərinə yuxu danışır, Peşman atın sahibinin arvadı o birinə deyir:

*Xeyrə dönsün bacı, görən nə işdi,
Huşuma qəflətən səda yetişdi.
Gördüm Əhəd Ballı qayadan keçdi,
Çox axtarır Peşman atı, görmüşəm!*

O biri qadın:

*Payız vaxtı rəngi-ruhu sarala,
Kartofunu toplayırdı xarala.
Gördüm deyir: - Dağlar qaldı marala,
Hüseynəlidən bir bayatı, görmüşəm!*

Yenə əvvəlki qadın:

*Bilmədim ot idi, yoxsa ki, yonca,
Götürüb qaçırdı atın dalınca.
Zülüm çəkir oğrulardan alınca,
Əlində də bir boz çatı görmüşəm!*

Yaxud qadına müştəri çıxan kişiylə:

*Çəmənini görəndə cəhd edən bülbül,
Havayı heç kəsə göstərmə meyil.
İndi zəminəndi, toy vaxtı deyil,
Qoy vadəmiz qalsın yaza, müştəri.*

Dastan çox gözəl bir sonluqla, yəni
Peşman atın tapılması və səfərdəkilərin sağ-
salamat geri dönməsi ilə bitirdi.

“ÇOBAN BAYATISI”NIN TƏSİRİ

Müharibə illərində Kəlbəcərdən səfərbər
edilib orduya göndərilən bütün adamlar
Sərsəng aşırımınadək piyada gətirilir və ora-

dan yola salınırdılar. Bütün səfərbərliklərdən dədəm insanları ruhlandırmaq üçün oxuya-oxuya, çala-çala onlara gəlir, gedənləri yola salıb qayıdırmış. Kəlbəcərin İstibulaq kəndindən II dərəcəli Vətən Müharibəsi əlili olan Kamran Uğurluyev söhbət edir ki, biz 8 nəfər cavan Kəlbəcərdən yola düşəndə qərara gəldik ki, yolda meşələrin birinə yayınaq. Səfərbərlikdə min nəfərdən çox adam var idi. Bizə Kərəmli kəndinin altında saxlayıb dincəlməyə icazə verdilər. Dedilər ki, Aşıq Şəmşir dastan deyəcək. Şəmşir əmi yanında da bir balabançısı (həmin balabançı da bizimlə birgə səfərbərlik edilmişdi) meydana girdi, nə girdi. Koroğludan oxudu. O belə də deyirdi:

- And olsun o bir Allaha, Şəmşir əmi orada bir “Çoban bayatı” çəkdi, hamımız elə bil ki, birlikdə bu saat hücumla keçəcəkdik. O səs göydən, ərşdən gəlirdi. O səs 50 ildən sonra bu gün də qulaqlarımda cingildəyir.

Biz elə həmin dastanla da yayınmaq fikrindən əl çəkdik, hamı bir nəfər kimi müharibəyə yollandıq. O zaman balaban çalan Ədil elə mənim yanımda həlak oldu. Mən isə iki ağır yara aldım.

O çətin illərdə Dədə tez-tez ayrı-ayrı kəndlərdə konsertlər verir, camaatı ruhlandırır.

Dədənin özündən başqa heç kəsin minə bilmədiyi kəhər atı vardı. Hər dəfə Dədə ayağını üzəngiyə qoyub atın belinə qalxanda bir dəfə şahə qalxıb kişnəyər, sonra od kimi tərپənərdi.

Kəndimizə gələn yolla o tay-bu tay evimiz qarşı-qarşıya idi. Dədəmin yanında qonaq gələndə oradan keçəndə bir “Çoban bayatı” çəkər, anam isə o dəqiqə:

“Şəmşir qonaqla gəlir”, - deyib tədarük görərdi. O, kənddə də təsərrüfat işlərinə kömək göstərir və eyni zamanda yazıb-yaradardı. Yaxşı yadımdadır, bizim kiçik

Ağdaban kəndindən 30 nəfər müharibəyə getmişdi. Sonralar onlardan 16 nəfəri müharibədən qayıtmadı. Qayıdanların isə əlbəttə, hamısı yaralı idi.

SƏHNƏ ƏSƏRLƏRİ

Həmin illərdə dədəm “Polad” adlı səhnə əsəri yazdı. Kənddə bizim qızların gücü ilə (surətlərin əksəriyyəti işçi qadınlar idi) tamaşaya hazırladı və bu tamaşa bir neçə dəfə Ağdabanda, qonşu Kərəmli və Usacıq kəndlərində göstərilib böyük rəğbət qazandı. Əsərin məzmunu belə idi; Polad adlı bir nəfər orduya gedir. O, orduya gedənədək təsərrüfat rəhbəri olub. Gedərkən onu kəndçi qızı Humay əvəz edir.

Poladın cəbhədə göstərdiyi igidliklərin xəbəri gəlir. Humayın dəstəsi də araxada hünər göstərir, amma hamı istəyir ki, müharibə qurtarsın, sülh olsun. Poladın kiçik yaşlı

qızı Dilarə (Elza) üzünü göydən uçan ağ
göyərçinlərə tutub deyir:

*Qış dolansın, yaz gəlsin,
Gölə quba qaz gəlsin!
Göynən gedən ağ quşlar,
Deyin atam tez gəlsin!*

*Atam, gülə-gülə gəl,
Al süngünü ələ, gəl.
Öldür yağı düşməni,
Yurdunu məhv elə, gəl!*

Bundan bir qədər keçir və xəbər gəlir ki,
müharibə qələbə ilə bitib, Polad və onun
yoldaşları sağ-salamat qayıdırlar.

Əsas ifaçılar: Polad – Əjdər müəllim,
Dinarə, onun qızı Elza, kolxozçu qızlar –
Güləsər, Gülşən, Xırda, Qaranaz, Minayə və
başqaları idilər.

Həmin illərdə dədəm “Əsli-Kərəm” داستانını milli dostluq çərçivəsində səhnələşdirmişdi. Bu əsər də səhnədə oynanıldı. Qonşu erməni kəndi (Çapar) Usacıqda səhnədə Kərəmin qara keşişi xəncərlə doğraması ermənilərin xoşuna gəlməsə də əsər bir neçə dəfə müxtəlif kəndlərdə tamaşaya qoyuldu. Bu əsərlərin müəllifi, rejissoru, musiqiçisi hamısı dədəmin idi. Hər işə o özü rəhbərlik edirdi.

Təəssüf ki, həmin əsərlər də əlyazmada 8 aprel 1992-ci ildə Ağdaban kəndi yandırılarkən odlara qalandı.

Müharibədən sonrakı illərdə dədəm əsasən kənddə çalışır və həm də rayonda yarıdılmış “Aşıqlar birliyi”nə rəhbərlik edirdi.

İBRƏTAMİZ SÖHBƏT

Mən orta məktəbi bitirib həmin il ali məktəbə gedə bilmədim. Dədəmi həmişə

“Qağa”, - deyə çağıran Cabbarlı Zal müəllim məni kəndimizdə “Kəndli Gənclər Məktəbi”nə kurs müəllimi təyin elədi. Xeyli əmək-haqqı alırdım. Məndən böyük bacılarım Qaranaz və Yaxşı sağıcı işləyirdilər. Ailədə kömək çoxalmış, dədəmin əziyyəti azalmışdı. Onu da qeyd edirəm ki, müharibə illərində bütün çətinliklərə baxmayaraq, dədəmin öhdəsinə götürüb saxladığı onlarla ailənin də bəzisinin başçısı qayıtmış, bəzisinin də uşaqları böyüdüüyü üçün özləri öz qayğılarını çəkə bilirdilər. Ona görə dədəmin qayğıları xeyli azalmışdı. Ən əsası isə bunlar ona sənətilə məşğul olmağa imkan vermişdi.

Mən maaşımı almağa hər ay rayona gedirdim. Bir dəfə dədəm dedi:

- Ay bala, mən də gedəcəyəm. Gəl mənim filan dostuma bir pay aparaq.

Bir toğlu kəsib, o vaxt dəbdə olan heybəyə (kiçik xurcun) qoyub çiynimə aşırıdım və gəldim. Dədəm dedi ki, bu payı

aparaq verək həmin evə, sonra işimizin dalınca gedərik. Rayona çatanda heybəni də götürüb mənim ancaq adını eşitdiyim dostu-gilə getdik. Evdəkilərin göstərişilə heybəni eyvanın bir küncünə qoyub, elə oradaca mənə göstərilən stulda əyləşdim. Dədəm hələ eşikdə söhbət edirdi. Bu zaman evin o qədər də fərli bir şey olmayan, ancaq çox ədalətli xanımı çıxdı, mənə gözücü nəzər salıb ayağı ilə heybəni o yana itələyərək, qulluqçu qıza müraciətlə soruşdu ki, bu kirli xurcunu kim gətirib, bura atıb. Tez bunu burdan rədd elə! Qız isə heç nə dinmədən heybəni sürütləyib mətbəxə doğru apardı, içindəki əti atdı, götürdü, bilmədim. Heybəni büküb, mənə sarı uzatdı. Mən heybəni alıb tez eşiyə çıxdım. Dədəm gördü ki, mən çıxdım. Ev sahibi ilə sağollaşıb mərkəzə yol aldım. Mənə üzünü tutub:

- Naznaz xalanı gördünmü?, – deyərək soruşdu. Mən:

- Bəli, - dedim. Doğrusu, özümdə deyildim. Mən maarifə, dədəm isə ayrı hərəyə getdi. Şərtə görə Zal müəllimgildə görüşəcəyimizi bildirdi. İşimi qurtarıb Zal müəlligilə gəldim. Dədəmlə ev yiyəsi söhbət edirdi. Zal əmi mənə həmişə “Qardaşoğlu”, - deyərək müraciət edirdi. Bu dəfə də “Qardaşoğlu, xoş gəldin, xoş gəldin, buyur əyləş”, - dedi əl-təmənlə olub əyləşdim. Xeyli keçmiş Zal əmi soruşdu:

- Qardaşoğlu, niyə kefsizsən?

Hec nə demədim. Səhərisi qayıtdıq. Kəndə piyada gəldik. Yolda əhvalatı dədəmə söylədim və o mənə ibrətamiz bir hadisəni söhbət edib, yadında saxla dedi:

- Bir gün bir kasıb uşaq mollaxanada oxuyurmuş. Görür ki, hər şagird mollaya bir töhfə gətirir. Atasına deyəndə atası da qapılarında olan xurma ağacının başında olan cəmi-cümlətanı üç xurmanı dərir və səliqə ilə büküb, deyir ki, apar xəlvəti ver mollaya.

Uşaq belə də eləyir. Molla sevinərək payı alıb öz hücrəsinə keçir və tez qayıdıb uşaqları toplayaraq onların yanında xurmaları uşağın başına vurur. Uşaq ağlayır və heç nə deyə bilmir. Zaman keçir. Uşaq mollaxananı qurtarıb, gedir böyük bir şəhərin qazisi olur. Xeyli vaxtdan sonra aclıq düşür. Bir gün qazi adamları ilə həmin qonşu şəhərin yanından keçəndə görür ki, iki adam qaça-qaça gəlir. Arxadakı qışqırır:

- Ay adamlar, Allah xatirinə, tutun onu, mənim azuqəmi qaçırır. Adamlar birinci gələnə saxlayır və qovan gəlib çatır.

Qazi o saat müəllimini tanıyır və soruşur ki, a kişi, bu adam sənə hansı azuqəni qaçırırdı? Molla cavab verir:

- Bir eşşək ölmüşdü, bölüşdürəndə tənəssülü (filan yeri) mənə düşdü. Bu adam da onu qaçırdı. Mən acından ölə bilərəm. Qazi gəlib ona yaxşı yemək-ichmək verib deyir:

- Ay molla, dünyanın işi belədi, şagirdinin verdiyi xurmanı onun başına vuran müəllimin son qisməti belə olmalıdır!

Söhbətə şirin-şirin qulaq asdım. Dədəmin ruhuna and içirəm ki, həmin ədalı xanım da sonralar o hadisəyə bənzər şəkildə ehtiyac üçün yanıma gəldi. Ona hörmət elədim.

NƏ QƏDƏR YAŞASAN...

1951-ci ilin avqustunda Ağdam İkillik Dövlət Müəllimlər İnstitutuna daxil oldum. Dədəm instituta gəlmədi. Heç Ağdam şəhərinə də. Amma Güllücə və Papravənd kəndlərinə gəlirdi. Bir dəfə Güllücəyə gələndə xəstələnir. Kənd xəstəxanasında müalicə olunur. Mən yanına gəlmişdim. Xəstəxananın baş həkimi Səbinə adlı bir xanım idi. O dədəmə ürəklə xidmət göstərirdi və kişi tezliklə sağaldı. Dədəm

həmişə Güllücədə dostu Qamboyun evində qalırdı. Biz dədə-bala evdən çıxıb Güllücənin içərisindən keçən Xaçınçayın sahilinə gəldik. Artıq may və ya iyunun əvvəlləri idi. Dədəm sahilə oturub baxırdı. Gördüm məni səslədi. Gələndə o tayda selin açdığı yarıqda bir-birindən 1-2 metr aralı düz üst-üstə üç qəbir gördüm. Elə bil ölçü ilə düzəldilmişdi. Xeyli tamaşa edəndən sonra nəsə yazdığını gördüm. Yazırdı:

*Nə qədər yaşasan dəhli fənada,
Keçən günlərini sayıb gedərsən.
Ac gözüün dolanda qara torpaqdan,
Onda bu dünyadan doyub gedərsən.*

Şeiri mənə oxudu və Musa peyğəmbərlə bağlı aşağıdakı hədisi söylədi:

- Deyirlər, Musa peyğəmbər adətən dağda-daşda çox olar, adamların güzəranı ilə maraqlanmış. Bir dəfə də uca bir dağın ba-

şında namaz qılan bir Abidlə rastlaşır. Abid namazını qurtarıb Musanı ziyarət edir. Musa soruşur ki, ay Allahın bəndəsi, niyə namazını bu səhrada - dağın başında qılırsan, ev-eşiyində qılmışsan?! Abid:

- Ya Musa, mən bütün ömrümü ibadətə həsr etməyi qərara almışam. Ömür çox qısaadır. Bu az ömrü də ibadətdə keçirmək daha xoşdur, - dedi. Musa:

- Ay Abid, burada neçə ildir namaz qılırsan? sualını verəndə, Abid deyir ki, ya Musa 420 ildir ki, mən hər gün bu dağın başına çıxır, namaz qılıb, qayıdıram. Musa:

- Ay Abid, bir zaman gələcək, 100 il yaşaya bilənlərə insanlar bəxtəvər deyəcəklər. Abid isə:

- Ya Musa, vay o adamların halına and olsun, Allahın birliyinə, mən başımı canamazın üstünə qoyub 100 il səcdə edərim, - deyir.

İndi ay bala, həmin zəmanə gəlib,
çatıbdı. Vay indiki zəmanədə yaşayanların
halına:

*Ağlaya-ağlaya gəldin cahana,
Aşı xaki-baddan cəm olan insan.
Allahdan cahanda əzəl binadan,
Rahına nabaləd xam olan insan.*

*Çiçək tək açıldın, dedin: – Solmaram,
Az vara, dövlətə qane olmaram.
Dərdi-möhnət nədi yada salmaram,
Axırda işrəti qəm olan insan.*

*Şəmşir, əcəl bir gün gəldi tuş oldu,
Ruh bədəndən fərəhləndi quş oldu,
Cümlə yühənnasa göstəriş oldu,
Verəcək bu borcu cəm olan insan...*

Dədəm həmin vaxt aşağıdakı rəvayəti
danışdı:

- Uşaq anadan olan dəqiqə onun taleyini qələmə alan mələklər sağ və sol çiyinlərinə qonaraq qulağına yavaşcadan deyir ki, ay bədbəxt, sən niyə ölməyə gəldin. Bunu eşidən uşaq fəryad edib qışqırdı, - deyir və sonra təzəcə qələmə aldığı şeirdən bir bənd oxumağa başladı:

*Ağlaya-ağlaya gəldin cahana,
Niyə ağlasınlar gedəndə səni.
Mələklər qonaraq çiyinlərinə
Xəbərdar etmişdi gələndə səni.*

STALİNİN ÖLÜM XƏBƏRİ

Bizi pambığa çox apardıqlarına görə, yanvar tətilini 1953-cü ilin əvvəlində yox, martın 1-də verdilər. Kəndə gəldim. Mart ayının 4-ü idi. Dədəm səhər-səhər durub yuxu gördüyünü və Stalinin getdiyini dedi. Mən:

- Ay dədə, sən Allah, dilini farağat qoy, eşidən-bilən olar bu söhbəti, - dedim. O isə qətiyyətlə yuxusunu danışdı:

- Gördüm ki, Stalin bir ağ libas geyinib, Mirzə əminin çardağının üstünə çıxıb, dayanıb. Birdən bir tufan gəldi, Stalini damın üstündən götürüb Qozlu dərəyə atdı. Hamımız (Qozlu dərə Mirzə əminin evinin alt yanında nəhəng qoz ağacları olan dərə idi) yüyürdük, nə qədər elədik kişini oradan çıxara bilmədik. Mən gülüb dedim:

- Ay dədə, sən elə 20 ildi ki, yuxu danışırısan, sən Allah, tərgit! Dədəm isə yuxusunu danışdı:

- O, sənin canın üçün həmin vaxt ayılmışdım, qayıdıb yuxuladım. Mənə dedilər ki, ay Şəmşir, sən bayaq yuxu görmüşdün ey, o həqiqətdi və yuxudan yenidən ayıldım.

Mən yenə də zarafat elədim. O zaman bütün kəndə bircə bizdə Zal müəllimin

dədəmə bağışladığı “Rodina” radiosu vardı ki, onun daşları köhnə olduğu üçün işləmirdi. Dədəmin bu sözündən sonra daşların məftillərini çalaşdırıb xəbərlərə qulaq asmaq üçün gözləməyə başladım. O gün heç bir xəbər çıxmadı. Amma səhəri gün, yəni martın 5-də axşam radionu açanda cəmi üç dəqiqə danışdı. Batareyanın cərəyanı qurtardığından gərək gözləyəydim, təzədən cərəyan yığaydı. Radionu açanda dedi:

- Diqqət, diqqət! Bəşəriyyətə ağır itki üz vermişdir.

Stalinin bütün titullarını saydıqdan sonra Stalin vəfat etmişdir, - deyəndə dədəm radioya tərəf xeyli əyildi. Diktor hadisəni təkrar dedi və radio susdu. Dədəm yavaşca durub evdə divardan asılmış sazını köynəkdən çıxartdı və “Cəngi Koroğlu” üstündə “Hanı mənim qoç Koroğlum. Gələ, girə bu meydana!”, – deyə oxudu. Hətta

anam: “A kişi, dəli-zad olmamısan ki, eşidərlər, səni tutarlar, oturduğun yerdə otur”, - dedisə də xeyri olmadı. O öz bildiyində idi. Səhərisi dedi:

- Ay bala, gəl rayona gedək. Birdən radio yalan deyər. Rayona – Zal müəllimgilə gəldik. Qapıda qara bayraq asılmışdı. Zal müəllim və ailəsi dədəmi görəndə kövrəldilər. Dədəm isə fiştıriq çala-çala bunlara sarı yeriyəndə Zal əmi uğunub getdi:

- Ay qağa, sən Allah, ehtiyatlı ol!, - dedi. Dədəm isə:

- Ayə, qağa, canın üçün onlardan keçdi, daha məndən nə yağ, nə dəri istəyəcəklər!, – dedi. Sonra onlar içəri keçdilər.

Onu da deyim ki, dədəmin Stalinlə heç arası yox idi. Onun şəninə şeir də yazmışdı. Amma onu özünün düşməni hesab edirdi. Doğrusu, hələ o vaxtlar bu mənə çatmırdı. Deyirdi:

- Ay bala, siz bilmirsiniz, o nə qədər qanlar töküüb, nə divanlar eləyib. O xalq düşmənidir!..

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, represiya illərində dədəm tanınmış sənətkar olmasına baxmayaraq, çox əziyyətlər çəkmişdi. Yəqin ki, bunlar onda ağır mənəvi iz qoymuşdu.

1953-cü ildə mən İkiillik Müəllimlər İnstitutunu bitirdim və Zal əmi təyinatımı öz kəndimizə verdi. Bundan sonra ailəmizə köməyim dəyməyə başladı.

“BU UZUNLUQDA DA BALABANÇI OLAR?”

1954-cü ilin yay ayları idi. Dədəm mənə dedi ki, Başkənddə sazbənd Əsəd mənə saz düzəldib. Gedək görək nə sazdır. Ata-bala yola düzəlib Başkəndə - ustanın yanına gəldik. Yol kəndin qarşı tərəfindən, biçənək

yerindən keçirdi. Kəndə yaxınlaşanda gördük ki, nəhəng armud ağacının kölgəsində xeyli ot yığan qadın istirahət edir. Dədəmi görən kimi ayağa durub hamısı: “Xoş gəldin”, - dedi. Buralara biz Alxazlı camaatı deyirik. Çox bəmərədirlər. Xeyli söhbət edəndən sonra bir qadın dədəmə üz tutub:

- Aşıq Şəmşir, bəs bu yanındakı oğlan kimidir?, - deyər soruşduqda dədəm:

- Bu da mənim balabançımdır, - dedi. Qadın:

- Ay Tanrı, bu uzunda da balabançıımı, olar?, - deyib güldü (mən nazik, uzun idim). Dədəm:

- Xalası, uzundur deyər o həm də yaxşı klarnet çalır, - dedi. Yanındakı arvad:

- Ay günüqara, kimə söz atdığını bilmirsən, di al payını, - deyib başına bir qapaz vurdu. Sonra biz ustanı tapmayıb geri döndük.

SƏMƏD VURĞUNLA GÖRÜŞ

Aşağıda qeyd edəcəyim görüş haqqında çox yazılıb, deyilib, dəfələrlə radioda, televiziya da geniş verilişlər verilib. Amma dedəmin həyatında gec də olsa, geniş və təsirli iz buraxmış bu görüşü mənim yaddaşımda necə qalıbsa, daha doğrusu, necə görmüşəmsə o şəkildə də qeyd edəcəyimi məqsədəuyğun hesab edirəm.

1955-ci il avqust ayının 5-də mən məktəb məsələsi ilə əlaqədar Kəlbəcər şəhərində idim. Dedilər ki, Səməd Vurğun İstisuya gəlib. Axşamüstü isə xəbər çıxdı ki, S.Vurğunla görüş keçiriləcək və Aşıq Şəmşir də o görüşdə iştirak edəcək. Əvvəllər də bizim üçün maraqlı idi ki, onu görək.

Həmin gün bilirdim ki, o zaman kolxoz partiya təşkilatının katibi işləyən Dədə bizimlə bir kolxozda birləşən, lakin xeyli

aralıda yerləşən Qanlıgöl sahəsində ot tədarükü ilə məşğuldur.

Doğrusu, ağılıma gəlməzdi Dədəmi Bağırılı kəndinin Qanlıgöl yaylağından kimsə gətirtdirə bilər. Sən demə, əhvalat belə olub. O zaman rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi olan Səfər Verdiyev S.Vurğunun şərafinə Kəlbəcərin yaxınlığındakı Boyaqlı Turşsuyunun üstündə ziyafət düzəldib. Məclisə aşığı da dəvət olunubmuş. Aşığı Ələsgərin qohumu aşığı Əli məclisdə oxuyanda birdən Səməd Vurğun üzünü Səfər müəllimə tutub:

- A Verdiyev, buralarda bir aşığı varıydı ey. Deyirdi ki, səni qarı gördüm, bağrım qan oldu. Mənim saqqalımın çal vədəsində. İndi o aşığı dururmu, haradadır?, – deyə soruşduqda hamı bir ağızdan:

- Hə, Aşığı Şəmşir! Bəli, o yaşayır!, – cavabını verir. Səməd Vurğun deyir ki, onu

necə olsa bura gətirtirmək lazımdı. Gör o nə deyirmiş axı?!

Söhbət səhər-səhər olur. Səfər Verdiyev təcili öz maşınını göndərir və göstəriş verir ki, Şəmşir kişi, tapılıb gəlməlidir. Qanlıgöl yaylağı nisbətən Yanşaq kəndinə yaxın olduğu üçün kənd sovetinin katibinə zəng vururlar ki, Aşıq Şəmşiri tapıb çayın ayağına, yəni şosse yoluna gətirsin. Deyirlər ki, deyin, birinci katib tapşırıb. Ya kənd soveti katibinin heç özünə də demirlər, nə məsələdi, ya da heç nə deməməsini tapşıırırlar. Sovetin katibi Seyid Yunis bir atla özünü çatdırır Qanlıgöl yaylağına Aşıq Şəmşiri heç nə demədən, katibin tapşırığı əsasında çətinliklə, amma o zaman üçün çox sürətlə yola çatdırırlar. Yolda katibin minik maşını gözləyirdi.

Dədəm yolboyu sürücü Əlaslandan nə qədər soruşursa ki, ay bala nə məsələdir, o heç bir söz demir. Maşın Boyaqlı suyuna do-

ğru gedəndə kişi başa düşür ki, nə isə məclis var. Şoferə deyir ki, ay bala, səhərdən ürəyimi yeyirəm, niyə demirsən, məclis, qonaq var. Əlaslan isə:

- Şəmşir əmi, mənə deyiblər səni bura gətirim, amma nə məclisdi, bilmirəm, - deyir. Maşın yolu ilə Turşsu arasında xeyli piyada getməli idin. Onlar piyada qonaqlar üçün düzəldilmiş çadıra doğru gedirlər. Dədə saz səsi eşidir və bir şey başa düşür. Çadırın qabağına çatanda qonağın Səməd Vurğun olduğunu anlayır. İçəri daxil olanda onu Səfər Verdiyev Səməd Vurğuna təqdim edir və o ayağa durub:

- Aşıq qardaş, xoş gəldin, səfa gətirdin!, – deyib yer göstərir. Bir neçə dəqiqə keçir. Səfər müəllim deyir ki, ay Şəmşir əmi, özümüz sənə bildirmədik ki, görək sən böyük şairi necə qarşılayacaqsan. Dədəm aşıq Əlinin sazını alır və özünün aşığdakı məşhur şeirini bədahətən əzbər deyir:

*Elimin-günümün böyük şairi,
Gətirib dağlara səfa, xoş gəlib!..
Yolunu gözlədik biz intizarla,
Eləyib əhdinə vəfa, xoş gəlib!..*

*Minnətdarlıq kamil söz ustadına,
Şan-şöhrət yaraşır onun adına.
Bizim Kəlbəcəri salıb yadına,
Bu yolda çəkibdi cəfa, xoş gəlib!..*

*Alqışladığ mahal ilə, el ilə,
Qarışıladiq çiçək ilə, gül ilə,
Saz ilə, söz ilə, şirin dil ilə,
Şəmşir deyir bu sərrafa, xoş gəlib!..*

Dədənin belə bədahətən şeir deməsindən, həm də səsinin məlahətindən çox xoşhal olan şair elə oradaca “Kazbek” qutusunun üstünə nəsə yazır və o zaman Kəlbəcər rayon prokuroru işləyən, əslən

qazaxlı olan gözəl el şairi Paşa Salahlıya verib deyir ki, ayə, bunu saxla, axşam oxuyaram. Beləliklə, məclis xeyli çəkir.

Axşam Kəlbəcər klubunda görüş başladı. Bu görüşdən sonrakı hadisələrin demək olar ki, əksəriyyətinin iştirakçısı oldum. Klub çox geniş deyildi. O qədər adam yığılmışdı ki, onların heç onda birini klub tutmazdı. Ona görə klubun ancaq ağ-saqqallar üçün qabaq oturacaqlarını saxladılar, adamların əksəriyyəti ayaqüstə dayandı. Səməd Vurğun, Rayon Partiya Komitəsinin katibləri, məruzəçi, qonaqlardan bir neçəsi və dədəm səhnədə əyləşdilər. Əvvəllər rayon Xalq Maarif şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış, həmin vaxt isə rayon qəzetinin redaktoru işləyən Zal müəllim məruzəçi idi. Səfər Verdiyev qısa nitqlə görüşü elan edib məruzə üçün sözü Zal Cabbarlıya verdi. O, Səməd Vurğun haqqında çox məzmunlu, gözəl məruzə

hazırlamışdı. Məruzədən sonra bir neçə adam çıxış elədi və söz Səməd Vurğuna verildi. Səhnəyə o qədər dağ çiçəyi töküldü ki, az qala Səməd Vurğun görünməz ola. O ağır-ağır sözə başladı. Xeyli danışdı. Sonra dedi ki, mən bu gün Aşıq Şəmşirlə deyişmişəm. Ona yazdığım şeiri oxumaq istəyirəm. Əlbəttə, alqışlar altında o eləcə “Kazbek” qutusunun üstündən məşhur:

*Aşıq Şəmşir, Dəlidağdan keçəndə,
Kəklikli daşlardan xəbər al məni.*

- misraları ilə başlayan şeirini oxudu.

Şeir dörd bənd idi. Yerdən gurultu qopdu ki, Şəmşir əmi də şeirini oxusun, özü də sazla. Dədəm əvvəlcə Səməd Vurğunun şeirini və Səməd Vurğunun tribunada şeir oxuyan zaman onun şeirinə cavab olaraq dediyi “Səni” rədifli beş bəndlilik şeirini oxudu.

Alqışlardan sonra Səməd Vurğun ayağa durdu və ucadan dedi:

- Mən bu gün böyük Nizamimizin oğluna nəsihətlə dediyi:

*Şeirdən ucalıq umma dünyada
Çünki Nizamiylə qurtardı o da!*

- ifadəsi ilə qəti razı deyiləm.

Qoy böyük şairin ruhu məndən inciməsin. Əgər o bu gün aşırıq qardaşın bədahətən dediklərinə qulaq assa idi, nə deyərdi?! Deməli, şeirdən tərəqqi gözləmək olar. O bu sözləri deyərkən biz cavanlar xorla: “Bəs Səməd Vurğun, bəs Səməd Vurğun!..”, – deyə qışqırdıq.

Görüş qurtardı. Səməd Vurğungil İstisuya getdilər. O zaman onun ailəsi İstisuda idi. O gedərkən Səfər Verdiyevə tapşırdı ki, səhər aşırıq qardaşı İstisuya gətir. Sözsüz ki, mən də Dədəmlə ora getdim və

biz çatanda gördük ki, Səməd Vurğun qaldığı sanatoriyada Dədə üçün də putyovka hazırlanıb.

Üç gün sonra yenə İstisu sanatoriyasına getdim. Kəlbəcərin demək olar ki, bütün aşığıları orada idi. Onlar axşam konsert verəcəkdilər. “Bağırovun sanatoriyası” adlanan 2 sayılı sanatoriyanın geniş həyəti istirahətə gələn adamlar, yaylaq köçərilərinin eşidib gələnləri ilə dolu idi. Adamları maraqlandıran aşığıların konserti deyil, əlbəttə, birinci növbədə Səməd Vurğunu görmək idi. Orada Səməd Vurğundan başqa Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev və başqa görkəmli adamlar ailə üzvləri ilə istirahət edirdilər. Konsert demək olar ki, gecə yarıyadək çəkdi. Aşığılar növbə ilə Vurğunun bu və ya digər şeirini oxuyurdular. Sonda şair aşığıların hamısını yığıb təşəkkürünü bildirdi. Həm də, zarafatla Dədəmə dedi:

- Ayə, aşiq qardaş, sənin bu şagirdlərin mənim elə qoşmalarımın hamısını əzbər bilirmiş ki, sağ olsunlar. Allah qoysa, Bakı şəhərində onların konsrtini təşkil etmək mənim boynuma!..

Bundan sonra Dədə avqustun sonlarınadək Səməd Vurğunla İstisu sanatoriyasında birgə istirahət etdi. Onlar bir neçə dəfə Ceyran bulağına, Gəlin qayasının yanındakı Turşsuya, Taxtadüzə gəzintilər etdilər, çobanlarla görüşlər keçirdilər. Bu barədə Dədəm “Səməd Vurğun və Şəmşir” adlı iri həcmli dastan yaratdı. Həmin dastan indi bir çox aşıqların repertuarında tez-tez səslənir.

Səməd Vurğun Bakıya qayıdanda da biz onunla görüşdük və o Dədəmə tapşırırdı ki, aşiq qardaş, şeirlərindən bir qədər Bakıya gətir, sən 20 çap vərəqi həcmində kitabını plana saldırıb, çap elətdirəcəyəm. Redaktoru da özüm olacağam. Onunla biz Kəlbəcərdə

ayrıldıq. Səməd Vurğunu Səfər Verdiyev böyük bir dəstə ilə gətirib Ağdərə aşırımında Rus Bulağı deyilən yerdən təntənə ilə yola saldı.

Həmin ilin sentyabr ayının 29-da şairin tapşırığı ilə bir taxta çemodan seçilmiş şeirlərini Dədəmlə Bakıya gətirdik. Şərtə görə biz Səməd Vurğunla akademiya, onun kabinetində görüşməli idik. Əlbəttə, şeyləri mən götürdüm. İkinci mərtəbəyə çıxıb sağa doğru dönüb “S.Vurğun” sözü yazılmış otağın astanasında dayandırıq. Dədə qapını döydü. Bura şairin geniş, hündür və işıqlı gözləmə otağı idi ki, kabinetə yol buradan keçirdi. Hər əlimdə bir çemodan görən katibə qız:

- Ay oğlan, bu nədi, hara soxulursan, bura çemodan yeri deyil, - deyə qışqıranda Dədəm astaca:

- Qızım, onlar mənimdi, narahat olma, - deyib qızı sakitləşdirdi. Qız:

- Kimi istəyirsiniz?, – deyəndə, Dədə:

- Qızım hörmətli şairə deyin Aşıq Şəmşir gəlib. Bir neçə dəqiqədən sonra o içəri daxil oldu və nə dediyini yaxşı eşitmədim. Gördüm qapı açıldı. Səməd Vurğun özünəməxsus bir şənliklə çıxıb kişini qucaqladı:

- Ay aşıq qardaş, ayə, xoş gəldin, səfa gətirdin, indi gərək sən bu Bakı qızlarına çoxlu şeir yazasan, - deyə-deyə içəri apardı. Mən qaldım gözləmə otağında. Çəmodanı və balaca çəmodan kimi düzəldilmiş sumkanı bir yana çəkib əyləşdim. Xeyli gözləməli oldum. O zaman gözləmə otağında bir böyük yazı taxtası qoyulmuşdu. Uca boylu, nazik qara bıqları və az qala dizinə düşən bər-bəzəkli qalstuklu olan cavan bir oğlan isə yazı taxtasının qabağında durub tabaşirlə səliqəli şəkildə inteqral tənliyi yazır, silir, bir də yazırdı. Mən də ona tamaşa eləyiridim. Qızı içəri çağırıdılar. O qayıdıb mənə “Bu

şeyləri də götürüb keçin”, - dedi və dodaqaltı donquldandı. Mən şeirləri götürüb içəri daxil oldum. S.Vurğun:

- Ayə, aşırıq qardaş, bu çemodanlar hamısı şeirdimi?, – dedi. Dədəm:

- Yox, möhtərəm şair, onun biri Kəlbəcər payıdır, Sizin üçün, o biri çemodan isə şeirlərdir, - dedi. S.Vurğun üzünü mənə tutub:

- Aç, görüm, şeirlərə baxaq, - dedi.

Mən çemodanı uzun qabaq stolunun yanına gətirib açdım və əlyazmalarından xeyli hissəsini stolun üstünə qoydum. Şair ayaq üstə xeyli vərəqlədi (Dədə bütün yazılarını ərəb əlifbası ilə yazırdı). Sonra mənə dedi:

- Yığışdır, oğul. Bu işlərdə sən gərək bizə yaxından kömək edəsən. Baş üstə!, – dedim. Dədəm özü durub kənddə səliqə ilə fanerdən arı pətəyi üçün düzəldilmiş və

içərisində bir neçə pətək qoyulmuş sumkanı stolun üstünə qoyub:

- Şair, bu da Kəlbəcər balıdır, - deyəndə o bərkdən:

- Ay aşırıq qardaş, ayə, çox sağ ol, nə zəhmət şəkirsən”, - deməklə zəngi basıb katibəyə nəsə dedi. Bir azdan Məmməd Arif, Həmid Araslı, Mirzağa Quluzadə və adı yadımdan çıxan bir neçə adam otağa yığıldılar. Səməd Vurğun mənə:

- Ayə, aç görüm bu aşırıq qardaş nə gətirib, - dedi. Mən sumkanı açdım, bir dənə ağ şanda bal pətəyi çıxardım. Səməd Vurğun kiminsə bıçağını alıb balı səliqə ilə kiçik dilimlərə kəsə-kəsə ucadan:

- Ayə, siz belə şeyi tanımırınsınız, bu dərmandı, alın bir dadın baxın, - deyə-deyə hamıya payladı. Xoşu olan, olmayan dadmağa məcbur oldu. Gülüşdülər. O, katibə qızı çağırıb:

- Bunu burdan götür, yoxsa lələlərim qoymayacaq qala, - dedi. Sonra Dədə barədə, onun kitabının hazırlanması barədə göstəriş verdi. Mirzağa Quluzadəyə:

- Xahiş eləyirəm aşıqla səhər 20 çap vərəqi həcmində müqavilə bağla və şeirlərin kiril əlifbasında yazılmasına sərəncam ver, - dedi. Sonra hamı dağılışdı. Mən taxta çemodanı götürdüm, gözləmə otağına çıxanda şair ayağını saxlayıb bayaqdan burada çalışan oğlana:

- Ayə, yana dur görüm, - deyib yazıya diqqətlə baxdı və səhvlərini göstərdi. Məzəmmətlə dedi:

- Ay gələcəyin alimi, yaxşı öyrənmək lazımdır, mükəmməl!. Doğrusu, mən onun zəkasına heyran qaldım. Şair hara, integral hara?! Nə isə həyəətə düşdük, binanın həyəətində dayanmış qara “Zim” maşını işarə ilə çağırdı. Dədəmlə oturub harasa getdilər. Mən isə qonaq qaldığımız evə gəldim.

Şəhərdə xeyli hərləndim və yenə evə döndüm. Dədə isə çox gec gəldi və söylədi ki, Səməd Vurğun onu maşınla gəzdirib, Bakının bir çox yerlərini ona göstərüb.

Səhərisi gün biz yenə akademiya getdik. Bu dəfə katibə qız bizim gəlişimiz barədə tez xəbər verdi və Dədəm S.Vurğunun yanına keçdi. Xeyli söhbət elədilər. S.Vurğun Dədəmi qapının ağzına qədər yola saldı və dedi:

- Dedim də, aşiq qardaş, Pekinə gedirəm, qayıdan kimi kitabın nəşrinə özüm birbaşa nəzarət edəcəyəm. Üzünü mənə tutub:

- Aşığı apar Nizami institutuna Mirzağa müəllim müqavilə yazacaq, - dedi. Xudahafizləşib instituta gəldik. Mirzağa müəllim beş dəqiqənin içində 20 çap vərəqi həcmində akademiyanın nəşr edəcəyi barədə müqavilə tərtib etdi və bir surətini də Dədəmə verərək nə etmək lazım olduğunu

bildirdi. Onunla da ayrılıb kəndə qayıtdıq. Kənddə Dədə ərəb əifbası ilə şeirləri oxuyur, biz isə kirilə çevirirdik. Xeyli iş gördük. Demək olar ki, 50-60 çap vərəqi şeiri yazıb hazırlamışdıq, ancaq maşınkaya vermək lazım idi. Dədəm Kəlbəcərə gəldi. Dostlarının vasitəsilə yazılardan xeyli köçürtdü. Gözlərimiz yolda, qulağımız səsdə olsa da elə bir xəbər yox idi.

1956-cı ilin mart ayının əvvəllərində Yazıçılar İttifaqının sədri olan Süleyman Rəhimov Kəlbəcərə fəallar yığıncağı keçirməyə gəldi və biz yalnız onda S.Vurğunun ağır xəstə olduğunu, Moskvada yatdığını bildik. Elə Dədə onda “Bir də gəl” rədifli şeirini yazıb Süleyman Rəhimova verdi ki, bu məktubu S.Vurğuna çatdır. Bir xeyli keçmiş görkəmli söz nəhəngi bu şeiri “Azərbaycan gəncləri” qəzetində kövrək bir yazı ilə çap elətdirdi.

S.Vurğunun vəziyyətinin ağır olmasına baxmayaraq, Osman Sarıvəlliyyə tapşırırmışdı ki, Aşıq Şəmşirin şeirlərini özün redaktə edərsən. Ona görə də Osman əmi bu işi çox məmnuniyyətlə öhdəsinə götürmüşdü. Dədənin xeyli şeirləri qəzet və jurnallarda nəşr edildi. Onu ədəbi ictimaiyyət yaxından tanımağa başladı. Açığını deyim ki, S.Vurğundan sonra münasibətlərin yavaş-yavaş dəyişdiyi hiss olunurdu və məhz buna görə də Vurğuna müraciətlə:

*“Qələm yoldaşların üzümə mənim
Yad kimi baxdılar, bilməyə nə var”,*

- deyə yazırdı. Amma nakəslərdən çox yaxşılar da var. Yazıçılar İttifaqında Dədənin ittifaqın üzvlüyünə qəbulu məsələsi qaldırıldı. Bu məsələnin təşəbbüskarı Süleyman Rəhimov, Osman Sarıvəlli, Nəbi Xəzri və başqaları oldu.

Dədəmin ittifaqa üzv qəbul edilməsilə əlaqədar baş verən bir çox hadisələri sizlərə çatdırmağı özümə borc bilirəm. Məndən başqa bu əhvalatlardan heç kimin xəbəri yoxdur.

1957-ci ildə S.Rəhimovun tapşırığı ilə mən onun öz evinə gəldim, mənə öz iş otağını verib tapşırırdı ki, sən Dədənin heç olmasa 1000 misra müasir şeirini seç, mətbuata verdirəcəyəm. Həm kişiylə maddi yardım olsun, həm də onun Yazıçılar İttifaqına qəbul edilməsi üçün əsas olsun. Mən oturub işləməyə, yəni şeirləri seçməyə başladım. Süleyman əminin böyük oğlu Oqtay və böyük qızı Zərifə mənə yaxından köməkçi oldular (onda Şamo rəhmətlik Moskvada oxuyur, o biri uşaqlar isə xırda idilər). Düz on beş gün seçim elədim. Süleyman əmi onları makinada yazdırdı və məni də öz iş yerinə gətirib, kabinetində əyləşdirdi. Redaktorlardan birini dəvət edib

(adını çəkmək istəmirəm, əgər rəhmət düşərsə, Allah rəhmət eləsin) dedi ki, ay filankəs, Aşıq Şəmşirə kömək lazımdı, deyirəm, onun 1000 misra şeirini çap eləyək. Həmin adam:

- Mən niyə Aşıq Şəmşirin şeirini nəşr eləyirəm? Qoy xurcun çəkdikləri adamlar çap eləsin, - cavabını verdi. Süleyman əmi onu yola salıb:

- Oğul, belə şeylərə məhəl qoyma! O, səni yaxşı tanımır, elə şeylər olan şeylərdir, - dedi və mənə nə etməyim barədə göstəriş verdi. Az sonra Dədənin xeyli şeirləri müxtəlif mətbuat orqanlarında nəşr edildi.

“ONUN QADASINI ALEM”

Dədəmin Yazıçılar İttifaqına üzvlük məsələsi hazırlanırdı. Osman əmi bu işlə ciddi məşğul idi. Dədəmlə birlikdə yazıçılar İttifaqına daxil olub ikinci mərtəbəyə

qalxdıq. S.Vurğunun rəssam tərəfindən işlənilmiş və çərçivəyə salınmış böyük bir portreti foyedə qoyulmuşdu. Dədə istər-istəməz portretin qabağında xeyli dayandı və sonra Osman əminin otağına keçdi. Həmin portretin yanında geniş otaqda isə dörd nəfər cavan oğlan bilyard oynayırdılar. Mən onların yanına keçdim. Bu dörd nəfərin içərisində cüllüt sifət, gödək, özündən çox müştəbeh, özünü boğmuş qarğa kimi dik tutan biri:

- Gördünmü, o papaqlı qocanı, gör dünyanın işini, biz nə qədər çalışırıq, bizi İttifaqa yaxın buraxmırlar, amma onu üzvlüyə hazırlayırlar, - deyəndə ucaboylu, mavi gözləri olan ağbəniz o biri oğlan Qazax ləhçəsində:

- Ayə, niyə elə deyirsən, onun qadasını alem, bilersən o nə şairdi?! Bizim şair olmağımıza əlli il var, - deyəndə o birilər də, “Doğrudan elədi”, - dedilər. Sonradan

öyrəndim ki, birinci sözü deyən dümbələk də cızmaqaraçıdır, amma “Onun qadasını alem”, - deyən artıq tanınmış gözəl şair Nərman Həsənzadə, onun sözünü təsdiqləyənlər isə hörmətli yazıçılarımız Sabir Əhmədov və Davud Ordubadlı idilər.

Həmin əhvalatdan bir həftə keçmiş mən yenə Osman əminin otağına gəldim. Orada Osman əmi, Nəbi Xəzri və yazıçı Hüseyn Abbaszadə əyləmişdilər. Mən isə ayaq üstə gözləyirdim. Birdən gödək, tösmərək, şişman qarnı özündən xeyli irəli çıxan, başı bədənində bitişmiş kimi görünən bir nəfər içəri daxil oldu. Nəbi Xəzri cavanlığına görə ayağa durub yer göstərdisə də, o:

- Sağ olun, oturmuram, - deyə, nəsə oturanlara dedi. Osman əmi ona dedi:

- Ay Alabaş, yaxşı gəldin, səhər plenumda Aşıq Şəmşirin üzvlüyə qəbulu məsələsi var, xahiş edirəm, siz də dəstək verəsiniz. O isə tısıldaya-tısıldaya:

– Ay Osman, siz də adam tapdınız qaldırmağa, o dədəsi şair Qurbanın bir-iki şeirini öz adına çıxır elə bilirsiniz şairdir?, - dedi. Osman əminin qaşlarında qırıqlar çoxaldı, gözlərini qıyıb ayağa durdu və:

- Ayə, sənə ar olsun! O, 55-ci ildə Səməd Vurğunla şeirləşəndə əlli il bundan qabaq rəhmətə gedən Qurban gəlib Şəmşirin qulağına pıçıldadı ki, sən Səmədə belə de?! Utanmırsan saçından?! – O bir kəlmə dinmədən əkildi. Öz-özümə:

- Allahu Əkbər, bu nə işdir? Bunlar nə danışır? Bir sözlə,

*“Öz işilə məşğul ikən bir gün o qoca kişi
Fələyin öz əliylə bir daha artdı işi”.*

- deyə fikirləşdim.

Quş kimi gedən adamın arxasınca getdim. Pilləkənlərdə onu qabaqladım. O, qapıdan çölə çıxan kimi mordasına iki tutarlı

sillə dartıb, od kimi aradan çıxdım. Sonrasını bilmədim nə oldu. Axşam Osman əmigilə gəldim. Məni görəndə gülümsünərək:

- Ayə, o qurumsağın ağzına sənmi duz verdin? Az qalmışdın işləri korlayasan, – deyərək, sözünə davam etdi:

– Sən vurandan sonra qayıdıb:

- O kim idi, aşığın nəyi idi?, – deyərək təkid etdi. Onu inandırmaq ki, onun da bir-iki bezdarnı şeirləri var idi. Biz də qəbul etməmişdik. Səni niyə vurub, bəlkə Şəmşirpərəst imiş, - dedik. Biz onun ağılını kəsdirdik ki, bunu açıb-ağartma. Onsuz da gədə tapılan deyil. Sonra söz-söhbət çıxar ki, filankəsi əzişdirdilər, amma sən də çox böyük qələt eləmişən, adam elə axmaq iş tutmaz, sənə də heç yaraşmaz, ziyalısan.

Mən təkcə:

- Osman əmi, o kişinin başına ağıl qoyurdum, - deməklə kifayətləndim.

Səhərisi yazıçıların plenumu Dədəmi yekdilliklə üzvlüyə qəbul elədi. Həmin il Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanı ilə Dədəyə “Azərbaycanın Əməkdar İncəsənət Xadimi” fəxri adı verildi. Bu işin təşəbbüskarlarına Allah rəhmət eləsin!.. Amma kitabın nəşri xeyli çətinləşdi. Yüz bəhanə, yüz çək-çevir, get-gəllər, ötür-ötürlər başladı. Osman əmi isə çox səbrlə redaktorluq vəzifəsini yerinə yetirərək, 22 çap vərəqi həcmində şeiri çapa hazırladı. Hətta, bir dəfə getdim ki, evində oturub işləyir və məni görəndə:

- Ayə, Şəmşir qağam, Allah kömək olmuş o qədər yazıb töküüb ki, bunun içərisindən seçmək çətindir, amma biz öhdəsindən gəldik.

Osman əmi redaktəni qurtarıb “Akademiya” nəşriyyatına təqdim etdi, lakin kitabın nəşri yenə ləngiməyə başladı. Yazıçılar İttifaqı xahişnamə ilə müraciət

etdi. Kitab axır ki, nəşriyyatın 1958-ci il planına daxil edildi.

Bir məsələ də dədənin xeyrinə oldu. Dədə ilk dəfə aşığı dastanına radioda lentə yazdırdı. O zaman Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin sədri Teymur Əliyevin və komitənin əməkdaşı Hüseyn Kürdoğlunun bu məsələdə böyük xidmətləri oldu. Yaxşı yadımdadır, komitənin sədr müavini Ənvər Məmmədخانlının kiçik kabinetində oturmuşduq. Dədəm Teymur müəllimin qəbuluna gedəndə sazı və papağı bizim yanımızda qoyub getmişdi. O zaman oxuyan bir madmazel aktrisa otağa girib papağı görəndə:

- Ənvər, kabinetindən motal iysi gəlir, - deyib qəh-qəhə çəkdi. Rəhmətlik Ənvər müəllim bir mənə, bir ona baxıb:

- Adam danıdığı sözü düşünüb danışar, - deyə ona sərt cavab verdi. O naz sətaraq əkildi. Ənvər müəllim daha heç nə demədi

və şükür ki, növbəti xata məndən uzaq keçdi. “Aşıq Valeh və Zərniyar”, “Koroğlunun Bağdad səfəri” dastanları lentə belə köçürüldü.

75 SAZ HAVASI LENTƏ KÖÇÜRÜLDÜ

1958-ci ilin fevral-matr aylarında gözəl insan, istedadlı musiqişünas Əminə Eldarova dədəmi dəvət edib, evində 20 gün qonaq saxladı və konservatoriyanın səsyazma studiyasında onun ifasında 75 aşıq havasını lentə köçürtdü. Sözsüz ki, bu işlərdə mən birbaşa iştirakçı idim. Çox gözəl yadımdadır ki, dədəm arada 75-ci havanı çox məharətlə “Çoban bayatı”sı oxudu. Əminə xanım təxminən belə bir ifadə işlətdi ki, Şəmşir 75 saz havasını oxudu getdi. O, sonralar yazdığı monoqrafiyasının bir bölməsini dədəyə və onun musiqi yaradıcılığına həsr eləmiş və

nəşr etdirib bir nüsxəsini də bizə göndərmişdi.

İLK KİTABIN SEVİNCİ

Bəlkə on dəfələrlə gəl-getdən sonra axır ki, birinci kitab 1959-cu ildə “Akademiya” nəşriyyatı tərəfindən nəşr edildi. O vaxt kitabın çıxmasında “Akademiya” nəşriyyatının direktoru Əjdər Xanbabayevin çox köməyi oldu. Elə o zamandan da onunla dostluğumuz başladı. Ümumiyyətlə, onu qeyd etmək istəyirəm ki, dədəmin sonralar nəşr edilən kitablarının əksəriyyətinin nəşiri Əjdər müəllim oldu. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin!

İlk kitabın çapı ilə əlaqədar dədəmin başına bir əhvalat gəlmişdi. O zaman mən yanında deyildim.

Özü söhbət edirdi ki, məni dəvət elədilər Akademianın nəşriyyatına və dedilər ki,

Aşıq Şəmşir, nəşr edilən kitabının pulunu gəlib alarsan. Mən təsadüfən orada görüşdüyüm, əsl başqa rayondan olub, amma uzun müddət Kəlbəcərdə işləyən Həsənqulu müəllimi (ad şərtidir) gördüm və onu özümə yaxın bilib dedim ki, ay Həsənqulu bala, mən kassadan pul götürməliyəm, təkəm, mənimlə Akademianın kassasına gedək. O məmnuniyyətlə razılaşıdı, amma Şəmşir əmi, beşcə dəqiqə məni gözlə gəlirəm, - deyib harasa getdi və tez də qayıtdı. Biz onunla kassaya getdik və mən içəri girdim. Hamısı əllilik olan pulları (15 min manat) ciblərimə deyil, şalvarımın toqqasının altına düzdüm. Soruşdu:

- Əmi, nə oldu? Dedim:

- Sağ ol, oğul, gedək. Küçəyə çıxanda elə bil kimsə mənə dedi:

- Ehtiyatlı ol. Üzümü Həsənquluya tutub:

- İki dəqiqəyə gəlirəm, - deyib, içəri girdim ki, direktorun yanına çıxam, bu anda iki cavan oğlan məndən qabağa keçib pilləkənin başında hərəsi bir bıçaq çıxartdı:

- Pulları ver, - dedilər. Hiss etdim ki, biri papağımı bıçaqla qaldırıb:

- Səsini çıxartsan axırındı, - deyəndə, cavab verdim:

- Ay bala, məndə pul nə gəzir, hələ pulları səhər alacam.

- Pencəyimin, şalvarımın ciblərini tələsik axtarıb əkildilkər. Bir xeyli gözləyib Əjdərin yanına girdim və ona əhvalatı danışanda möhkəm əsəbləşdi və mənə bir adam qoşdu ki, apar, kişini haraya istəyir oraya qoy!

Həqiqətən dədəmin papağının arxa tərəfinin dərisi xeyli kəsilmişdi. Sonralar rəhmətlik Əjdərlə bu məsələni tez-tez danışdıq. Həsənqulu müəllim də Allah

tərəfindən layiqli cəzasını alıb haqqına çatdı. Allah lənət eləsin!

Dədə Yazıçılar İttifaqının üzvü seçiləndən sonra dedilər ki, yeni kitabını plana saldıq, daha doğrusu, kitab plana düşdü. Yenə get-gəllər, süründürməçiliklər başladı, nə başladı. Çox çətinlikdən sonra ikinci kitabın da nəşri məsələsi qaydasına düşdü.

Bu kitabın nəşri vaxtı da bir neçə hadisə baş verdi. Dədə növbəti səfərimizdə dedi ki, ay bala, istəyirəm bir-iki ramka yaxşı bal düzəldim, gedəndə o kişiye aparım. Deməsin ki, bunlar bir şey başa düşmürlər. Belə də etdik. Aqlımız Səməd Vurğuna getdi. Sumkanı yuxarı çıxartdım və dədəm sumka əlində içəri keçdi.

Bir qədərdən sonra gördüm ki, müdirin otağına dalbadal çoxlu adam daxil oldu. Xeyli çəkdi, gördüm dədə sumka əlində çölə çıxdı və dedi ki, gedək. Daha içəridə nə

əhvalat baş verdiyini bilmədim. Yol boyu dədəm danışdı ki, mən sumkanı yanıma qoyub orutanda müdir bəy məndən soruşdu:

- Kişi, ərizəni gətirmisənmi? – Mən ərizəni onun stolunun üstünə qoyub geri qayıtdım. O mənə:

- A kişi, bu nə yazıdır, - deyə müraciət elədi. Mən geri dönüb eynəyi çıxarmaq üçün əlimi cibimə salanda müdir elə bildi nəyləsə mən onu vurmaq istəyirəm:

- A kişi, a kişi, - deyərək stoldan çıxıb qaçdı və mən ona:

– Ay bala, eynəyi axtarıram, - deyəndə, o dayanıb yerində əyləşdi, ərizəni oxudu və məndən soruşdu ki, o sumka nədi? – Heç, elə kiçik Kəlbəcər payıdı, - sözünə bənd imiş kimi zəngi basıb camaatı ora tökdü və qışqırdı ki, görürsünüz, bu kişi mənə rüşvət təklif edir. Bunu sənədləşdirin tez olun, - deyə səsini başına aldı. Heç kim dinmədi və mən:

- A kişi, sənin belə qurumsaq gədə olduğunu bilmədim, bağışla, elə bildim kişisən. Səni tanımamışam, - deyib sumkanı götürüb çıxdım. Sonra nə danışdılar bilmədim.

– Mən də xeyli pərt oldum, ancaq gülə-gülə dedim:

- Ay dədə, sən ağlını Səməd Vurğuna vermişdin. Gördünmü bu kimdi? Dədə xeyli təəssüf elədi. Səhərisi bu söhbəti bir neçə məşhur adama danışdı, hamı da eyni sözü:

- O əclaf oğlu əclafdı, - dedi.

Həmin əclafın mənəəçilikləri üzündən kitabın nəşri gecikdi. Hər il plana keçirilə-keçirilə süründürməçiliyə düşdü.

1965-ci ildə bizim ailədə baş verən hadisə isə dədəmi əməlli-başlı sarsıtdı. Həmin ilin avqust ayının 5-də 26 yaşlı qardaşım Əkbər evimizin içində faciəli şəkildə həlak oldu. Dədə çox sevdiyi oğlunu itirdiyi üçün əlinə saz almadı. Yazıları isə

əsasən mərsiyələr oldu. O, Şamounun vaxtsız ölümü ilə əlaqədar yazıçı Süleyman Rəhimova yazdığı məktubda “Çörəyim yeyildi çörəyin kimi”, - deməklə bu hadisəyə işarə edirdi.

ÖMRÜN ŞÖHRƏT ÇƏLƏNGİ

Yetmişinci illərdə düyanın mənzərəsi dəyişdi. Dədəmin nüfuzu xeyli artdı. Beləliklə, on iki il keçəndən sonra 1971-ci ildə Eyvaz Borçalının redaktorluğu ilə “Qoşmalar” adı altında ikinci kitabı nəşr edildi.

1973-cü ildə Azərbaycan KP MK-nın qərarı ilə dədəmin anadan olmasının 80 illik yubileyi keçirildi. O vaxt MK-nın birinci katibi olan Heydər Əliyev dədəmin yubileyinin respublikada təntənəli keçirilməsi ilə dədəm SSRİ Ali Sovetinin

qərarı ilə “Şərəf nişanı” ordeni və “Əmək igidliyinə görə” medalı ilə təltif edildi.

Həmin illərdə dedəmin xatirəsini çox əziz tutan görkəmli nəşir İsrəfil Nəzərov Azərbaycan Dövlət Nəşriyyat Komitəsinin sədri təyin edildi. Onun tapşırığı ilə dedəmin növbəti şeir kitabı plana salındı. Biz dedəmlə bərabər şeirləri yığıb gətirəndə nəşriyyatda dedilər ki, artıq plan MK tərəfindən təsdiq edilib və Aşıq Şəmşir planda yoxdur. Elə o :

- Ay bala, kitab çıxıb, - dedi. Burada yenə məzəli bir əhvalat baş verdi. Plandan çıxarılandan sonra dedəm ilə İsrəfil müəllimin yanına getdik. O, dedəmi çox mehriban qarşıladı və məsələni biləndən sonra “Sədrin fondu” deyilən fondan 10 çap vərəqi fond ayırıb, elə həmin dəqiqə nəşriyyatdan nümayəndə çağırıb tapşırırdı ki, təcili məktub yazın, mən icazə verəcəyəm ki, kitab plana düşsün. Sonra dedəmə dedi:

- Aşıq, siz narahat olmayın, gedin nəşriyyatda olan müdirin yanına Sizinlə müqavilə bağlayacaqlar. Biz sevinə-sevinə müdirin yanına getdik. Yenə mən dəhlizdə durdum. Dədə içəri daxil oldu. Gördüm müdir içəridən çıxıb o biri otaqdan bir nəfər qız çağırırdı və əlindəki kağızı ona verərək:

- Al bu müqaviləni, get Komitəyə, amma heç kəsə göstərmə. Oralarda yuban. Səhər də bazardı. Birigün saat 2-də İsrəfil müəllimin yanına gedərsən. Onadək mən hər şeyi həll edəcəm, bu kişi görər necə plana saldırır?! Qız gedən kimi dədəm çıxdı. Dedim:

- Nə oldu? Dedi:

- Müdir müqaviləni yanımda yazıb Komitəyə göndərdi. Heç nə demədim. Tez aşağı düşüb bir taksiyə oturduq və əhvalatı yolda danışdım. Dədəm icazəsiz-filansız sədrin otağına girdi və iki dəqiqə keçmədi gördüm bir ayrı qız həmin nəşriyyatdan gə-

lən qızı qabağına salıb apardı və bir neçə dəqiqədən sonra dədəm əlində imzalanmış, möhürlənmiş müqavilə çıxdı. Biz şad olub düşdük. Çox çəkmədi ki, həmin adamı vəzifədən rədd elədilər. 1974-cü ildə 10 çap vərəqi həcmində kitab 40 min tirajla nəşr edildi və iki ay çəkmədi ki, satıldı. Yenə əlavə nəşr elədilər.

1978-ci ildə “Dağ havası” kitabı nəşr olundu.

1980-ci ildə nəşr edilən kitabı dədəm görmədi. Çünki o, 1977-ci ilin iyul ayında ağır əməliyyat olunmuşdu. Həmin əməliyyatın fəsadları dədəmi 1980-ci ilin fevral ayında əbədi olaraq bizdən ayırdı.

DƏDƏNİN DEDİKLƏRİ VƏ ONUN HAQQINDA DEYİLƏNLƏR

*Yuxarıda qeyd edilən hadisələr və
aşağıda qələmə aldığım əhvalatlardan bir*

hissəsi mətbuatda xüsusən, Məmməd Aslanın “Saxla, izimi dünya” kitabında nəşr edilsə də dədəmin dediklərindən yadımda qalanları və mənim iştirakımla baş verən hadisələri burada qeyd etmək qərarına gəldim.

ARIQ ALININ MƏSLƏHƏTİ

Çəpli kəndində yaşayan, dövrünün varlı-hallı və mötəbər kişilərindən olan Arıq Alı yay günlərinin birində Ələmağacı deyilən yaylaqda atlı gedəndə qoyun otaran bir uşağın oxumasını eşidib atı onun yanına sürür və soruşur:

- Ay oğul, kimin uşağısan? Uşaq:
- Qurbanın oğluyam! Kişi fikrə gedir:
- Ayə, bizim dayıoğlu Qurbanınmı?, - deyə soruşur. Uşaq:
- Hə baba, - deyir. Arıq Alı atını sürüb gedir. Səhərisi Arıq Alı Qurban kişini tapıb

deyir ki, sənin o arıq, çəlimsiz gədənin səsi ildırımdı, ildırım. Onu oxut, böyük gələcəyi var!

Bir neçə gündən sonra Alı kişi onu toy məclisinə çağırıdır, oxutdurur və bununla da Şəmşirin ilk səs yayımı bütün obaya yayılır.

ƏMƏLLİ-BAŞLI ŞAİRSƏN

Əmimiz oğlu şair Baba müəllim danışır ki, 1930-cu illərin ortaları imiş. Babam Ağdabanlı Qurbanın vəfatından 1-2 il ötmüşdü. Bir dəfə məclisdə Aşıq Ələsgərin, atası Qurbanın şeirini oxuyan Şəmşir əmiyə Qaraş əmi deyir:

- A bala, a Şəmşir, niyə təkcə Ələsgər əmi ilə Qurban lələnin şeirlərini oxuyursan? Hamı bilir ki, sən özün də gözəl şairsən. Hərdən öz şeirlərindən də oxusana.

Şəmşir cavab verir:

- Onların şeirlərini ona görə oxuyuram ki, ruhları şad olsun. Mənim şeirlərim heç yerdə yazıya alınmayıb. Nə demişəmsə, əzbərimdədi. Bir də bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

- Qaraş əmi qalın bir dəftər verib bərk-bərk tapşırır ki, bundan sonra nə vaxt ilhama gəlsən, nə şeir desən bu dəftərə yazarsan. Görüm sinəndə nəyin var?!

Şəmşir əmi əmisinin tapşırıqlarını ədəb-ərkanla yerinə yetirir. Qələmi əlindən yerə qoymur. Sinəsinə gələnləri yazıya köçürür. İki aydan sonra Qaraş əmi dəftəri alıb oxuyur və deyir:

- Qardaşoğlu, sən əməlli-başlı gözəl şairsən. Bundan sonra hər nə söz desən, beləcə dəftərə köçürərsən.

ÇOPUR MOLLANIN DUASI

Dədənin yaxşı səsi olduğu üçün məhərrəmlik ayının mərasimlərində onu həmişə mərsiyəxananın yanında zikrçi kimi saxlayırmışlar. Dədəm söyləyirdi ki, yay ayı idi. Ələmağacı deyilən yerdə qətil sındırırdılar. Mərasimi Çopur molla adlı əslən cənublu olan, xeyli vaxt buralarda yaşayan Məşədi Əli idarə edirdi. Adamlar ona yaxınlaşıb bir abbası, on şahı verir, xahiş edirdilər ki, onların rəhmətə getmiş valideynlərinə ələm ağacının dibində dua oxusun. Molla pulu alandan sonra üzünü camaata tutub deyirdi:

- Cəmaət, hamınız deyin, “İlahi Amin. Allah, sən bu duanı müstəcəb edib sahibinə çatdır”. Sonra dua deyib, tapşıırırdı.

Bu zaman məclisdə iştirak edən başqa bir məşədi Çopur mollaya bir üçlük verib, onun atasına da bir dua oxumağı xahiş elədi. Çopur molla bütün qayda-qanunla hamıya:

- İlahi Amin!, - dedirdikdən sonra “Xudaya xudavəndi, məşədi filankəsin dədəsinin qəbrini belə-belə eləyim”, - dedi. Bu sözdən sonra aləm qarışdı. Dua oxutduran məşədi mollaya yaxınlaşıb:

- “Sağ olun, məşədi, xalq bir abbası verib dədəsinə Quran oxutdurur, mən də üç manat verib dədəmin qəbrini söydürürəm”, - dedi və atını minib getdi.

ONU DA YARADAN VAR

Seyid Ağdabana Çayqovuşana - dədəmgilin evinə gəlmişdi. Eyvanda süfrə açılmış, olan-olmazdan yeyib-içirdilər.

Dədə rezin qaloşdan düzəltdiyi milçəkqıranla böyür-başda zəhlətökən milçəkləri hərdən bir “oyanlıq” edirdi. Birdən dəli Seyid bərkdən:

Allahdan qorxmursan, onun yaratdığını məhv eləyirsən. Sən özün bir milçək yaratmısan ki?

- Ay Seyid, bəs nə təhər eləyim, milçək axı yeyir məni?

- Nə olsun... Nə olsun ki? Onu da Allah yaradıb, səni yeməsin ölsünmü? Hə?

Seyid özündən çıxmışdı, dədəm onu bir təhər sakitləşdirir.

Nahardan sonra dədəm Seyidi bağ-bağcanı dolanmağa dəvət edir və işi elə qurur ki, başından (zəncirdən) açılmış köpək Seyidin üstünə cumur.

Dədəm isə xeyli aralaşır.

Seyid qışqırır:

- A kişi, görmürsən it məni yeyir, hara gedirsən?

Dədə iti qovur və təmkinlə Seyidə deyir:

- Ay Seyid, onu da Allah yaradıb, bəs səni yeməsin acından ölsünmü?

DƏLİ SEYİDİN QULUNU

Bir gün, Dəli Seyidi ləqəbli seyid Ağdaban kəndindən şosse yoluna atla enir, dədəm isə həmin yolla Kəlbəcərdən gəlirmiş. Yolda qabaqlaşır, hal-xoşdan sonra Seyid:

- Ay dayıoğlu mənə vəhy gəlib. Bu yaxınlarda göydən üç bəla yenəcək. Ehtiyatlı olmaq gərəkdir, - deyir və atını minmək istəyəndə görür ki, atın qulunu yoxdur. Qışqırır ki, ayə, buralara bax görək, qulun hanı? Bəlkə elə kənddə qaldı?! Dədəm:

- Ay Seyid, necə olur ki, sən göydən üç bəla endiyini bilirsən, amma atının qulunun harada qaldığını bilmirsən?

AY SEYİD, SƏN BURDA BUR!

Dədənin cavan vaxtları imiş. Seyid Fəttahın mal-qarası tez-tez bizim bağa

girirdi. Malı çıxaranda isə Seyid dədəyə çox pis sözlər deyirmiş. Bu hal bir neçə dəfə təkrar olunur. Bir dəfə dədə mal-qaranı bağdan çıxanda Seyid gəlib ona ağır sözlər deyir və əlindəki əsa ilə bir-iki dəfə onun qıçlarına vurur. Dədə heç nə demir. Sakitcə Seyidi tutub başından əmmaməsini çıxarır, belindən qurşağını açıb bir ağac kötüyünün üstünə qoyur və deyir:

- A seyid, sən burda dur. Mənim bu Fəttah kişiynən işim var.

Səhər camaat qalxıb görür ki, Seyid kənddən köçüb.

PLANDAN ÇIXDI

1967-ci ildə çox cəhdlərdən və mübahisələrdən sonra dədənin ikinci kitabı plana salındı. Maraqlı oxucuların hamısı xəbər tutdular ki, dədənin yeni kitabı çıxacaq. Bir nəfər dədəmlə qabaqlaşdı:

- Şəmşir əmi, təbrik edirəm, deyirlər kitabın çıxıb? Cavabında dədəm:

- Bəli bala, çıxıb, amma çapdan yox, plandan çıxıb.

NƏ ÜÇÜN SAQQALIN AĞ, BAŞIN QARADIR?

Bu əhvalat mənim yanımda olub. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun folklor şöbəsində yığışıb dedilər ki, aşıqla şəkil çəkdirək, amma başı açıq! Dədəm papağını çıxaranda qadınlardan biri:

- Şəmşir əmi, məşallah, saçların qapqaradır, amma saqqalın düm ağdır. Bəlkə bunun səbəbini deyəsən. Dədəm fərqi nə varmadan:

- Ay qızım, başım papağın altında olub, amma üzüm o qədər pis üzlərlə üzləşib ki, ağarıb!

PEYĞƏMBƏR ÖVLADLARI

Kəndlərin birində səhər-səhər Dədənin əlinə su tökən bir xanım:

- Ay Şəmşir dayı, sənin heç sinəndə tük yoxdu deyillər, peyğəmbər övladının sinəsi tüklü olar, - deyir.

Dədə:

- Hə qızım, sənin sözündən belə çıxır ki, bütün keçilər peyğəmbər övladlarıdır?

PAPAQ CƏHƏNNƏM, ƏLİMİ YARALADIM

Kəlbəcər şəhərində mənzildə təkcə yatan Dədə gecə çölə çıxır, qayıdanda pəncərədən düşən ayın işığında stolun başında bir papaqlı adam oturduğunu görüb soruşur:

- Ayə, əmioğlu, sən kimsən? Adam dinmir. Bir neçə dəfə təkrar eləsə də, bir şey çıxmır. Qapının ağzından bir odun götürüb

var gücü ilə oturanın başına endirir və odun öz əlini yaralayır. Görür yenə səs çıxmadı, yaxınlaşıb görür ki, axşamdan pencəyi stulun başına keçib, papağı da üstünə. Odunla vuranda da papağı əzib və öz-özünə:

- Papaq cəhənnəm, əlimicə yaraladım!

SARILAR GÜLÜR

“Gülür” rədifli şeirinin birindən:

*Əvvəldən gülərdi qız-gəlin mənə,
İndi də qocalmış qarılar gülür.
Qarayanızlarla işim qurtarıb,
Bir yandan da rəngi sarılar gülür, -*

Bəndini oxuyan bir bədxah:

- Aşıq, indi də böyük qardaşlara sataşırsan, - deyən kimi “Hə, elə dedim, qoy onlar da məni tanısinlar”, - deyə cavab verir.

AXMAQ ADAMA CAVAB

Toy məclisində bir nəfər öyrədilmiş adam deyir:

*Əlindəki çömçədi,
Başındakı nimçədi,
Səndən xəbər alım, aşıq
Göydə ulduz neçədi?*

Dədə o dəqiqə:

*Göydə vardı günəş, ay,
Nə dəryadı, nə də çay.
Ulduzun sayı olmaz,
İnanmasan gedib say!!!*

- deyə cavab verir.

**HÖKUMƏTİN GÖZÜ YOXDUR,
QULAĞI VAR**

Bir nəfər haqsızlıqdan şikayət edən adam:

- Ay Şəmşir əmi, bəyəm, bu hökumətin gözü yoxdu, görmür bunları?

Dədə:

- Bəli, oğul, yadında qalsın ki, hökumətin gözü yoxdur, qulağı var! Çalış dərini hökumətin qulağına çatdır, axı onun hər şeyi görməyə imkanı yoxdur, - deyir.

HƏKİM, HARAN AĞRIYIR?

Dədə xəstə olanda üstünə həkim gətirirlər. Həkim gəlib salamdan sonra əyləşir, çay içir. Kişi görür heç həkim bunun halını soruşmur. Ona müraciətlə: “Ay həkim Paşa, oğul şikayətin nədəndir, haran səni daha çox incidir?”, - deyə soruşur.

Həkim utanır və müayinəyə başlayır.

HƏYATDA ƏN ÇƏTİN ŞEY

Bir nəfər dədədən soruşur ki, həyatda ən çətin şey nədir? Dədə cavab verir:

- Toy məclisində tamada olmaq.

Deyirlər ki:

- Burada nə çətinlik var ki?

Dədə deyir:

- Dünyada tanıdığın nadan bir adamı el içində yalandan tərifləməkdən çətin şey varmı?

MÜRACİƏT

Bir dəfə də həkim dədəni müayinə edir. İştahasını soruşur, sonra dava-dərman yazır və bir neçə çətin tapılan yeməklərdən yeməyi məsləhət görür.

Dədə bir kağız görür, nə isə yazıb həkimə verir və sahibinə çatdırmağı xahiş edir. Məktub belə imiş:

*Əziz inəklər, arılar və toyuqlar:
Həkim deyir: - Səhər baldan qaymağa,
Günortalar yumurtanı ilıq ye!
Bundan sonra gərək düşüb sorağa
Toyuq gəzəm, inək qovam heyhahe!*

Həkim məktubu oxuyub gülür və təyinatı dəyişir.

GÜLÜSTAN XALANIN İNƏYİNƏ DUA

Bir gün yaz aylarında Gülüstan xala bizə gəldi və dədəmlə görüşüb yalvarmağa başladı:

- Ay qağa, bilirsən ki, uşağın gözünün ağı-qarası bircə inəyimiz doğub. Elə ki, istəyirəm yanına gedəm, təpiklə vurur, məni sağmağa qoymur. Mən cəhənnəm, heç buzovunu da qoymur əmməyə. Qadan-balan

alım, sən Allah, bir Quran açıb bəlkə dua yazasan? Dədə:

- Ay Gülüstan bacı, mən axı dua yazan deyiləm, get molla Namazın yanına o bu işləri kamil bilir. Gülüstan əl çəkmədi ki, əl çəkmədi. Axırı dədə “Ayətil təsvir” dedi Quran kitabını açdı, nəşə oxudu və inəyin buynuzuna tikməyi və açmamağı tapşırdı. Bu söhbətə qulaq asan anam:

- Gülüstan, heç evdə şan balınız varmı?
- Bəli, tapılar.
- Onda bir xeyli şan balı dürməklə, inəyin boğazına sox, qoy udsun.

Arvad başüstə deyib, duanı götürüb tərpəndi. On gündən sonra dədəyə xeyli qaymaq gətirib gəldi və dedi ki, elə dediklərinizi elədim və inək mülayimləşdi. Dədəm və anam “Allaha şükür”, - dedilər. Gördüm dədə dodaqaltı qımışır. Gülüstan gedəndən sonra dədənin niyə qımışdığını soruşdum:

- Ay oğul, Allah Molla Pənah Vəqifə rəhmət eləsin, arvad əl çəkməyəndə onun çobana yazdığı yadıma düşdü və mən də götürüb inəyin duasına yazdım:

*Ağgül inək, sən Allahın,
Sarıtelə süddən eləmə!
Mən ona bir ümid verdim,
Onu ümiddən eləmə!
Aşır-daşsın, dolsun qabı,
Həm kəsmik ver, həm dələmə.
Mən də sənəin tərifini
Onda alaram qələmə.
İndən sonra axşam-səhər
Üzü gülər qonşumuzun!*

Məsələdən halı olan anam: “Hə, dua səninki deyildi ey, mənimki idi”, - deyə cavab verdi.

SVİTERİ SEYİDƏ VERDİM

Bir gün xəbər çıxır ki, dədənin beli sərpişib, möhkəm ağrıyır. Qohum-qardaş hamı tökülüb gəlir. Bir neçə gün əziyyət çəkir. Sonra yaxşılaşanda aşığın uşaqlarından biri:

- Dədə, sən mənim canım, de görüm belin niyə evin içərisində sərpdə?

O eşitməsinlər deyər yavaşca: “Sviteri seyid Həşimə verdim”, - deyir. Oğlu təkid edərkən aydın olur ki, seyid Həşim dədənin yanına gəlir, dədə isə evdə tək olur. Yaxın bir dostunun ona bağışladığı sviteri Seyidə verib yola salır və evdəki səhəngdən su tökmək istəyəndə beli sərpir. Ona görə deyir ki, sviteri Seyidə verdim.

DƏDƏNİN ƏSL QİYMƏTİ

Bir nəfər Aşıq Şəmşirin yanında çox danışır, öz atasını tərifləyib:

- Atam deyərdi ki, ay bala, kişi oğurluğa gedəndə, qonşuluğa yox, uzaq kəndlərə gedər! Aşıq isə:

- Hə, bala, rəhmətlik tünbətün yaxşı deyirmiş, elə də lazımdı, - cavabını verir.

O biri şey qanmayıb gedir. Sonra kimsə başa salır ki, ay bədbəxt, Şəmşir kişi sənin atan haqqında yaxşı söz demədi. Həmin adam qayıdıb gəlir və:

- Şəmşir əmi, o günü Siz mənim atam haqqında nə isə yaxşı demədiniz, - deyir. Aşıq:

- Yox oğul, mən sənin dədənin əsl qiymətini vermişəm!

ÖZ UŞAQLARIMIZDI

Payız ayları idi. Kənddə qalın dəmirdən düzəldilmiş odun peçini möhkəm qalayıb düzülmüşük ətrafına. İri kartoflardan dilimlər çəkib peçin üzərinə düzür və bişirib

yeyirdik. Dədəm isə evin sağ tərəfindən həmişə yatdığı kravatın üstündə yastığa söykəlib baxırdı. Birdən anam eşikdən gəldi. Dədəm bir balaca dikəlib:

- Ay arvad, kefini pozma, öz uşaqlarımızdı, yəqin bizə də çəkəcəklər, - dedi. Möhkəm gülüşmə oldu.

GET ZURNANI ÇAL

Dədənin balabançı deyir: - Ay Şəmşir əmi, hamının şeir kitabı çıxdı, amma mənimki yox. Nə olur, mənim adıma beş-on şeir yaz, qoy bir kitab çıxardım.

Dədə cavabında :

- Ay oğul, mən 60 ildi şeir yazıram. Heç altıma bir at ala bilmirəm, amma sən zurna ilə Allaha şükür, “Jiquli” alıb minirsən, yaxşısı budu elə get zurnanı çal!

BƏXTƏVƏRLƏR

Dədəmin soyuqdan xoşu gəlmirdi. Bunu bilən Məmməd Aslan jurnalda afrikalıların şəklini göstərib:

- Aşıq, görürsən bunlar heç əyin-baş da geymirlər. Dədəm şəklə baxıb:

- Bıy, bəxtəvərlər! Ay bala, oranın yerini mənə dəqiq deyin. Qarını da götürüb özümü verəcəyəm o taya. Daha papaq, çəkmə sifariş verməkdən bezmişəm orada lüt şəkil çəkdirib göndərəcəm qonşular qoy bəxtəvərlik versinlər.

***KÜÇÜKLƏRİ BELƏDİRSƏ,
GÖR İTLƏRİ NƏ TƏHƏR OLAR***

Dədənin sonbeşik qardaşı Sadiq əmi danışır ki, bir gün Şəmşir qağamla atla qonşu kəndlərin birindən keçirdik. Bir sürü it üstümə tökülüb az qaldı ki, bizi atdan

aşıra. Evlərdən çıxan kənd adamları itlərə acıqlanıb deyirdi:

- Ay küçük, ay küçük, belə gəl.

Kənddən çıxanda Şəmşir qağa gülümsünüb dedi:

- Allah, sənə şükür, Allah, sənə şükür!

- Elə bildim itlər bizi yemədiyinə görə Tanrıya minnətdarlıq edir. Soruşdum ki, niyə belə edirsən? Qağam gülə-gülə:

- Bunların küçükləri bizi bu günə saldı. İtləri hücum etsə gör nə hala düşərdik?, - dedi.

MƏNİ BİR YANA ÇIXARDIN

Kənddə köhnə dəbdə tikilmiş evimiz vardı. Dədəm dedi ki, ay bala, bu evi təzələmək lazımdır. Get-gəlimiz, qonağımız çox olur. Razılaşdıq. Biz qardaşlar rayonda və başqa yerlərdə işlədiyimizə görə, kəndə az-az gəlirdik. Bu dəfə də xeyli gecikmişdik.

Bir gün dədəmdən məktub aldım yazırdı: “Qardaşım Qənbər müəllim, mən çöldə qalmışam. Gəlin məni bir yana çıxardın...” Təcili gəldim və qənşərdə olan evimizi görməyib təəccüb etdim. Dədəm bizdən bir xəbər çıxmadığını görüb qaraşı Sadıqı və qohumlarını çağırıb evi elə sökdürüb ki, ancaq yeri bilinirdi. Özü isə evin yanındakı çökəkədə bir alaçıq qurub yığışıb ora. Doğrudan da çökək olduğundan həmin alaçıqdan adamı enib çıxarmaq lazım idi. Hər şey aydın oldu, işə başladıq.

GÖYƏRÇİN MÜQƏDDƏSDİ

Dədə söyləyirdi:

- 1918-ci ildə Dəmirçidam kəndində təpənin güneyinə moruq dərməyə getmişdik. Moruğun bir dənəsini ağzıma qoyanda gördüm boğazım sancdı. Boğazım o şişən şişdi, nə şişdi. Heç nə yeyə bilmədim və heç bir

əlac olmadı. Göyçədən iki dəfə Hacı Nağını gətirdilər. Heç bir nəticəsi olmadı. Düz 1919-cu ilin martınadək, yatağa düşdüm. Hamının məndən bezikdiyini görüb Allah-dan özümə ölüm istəyirdim. Gecə gördüm ki, iki göyərçin gəldi və çiyinlərimə qonub boğazımı dimdikləməyə başladılar. Onlardan biri o birinə deyirdi:

- Sən dimdiklə yazıqdı, qoy qurtarsın.

Ağrıdan ayılıb heç nə görmədim. Səhərisi eşikdə ağac taxtın üstündə uzanmışdım. Gördüm iki nəfər gəldi. Biri Amir adlı türk idi. Ev yolun kənarında həm də kəndin girəcəyində olduğu üçün onlar birinci bizim qapıya gəlmişdilər. Mənimlə xeyli söhbət elədikdən sonra türk soruşdu:

- Arkadaşım, niyə yatıyorsun, mərəzin nəymiş?

Mən dərdimi danışdım. Onadək atamgil də gəldilər və türkün məsləhətilə təcili neşlər

hazırlayıb boğazımın alt hissəsini deşdilər. Üç gündən sonra özümü əla hiss etdim.

Türk əsirlikdən qurtarmışdı. Özü də həkim idi. Onu Allah gətirdi və məni də xilas edib getdi. O gündən mən az-çox ovçulu etdimsə də bir dəfə də göyərçinə güllə atmadım, o quşu mən müqəddəs hesab edirəm.

DƏDƏNİZİN EHSANI OLSUN

Bir dəfə dədəm kənddə olan Turşsuyun üstünə gəlib görür ki, bir neçə cavan oğlan yaxşı kabab çəkir. Onlar kababdan bir qədər də dədəmə pay verirlər. O kababı ləzzətlə yeyib, Turşsudən içir və bərkdən deyir:

- Ay bala, dədənizin ehsanı olsun, çox ləzzətli kabab idi.

Sonra kabab bişirənlərdən biri danışır ki, bəs biz oğurluq ətdən kabab bişirib Şəmşir əmiyə verdik. Dədəmiz də təzə ölmüşdü.

Şəmşir əmi oğurluq ətdən dədəmizə ehsan oxudu.

AŞIQLIQ SƏNƏTİ VƏ GÖRDÜYÜ YUXULAR

Dədəm deyirdi:

- Aşıqlıq sənətini atamdan öyrəndim və necə oldu ki, məclislərə getdim. Məni ilk dəfə məclisə Çəpli kəndində olan Alı baba dəvət edib. Alı babanın oğlunun toyu idi. Toya Ələsgər əmini və onun yoldaşlarını dəvət etmişdilər. Alı kişi məni də çağırtdırılmış və atamla gəlmişdik. Toy yaylaqda olurdu. Ələsgər əminin icazəsilə gəlmişdik. Toy yaylaqda olurdu. Ələsgər əminin icazəsilə mən “Cəngi Koroğlu” və “Qəhrəmanı” oxudum. Elə bununla da sənətə başladım. Ələsgər əmi mənə xeyir-dua verdi. Sonralar ara qarışdı. Sovet hökuməti gəldi, bizi ora-bura çox çəkдилər,

amma mən aşıqlıq etməyə başlamışdım. 1925-ci ildən sonra Gəncə - Qarabağ zonalarında məni toya çağırırdılar.

Yadımdadır. 1927-ci ildə Qarabağda xəstələndim və kiçik cürə sazımı qırıqlayıb ocağa qaladım. Həmin gecə belə bir yuxu gördüm. Ələsgər əmi lələmlə (atası) gəlib məni çağırdı və çox acıqlı-acıqlı dedi ki, ayə, utanmırsan, sən sazı sındırırsan? Sənin ağlın yoxdi, yoxsa nədi? Məni xeyli danlayıb yaxına çağırdı və yedəyində tutduğu atı verib:

- Bax, bu atı da sənə bağışlayıram və sənə tapşırıram, gedib özünə saz al və bu atdan düşmə!

Yuxudan ayılıb onların ruhuna xeyli dualar oxudum. Həmin gün özümə bir saz aldım və həmin sala da işlədim. Məhz ona görə Ustad Ələsgərə: “Durur o sən verən atın Ələsgər!”, - deyə müraciət eləyirəm. O

at məni belində oba-oba, oymaq-oymaq, diyar-diyar gəzdirdi və bu gün də gəzdirir.

QARAŞ ƏMİNİN YANINDA

Yenə dədənin dediklərindən:

- Lələngilin əmisi oğlu Qaraş əmi bizim nəslin çox uzaqgörən ağsaqqalı və məsləhətçisi idi.

Yaz idi. Ağdabanda meşələr yarpaqlamış, təbiət gözəlləşmişdi. Heyvan yaylıma gedirdi. Bizim heyvanı da Qaraş əmim gətirib saxlayırdı. Baharın bu oğlan çağı elə bir qar yağdı ki, yalan olmasın, bəlkə bir metr idi. Heyvanı güclə içəri sala bildik. Ac malın mələrtisindən adam heyratə gəliridi.

Qonşu Sarı kişinin bir talvar otu vardı. Qaraş əmi dedi:

- Ay bala, gedək xahiş eləyək bəlkə Sarı kişi otu bizə verdi. Səpək malın qabağına,

səhərə də Allaha pənah. – Getdik Sarı kişigilə. Qaraş əmi danışdı. Sarı kişi dedi ki, a Qaraş lələ, ota bir yaxşı diş toğlu alacam. O da razılaşdı. Qayıtdıq ki, gedək talvarı açaq. Sarının oğlu gəldi ki, dədəm deyir:

-Vermirəm.

Qaraş əmi səbrli kişi idi. Bir şey deməyib yenə Sarının yanına qayıtdı. Sarı dedi ki, uşaqlar deyir:

- Bir quzulu qoyun versin. Kişi yenə razılaşdı, gəldik. Həmin məsələ yenə təkrar olundu. Bu dəfə mən getmədim. Əmim özü tək getdi və xeylidən sonra pərt halda qayıtdı, biz ondan soruşanda dedi ki, alınmır. Nə qədər:

- Ay əmi, lap bir inək istəsə də verək, mal batır, - desək də kişi:

- Ayə, o malı bizə verən kişi qıracaqsa qoy qırsın. Sarının otu lazım deyil. – neylədik, qaraş əmini inadından döndərə bil-mədik. Mal mələyə-mələyə qaldı. Səhərə

yaxın göy guruldadı. Bir yağış başladı. Dünənki qardan betər. Qar elə idi ki, dərələrdə selin gurultusundan qulaq tutulurdu. Səhərədək yerdə bir damcı qar qalmadı. Heyvan yaylıma getdi və yaylımdan qayıdandan sonra ondan soruşdum ki, niyə sən axıncı dəfə geri qayıtdın. Dedi ki, Sarının qapısına çatanda gördüm balaca oğlunun boyunu sevib deyir:

- Bu gecə bir qoyundu, səhər balamın talvarı bir inək olacaq. Başa düşdüm ki, Sarı otu bu axşam verməyəcək.

AŞIQ SARININ YANINDA

Dədəm deyirdi:

- Qarabağda toylar keçirirdik. Xanqərvənd kəndində o zaman Kombet Həmidlə dost olmuşdum. O, Xanqərvənd kəndində toy olan kimi dağda-aranda olmağımdan asılı olmayaraq məni tapıb toya

gətirirdi. Növbəti səfərlərimin birində Xanqərvənddə Aşıq Sarı ilə tanış oldum. Sazın-sözün gözəl bilicisi və kamil sənətkar olan bu insan həm də gözəl insan, nümunəvi yoldaş, təşəbbüskeş və hədsiz dərəcədə qayğılı bir adam idi. Mən ilk tanışlıqdan özümü onun şadirdi hesab etməklə nə qədər ki, mümkündür, onunla gəzib dolaşmağı qərara aldım. Aşıq Sarı mənə bir neçə dastan, bir neçə saz havası, məclisdə özünü aparmaq, məclisi idarə etmək qaydalarını öyrədir, ustalıq, atalıq qayğısı göstərirdi. Bir müddət onunla işlədim onun özündən də yüksəkdə duran həyat yoldaşından mən həmişə ana nəvazişi gördüm.

Günlərin bir günü Kür qırağında toyda idim. Toy geniş bir alaçıqda keçirilirdi. Çox oxuyub yorulmuşdum. Çay içdim. İçən kimi özümü pis hiss elədim. Səhərisi hafizəm tamam tutuldu. Nəinki oxumaq, heç nəfəs belə ala bilmirdim. Özümü Xanqərvəndə -

Sarının evinə zorla çatdırdım. Yorğan-döşəyə düşdüm. Aydın oldu ki, toyda ərənə səsimi batırmaq üçün çayda mənə sürmə veriblər.

Sarının arvadı və özü mənim qayğıma nə qədər qalsalar da boğazım əvvəldən də zədəli olduğu üçün sağalmırdı ki, sağalmırdı. Necə oldusa, bərk yatdım. Yenə lələmlə Ələsgər əmim yuxuma gəlmişdilər. Novruz bayramına bir həftə qalırdı. Onlar mənimlə şirin-şirin söhbət edirdilər. Ələsgər əmi soruşdu ki, bayramda oxuyacaqsanmı? Elə bil həyatda olduğu kimi, - yox, heç səsim çıxmır. Ölürəm, necə oxuyum?, - dedim. Hər ikisi dedi:

- Bir dikəl otur. Özünü bərkit, bir “Şikəstə” oxu. Biz getmək istəyirik. Özümü cəmlədim, əlimi qulağımın dibinə atıb, ya Allah, deyərək “Mən aşiq təhlədənəm”, - deyə nə təhər qışqırdımsa, onu gördüm, nə isə ağzımdan yorğanın üstünə töküldü. Qış-

qırtıma Sarı və ailəsi qaçıb gəldilər. Fənəri yandırıb yorğanın bütün çirkə bulandığını gördülər. Doğrusu, halım özümdə deyildi. Elə bilirdim boğazım darmadağın olubdur. Aşıq sarının arvadı kənd çarəsi məlhəm düzəldib bir-iki qurtum mənə içirdi. Gördüm boğazımda ağrı xeyli azalıb. Səhərisi aşiq Sarının şadlığını təsəvvür etmək mümkün deyildi. O elə hey deyirdi:

- Allaha, şükür, səsin düzələcək, düzələcək! Mərdimazarlar kor olsun, kor!..

Gördüyüm yuxu barədə onlara heç nə demədim. Novruz bayramı günü aşiq Sarının iştirakı ilə böyük bir məclis keçirildi və mən orada ürəyim istədiyi qədər oxudum. Allah Ələsgər əmiyə, lələmə rəhmət eləsin, yerləri behişt olsun!

SEYİDƏ SİLLƏNİ ALLAH VURDU

Bir məclisdə toy eləyirdim. Dedilər, Seyid Abbas toya təşrif buyurub. Doğrusu, mən şad oldum. Lap yaxşı, Seyid gəlibsə məclis daha sakit keçəcəkdir. Seyid əlində bir əsa düz məclisin ortasında, qabağa durub:

- Gəda, səninlə deyişəcəm. Cavab verdin işim yoxdu, vermədin sazını alacağam. Özünün də dalına bir təpik vurub məclisdən qovacağam!, - dedi.

– Mən gördüm Seyid gerçəkləyir və həm də onu qızıışdıranlar var. Məclisin sahibi, mənim dostum Umud adlı oğlan gətirib Seyidə pul verdi ki, Seyid, sən cəddin çıx get, qoy məclisimizi keçirək. Seyid inad edib durdu. Mən bir otuzluq (o vaxtın pulu) ona verib:

- Seyid, səni cəddinə tapşırıram. İndi ki, deyirsən, deyişək, amma deyişməyin qaydası var. Gərək biz oxuyaq. Məsələn; nəmənə, mən birinci “Cəngi Koroğlu”, ikinci “Bozağı

Koroğlu”, üçüncü “Doşəmə Koroğlu”, - dedim.

Seyid sözümü kəsərək:

- Adə, nə döşək, nə möşək, mən bağlama deyəcəm, sən açacaqsan. Sən də bağlama deyəcəksən, mən... Xüsusilə, azarkeşlər çoxaldı, - dedim:

- Seyid, başla görək, Allaha pənah, görək nə olur?!

Seyid əsanı yuxarı qaldırıb Xəstə Qasımın bir bağlamasından ordan-burdan, qırıq-sökük dedi. Mən gördüm ki, bu qürreydi. Nə isə, səbrlə bağlamanı açdım. Daha doğrusu, bağlamanı olduğu kimi deyib cavabını verdim və “Seyid, indi gerisini de”, - deyəndə, elə yerdən də, Seyidin özü də “Yox, indi növbə sənindi, qərdeş!” – sözlərini eşitdim. Mən ona:

*Məhəmməd studə əmin ixtiyar,
Deyirlər o ismə Ali, nədəndi?*

*Onun nuru ərşdə kimnən danışır,
Bəs kim edir iftixarı, nədənsi?..*

Sözü qurtardım, Seyid əsanı yenə sinəsinə qaldırıb:

- Sən deyirsən, mən deyə bilmirəm, ay balam, ay balam, - deyəndə geridən kimsə onun papağının dalını qaldırdı. Seyid qayıdıb arxa tərəfdə durmuş, bu işlə əlaqəsi olmayan pəhləvan gövdəli oğlanın ağzına bir sillə vurdu. Oğlan bir an çaşdı və qayıdıb Seyidi elə budadı ki, mən də qarışıb Seyidi onun əlindən güclə aldım. Seyidin ağzı-burnu qanlı yola salmaq istəyəndə mən dedim:

- Ay Seyid, axı mən səni cəddinə tapşırırdım. Sonra dedilər ki, Seyid burada bir-iki aşırıq bozardıb, ona görə dışında şirə qalıb, amma bu dəfə cəddi ona qənim oldu.

AND SAHİBİ YETİRDİ

Dədə söhbət edirdi ki, balabançı Məstanla yol gedirdik. Bizim qabağımızdan bir arabaçı, arabanın üstündə bir neçə adam və iki atlı keçdi. Adəti üzrə sazı xasiyyətcə çox bəmərə olan balabançı Məstan götürmüşdü. Xeyli ketmişdik ki, gördüm yolun ortasına bir pul kisəsi düşüb, əyilib götürdüm. Məstan tez əlimdən qapıb aldı və saydı ki, üç yüz əlli manat puldu. Sevincindən bilmədi neyləsin. Bir xeyli getmiş gördük, bir erməni gədəsi qaça-qaça gəlir. Gəlib bizi keçdi. Sonra ağlına nə gəldisə geri qayıdıb dedi:

- Ayə, ay müsəlman qardaşlar, mən pul itirmişəm, əgər siz tapmışınızsa sizi and verirəm, sizi and verirəm sizin Həzrət Abbasınıza verin, yarısı mənim, yarısı sizin olsun. Soruşdum:

- Ayə, nə qədər puldu? – Miqdarı düz dedi. Kisəni çıxarıb verdim. Gədə az qaldı

özündən gedə. Əli əsə-əsə kisəni açıb nə qədərse pul vermək istəyəndə mən qəti şəkildə dedim:

- Kisəni qoy cibinə və əkil!, - dedim. O, kisəni cibinə qoyub əkildi. Məstan az qalırdı məni öldürə:

- Ayə, sən dəli olmusan, erməninin andına görə pulu o oğraca verirsən?!... Sazı oradaca tullayıb:

- Ayə, mən daha səninlə yoldaşlıq edə bilmirəm, - dedi. Çox cəhddən sora küsülü halda yolumuza düzəldik. Xeyli gəldik və kəndin yaxınlığında bir atlı adamla qabaqlaşdıq. O bizi görən kimi atdan düşüb üstümüzə cumdu:

- Ay Şəmşir qağa, ayə səni Allah göydənmi saldı, 10 gündü səni axtarıb tapmıram, indi ayrı aşırıq axtarmağa gedirdim ki, sən gəlib çıxdın. Allaha min şükür! Ata əyləşib kəndə gəldik. Toy mərasimi başladı. Sifarişlər dalbadal verildi. Mağarda adamlar

iki yerə bölündü. Bir-birinin bəhsinə sifarişlər yağır, pul saman kimi tökülürdü. Xülasə, məclis səhərə yaxın yekunlaşdı. Məstanın cibləri pulla tıxanmışdı. Mən yatdım. Səhər Məstan üç mindən çox pul olduğunu deyəndə:

- Ay Məstan, deyirdin erməninin andına görə pulu niyə verdin. İndi gördünmü and sahibi pulu necə verdi?!...

QIŞ GÜNÜ BAL

Dədəm danışdı ki, aran ellərində idim. Dağa-kəndə gəldim. Gördüm ki, noyabr ayı olmasına baxmayaraq, hələ də mənim arılarımı yığıb, istilik verən olmayıb. Qaynatamdan çıxmayan iş. Necə olub ki, o öz arılarını yığıb, mənimkini yox. Güllüdən soruşdum, dedi ki, kişiylə iki dəfə demişəm, niyəsə gəlib yığmadı. Acıqla heç arıxanaya da getmədim ki, qoy qırılsın. Tozaq qar yağ-

dı və səhərisi gün yaxşı gün çıxdı. Gördüm qulağıma gurultu səsi gəlir. İstər-istəməz arıxanaya doğru gəldim. Gözlərimə inanmadım. 70-80 goddan (o vaxt yeşik yox idi) ibarət arıxanada bütün arılar gurultu ilə işləyirdi. Xeyli tamaşa elədim.

Üç-dörd gün belə davam elədi. Biçarə kişi indi başa düşdü ki, arını yığmayıb. Bərk utandı, amma mən onu məcbur gətirdim. Arıxananın qabağına gəlib xeyli tamaşa elədi. 40 ildən artıq arıçılıqla məşğul olan kişi təəccübünü gizlətmədi və arıxanaya girib dedi:

- Ay bala, yəqin yuxarılarda acıqovun (elqovan) çoxdu. Arı yaxşı bal gətirir.

Doğrudan da bütün arılar pətəkləri balla doldurmuşdu. Həsən kişi namaz qılıb Allahın bu möcüzəsinə şükür elədi.

AŞIQ TALIBLA GƏNCƏ SƏFƏRİ

“Lap cavan vaxtlarımız idi , - deyə Dədə söyləyirdi. Hələ heç birimiz aşılıq eləmədik və daha doğrusu aşılıq deyildik. Ələsgər əmimlə lələm Gəncəyə getməli idi. Onlar gedəndə bizi də özləri ilə apardılar. O zaman Gəncəyə gəlmək özü də çətin problem idi. Nə isə gəlib çıxdıq. Gəncə aşılıqları qoca Ələsgəri görəndə ətrafına cəmləşdilər. Axşam Topalhəsənliyə, lələmgilin Aslan adlı kirvələrə gəldik. Səhərisi yenə Gəncəyə qayıtdıq. Kişilər bir çəkməsilənin yanında başmaqlarını sildirdilər. Biz isə uzunboğaz yun corablarımızı.

Şətəl Talıbdan keçdi. Silgiçidə oturub dedi:

- Mənim də çəkmələrimi sil. Silgiçi:
- A kişi, bu silinməz axı, - desə də, o təkid etdi və silgiçi bizim ikimizin də corablarımızı yaxşı-yaxşı mazutlayıb pulunu aldı.

Biz gələndə atalarımız bərk güldülər və hərəməzə bir cüt yaxşı başmaq aldılar. O zaman bu hadisəyə şeirlər də yazıldı. Heyf ki, unutmuşam”.

YOLDAŞDAN MƏCBURƏN UZAQLAŞMA

Bir toyda Aşıq Şəmşirlə Əlif iştirak edirmiş. Hamı bir ağızdan “Şah İsmayıl” dastanını deməyi təklif edir. Aşıq Şəmşir o zaman gənc olduğundan “Şah İsmayıl” dastanını bilmirmiş. Aşıq Əlif dastanı danışır, Şəmşir isə qulaq asır. Hərdən-hərdən qeydlər edirmiş. Dastan qurtarır. O gecə Aşıq Əlifin səsi kallaşır və gələn axşam kənd camaatının o biri hissəsi tələb edir ki, dünən “Şah İsmayıl”ı demisiniz, gərək bu axşam da bizə həmin dastanı deyəsınız. Mübahisə uzanır. Axır, Şəmşir deyir ki, usta icazə versə mən dastanı deyərəm. Camaat

tələb edir və Şəmşir sazı götürüb “Şah İsmayıl” dastanını elə deyir ki, elə əlavələr edir ki, dünən dastanı deyən aşiq təəccüblənir. Məclis qurtaranda o birisi aşiq sazını götürür və Şəmşirə deyir ki, dünən sən dastanı bilə-bilə deməmisən, mən tək oxumuşam. Ona görə səninlə mənim yoldaşlığım tutmaz. Salamat qal!.. Şəmşir çox yalvar-yaxar, and-aman edəndən sonra aşığı inandırır ki, dünən səndən sonra yadımda qalmışdır. Ora-burasını da özüm düzəldib söylədim.

Səhər onları yaxın kəndə toylara aparırlar. Toy camaatı tələbi belə qoyurlar ki, gərək bizə elə bir dastan deyəsınız ki, indiyədək eşitməmiş olaq. Bunlar hansı dastanın adını çəkirlərsə, camaat deyir, onu eşitmişik. Belə olan halda Şəmşir ortaya çıxır və heç kəsin eşitmədiyini bir dastanı deyir. Dastan əla olur və Ümid adlı kənd

ağsaqqalı aşıqlara bir at bağışlayır. Şəmşirin aşıq dostu bu dəfə heç nə demir. Yolda:

- Ayə, Şəmşir bu da “Şah İsmayıl” dastanıdır ki, deyəsən, dedim öyrəndin? Bəs bunu bilib niyə mənə demirdin? Bu dəfə də Şəmşir dostunu inandırır ki, həmin dastanı özündən uydurdu və onlara bağışlanmış atı da dostuna verib, ayrılır.

TƏRİFNAMƏ DÜŞMÜR

Aşıq Şəmşirin dostunun qardaşı deyir:

- Şəmşir dayı, Yunisə tərifnamə yazırsan, nə deyirsən verim, mənə də bir tərifnamə yaz. O isə:

- Sənə tərifnamə düşmür, amma Yunisə düşür. Yunisin qardaşı yaxşı bir at yəhərləyib gətirir və deyir ki, bu atla yanaşı bir dəst kostyum, papaq və çəkmə bağışlayıram. Mənə bir tərif yaz. Aşıq Şəmşir isə:

- Yunisin canı üçün bunlardan başqa mənə on yəhərli at bağışlasan, yenə sənə tərifnamə yazmaram. Axı tərifnamə sənə layiq deyil, sənə düşmür, - deyir.

YOL ÇƏKİLİRDİ

Ağdaban kəndinə yol çəkilirdi. Bu işin təşəbbüskarı Dədə idi. Yolun Quzey meşəsindən deyil, çay sahili ilə çəkilməsi üstündə böyük mübahisədən sonra Dədə dediyinə nail oldu və yol “Dəyirmanın dərəsi” deyilən yerə çatanda çayın sağ sahilində 10 metrədən uzun qara dağlıqla o vaxt çətin tapılan “DT” markalı buldozerin keçməsinə imkan olmadı ki, olmadı. Ətraf qalın meşə idi. Dədəm 30-40 vedrə gətizdirdi. Meşənin odunundan dalbadal böyük tonqallar çatdılar. Qara daş qıpqırmızı qızarmışdı. Bu zaman cavanlar çayın suyundan doldurub tökdülər daşın üstünə.

Su tökülən daş çathaçat parça-parça oldu və buldozerə yol açıldı yolun çəkilişi davam etdirildi.

AĞDABAN KƏNDİNƏ 7 KM-DƏN ARX ÇƏKİLDİ

Müharibə illərində kəndin məhsuldar torpaqlarında bostan bitkiləri əkmək üçün su çatmır. Kəndin arxasında olan dağdan başqa səmtə axan “Daşarasının suyu” deyilən çayın kəndə gətirmək mümkün olsa əhali yaxşı əkin-biçinlə məşğul ola bilərdi. Kənd ağsaqqallarından Bayram, Korus (sonra müharibədə həlak oldu) və başqaları ilə Dədə məsləhətləşib suyun kəndə 7 km arx vasitəsilə gəlməsini təmin etmişlər. Ona görə də çətin müharibə illərində Ağdaban kəndindən bir nəfər adam aclıq çəkməmiş, əksinə, rayonun bir çox kəndlərinə ərzaq sarıdan kömək göstərmişlər.

“KÜL SƏNİN SƏDRİNİN BAŞINA”

Dədəm danışdı ki, bir şura sədri var idi. Mən isə şura katibi idim. Kənddə qəşəng bir gəlin var idi. Sədr dedi, mənə gəlsə alardım. Adam tapdıq, xahişçi göndərdik, onlar evlənməli oldular. Bu izdivacda mən də yaxından iştirak elədim. Sədr qonşu kənddən idi. Gəlini onların kəndinə gətiridik. İki gün keçdi dedilər ki, gəlin qaçıb. Maraqlanıb gəlinin niyə qaçdığını soruşanda:

- Mən uşaqlıqdan qəlibin arasında yatmağa adət eləmişəm, ona da nə qədər yalvardım qəlibdə yatmadı.

- Əşi, qoy rədd olsun!

NOVRUZ BAYRAMINDA OV

Novruz bayramına üç gün qalırdı. Dədəm səhər-səhər durub, bizi çağırırdı və dedi:

- Gedin Göydək daşın yanlarını axtarın, orada nəşə qismət var. Biz üç qardaş – Əkbər, Ələsgər və mən durub silahlandıq. Ələsgər hələ 8-cu sinifdə oxuyurdu, amma güllə atmaqda Dədəmə çox oxşamışdı. Çünki, Dədəm həmişə at minmək və güllə atmaq yarışlarında (kənddə) qalib olmuşdu. Ona görə Dədəmin cəmi altı patronu olan gizli saxladığı mauzer tüfəngini Ələsgərə verdik. Mən 32, Əkbər isə 20 kalibrli tüfəngi götürdük.

Dədəm dediyi Gödək daşa yaxınlaşanda mən kəsəlgədə durmaq üçün irəli keçdim. Uşaqlar isə hərəsi bir yandan dərə yuxarı gəldilər. Təzəcə Gözdəyə çatmışdım ki, gördüm bir güllə atıldı və Ələsgərin:

- Allah, qadan alım, deyən səsini eşitdim. Xeylidən sonra məni səslədilər. Gəldim ki,

bir böyük təkəni kəsib tapa çıxarıblar. Elə siftə-siftə uğurlarına çıxıb və Ələsgərin gülləsi yayınmayıb. Həmin dəqiqə ovu götürüb geri döndük və evin qabağında bir vələs ağacının başında gizlədib evə gəldik. Qərara aldığımız ki, Dədəyə deyək ki, heç nə tapmadıq.

Dədə bizə qulaq asıb, yox bala, atılan güllə, dəyən güllə səsiydi, bəlkə yaş ağaca dəyər, ona sözüüm yox, amma, dəyməyinə dəydi. Dədəmə əhvalatı danışdıq. Həmin bayramı qonşular və biz ov əti ilə keçirdik.

ŞAHPƏRİN ARISI

Qardaşım Şəhpərin evi kənddə Dədənin evinə yaxın idi. Bir səhər Dədə Şəhpəri çağıraraq deyir ki, get Zimli meşəsinə. Orada nəşə bir qismət var. Bir yaxşı-yaxşı axtar. Şəhpər gedib bütün günü axtarır və heç nə

tapmır, qayıdır. Dədəm səhər onu bir də çağırır:

- Ayə, sənə demədim ki, get Zimli meşəsinə, niyə getmədin?! Şəhpər dedi:

- Ay Dədə, Allah sənə kömək olsun. Dünən bütün günü o çöllərdə şəhid olmuşam. Vallah, heç nə yoxdu. Gözümə heç dovşan da dəymədi. Dədəm:

- Yenə get, amma ağaclara da yaxşı bax, - dedi.

- Xasiyyətcə bir az tünd olan Şəhpər azaylana-azaylana gedir. Yenə çox gəzir, yorulub öz-özünə danışa-danışa bir palıd ağacının dibində oturur və görür ki, palıdın kökündə gur arı işləyir. Sevinib ağacı manşır layır və gəlib əhvalatı Dədəmə danışır. Yığışıb gedirlər, palıdı kəsib arını çıxarır və bir bidon da yaxşı bal gətirirlər.

- Şəhpər o arını gətirib qapısında damazlıq üçün yeşiyə yığır. 70-ci illərdə Kəlbəcərdə dəhşətli gənə xəstəliyi arıları ta-

mam qırır, amma Şahpərin artıq bir arıxana olan arısından biri də ölmür.

1992-ci ildə ermənilər Ağdabanı talayandan sonra Şahpər də Tərtərin Seydimli kəndinə köçməyə məcbur olur. İndi onun qapısında həmin arıdan gözəl bir arıxana var.

PAPRAVƏND KƏNDİNDƏ TOY

Bu əhvalat mənim yanımda oldu. 52-ci ilin payız ayları idi. Mənə məlumat çatdı ki, Dədə Papravəndə toya gəlib. Mənimlə bir kursda oxuyan Kərimlə birlikdə kəndə gəldik. O, kəndin ağsaqqalı Firudin kişinin nəvəsinin toyu idi. Firudin kişi uca boylu, şah qamətli, gur danışıklı, ötkəm sözlü bir kişi idi. Oğlu orduya gedib qayıtmamışdı, Dədəmlə dost idi və həmçinin özü də Dədənin xətrini çox istəyirdi. İndi nəvəsinin toyuna Dədəni dəvət etmiş və gözəl toy

məclisi düzəltdi. Dədənin balabançası olmağı üçün akkardyonçu Məcidə dəvət etmişdilər, o da hələ gəlib çıxmamışdı. Ona görə hələlik Ağdamdan xanəndələr də dəvət olundu. Toy başladı və axşamüstü Məcid gəlib çıxdı. Dədəgil də toyda iştirak etməyə başladı, uzun bir yeraltı kimi evi düzəldib mağar eləmişdilər. Orta dirəklərdən üç yerdən 30-luq lampalar asılmışdı. Arıq gövdəli, ordu ordundan keçən, azca əyilmiş kimi süsünü olan Məcid müharibə illərində Almaniyadan gətirdiyi qırmızı rəngli köhnəlmiş akardyonunu sinəsinə basıb sazın ahəngini lap kamil balabançıdan da yaxşı tutur və yeri gələndə də vurduğu xallar dinləyicilərə ləzzət verirdi.

Dastanın bir yerində Dədə zilə enib elə bir haray qopardı ki, dirəkdən asılmış lampa söndü. Məclisdə qarışıqlıq yarandı. Firudin kişi irəli yeriyib gur səslə: “Ayə, bu lampanı niyə neftləməmisiniz”, - deyə kiməsə təpindi

və Dədəmi çölə çıxardı. Söz xanəndələrə verildi, on dəqiqə keçmədi ki, saz bir erkəyi Dədənin Dədənin başına hərləyən Firudin kişi onu özü kəsdi, qanından Dədənin alına vurdu və nəsə dedi. Bir saatdan sonra yenə məclisə qayıtdılar.

Səhəri biz Kərimlə Ağdama qayıdırdıq. Xanəndə dəstəsi də bizimlə qayıdırdı. Yolda bizim kimliyimizdən xəbəri olmayan musiqiçilər danışmağa başladı. Tarzən xanəndəyə:

- Ayə, sən o arıq kişinin səsinə fikir verdinmi? Köpəyoğlu lampanı söndürdü!..

- Kərim istədi dinə, mən onun qolundan tutub sakit durmasını xahiş etdim. Xaçınçayadək piyada gəldik. Orada bir at arabasına doluşub Ağdama getdik. Xanəndələr bizi tanımayıb ayrıldılar. Kərim mənə dedi.

- Qoymadın əclafın ağzını əzim.

YAĞ VƏ BAL PAYLARI

(Eşşək nə bilir döşək nədi)

Dədə Bakıda olan dostlarına pay gətirməyi tapşırdı. Anam bir sallama balon (8kq) sapsarı yaz yağını əridib, yığdı və bir balon da bal götürüb gəldik. Payları deyilən adama verdik. Gördüm kişi nə isə demək istəyir. O utana-utana: “Qənbər müəllim, Şəmşir əmiyə deynən bal üçün çox sağ olsun, ancaq bizim uşaqlar o dərmanlı yağ yeyə bilmirlər”, - dedi. Üstünü vürmadan balonu qaytardım. Bizi qonaqçada gözləyən Dədəmə mənimlə pay aparan qardaşım Ələsgər:

- Ay Dədə, Allaha min şükür, dostun yağı tanımadı, yağ mənə qaldı. Tələbə babayam, özüm həzm rəbedən keçirərəm.

Dədəm:

- Ay bala, onu qınama, doğru deyiblər ki, eşşək nə bilir döşək nədi!..

“BUNDAN BAL ÇIXMADI”

Bir dəfə də bir dostuna bir iri ramka şan balı aparan Dədə balı ev sahibinə verir və oturub söhbət edirlər. Evin xanımı balı qazana qoyub yaxşı-yaxşı qaynadır və görür məzəli bir şey oldu. Bir daha xeyli qaynadıb gətirir:

- Şəmşir dayı, bunu nə qədər qaynatdım, balı çıxmadı.

Dədə baxıb: “Ay bala, çox qaynatmısan, balı gedib, şoru çıxıb”, - deməklə kifayətlənir.

AAA... NƏ YEKƏ DOVŞANDI?

Yaxşı bir yerə töhvə üçün bir əlik gətirən Dədəm payı verir və ev sahibinə deyir:

- Meşokdan çıxartdır. Evdəkilər əlili meşokdan çıxaranda:

- Vay dədəm vay, nə yekə dovşandı. Bunu necə tutublar? Deyə təəccüblənirlər. Dədəm heç nə demir. Evin kişisi isə əliyi ən çox sevən adam imiş, gəlir və Dədəmə çox böyük təşəkkür edəndə ev sahibəsi: “Amma doğrudan da çox yekə dovşandı”, - deyir.

QONAQLAR GECƏYNƏN QAÇDILAR

Dədəm söyləyirdi ki, yaylaqda ot biçirdim. İki nəfər; biri atlı, biri piyada, mənim yanımda dayanıb soruşurlar:

- Ay qardaş, biz Ağdabana – Aşıq Şəmşirin yanına getməliyik. Ora necə gedək? Mən:

- Düşün atdan. Elə mən də bu kəndə gedəcəyəm. Sizi apararam. Onlar atdan düşdü və mən xeyli işləyəndən sonra atın

belinə bir-iki xorum ot bağlayıb yola düşdüm, onlar da mənimlə.

Yolda birisi çox baş apardı. Mən məşhur aşığam. İmanla vaxtilə dəyişmişəm. Çox Şəmşir-Şəmşir deyirlər, gedək o necə adamdır. Mən onu yıxıram, ya o məni? Mən:

- O kişi arıq, cansız, çəlimsiz, bax elə mənim kimi arıq bir adamdır. Hər halda siz yıxarsız.

- Yox ey, mən elə demirəm. Mən dəyişmədən danışırım. Mən belə yıxmaqdan danışmıram.

Artıq toran düşdü. Mən özüm də qəsdən asta-asta gəldirdim ki, qoy bu lələnin qafasına yaxşı bələd olum.

Onları gətirib qonşum Aslan əmini səsləyib, ona dedim ki, bu kişilər Şəmirgilə gedirlər. Onları xahiş edirəm ora apar. Aslan əmi məttəl qaldı. Onu o yana çəkib tez başa saldım ki, bunları kəndin üst yolu ilə gətir. Ona qədər mən əynimi dəyişəcəm.

Tez evə gəlib üst-başımı dəyişdim. Papaq qoydum və sazı nə qədər mümkündür zılə çəkdim. Aslan əmi onları gətirdi, xoş-gəldin elədim. Çay-çörək təklif elədim. Həmin o yolda danışan kişiye:

- Qardaş, kimsiz hardan gəlib, hara gedirsiniz? Onlar şəxsən mənimlə görüşməyə gəldiklərini dedilər.

- Sazı götürüb sizə bir oxumaq istəyirəm, - deyərək, atam Qurbanın “Beşdi divanı” bağlamasını oxudum. Kişinin biri burdan başqa kəndə necə gətirmək mümkün olduğunu soruşdu. Dədəm:

- Elə bu evin yanından aşağı dərə ilə düz gedəndə maşın yoluna çıxır. Xahiş elədilər ki, iti açmayım. “Başüstə”, – dedim. Gecənin bir vaxtı gördüm dostlarım durub çıxdılar yavaşca arxalarınca çıxanda gördüm ki, atı yedəklərinə alıb tərpəndilər və hara getdiklərini bilmədim.

***MƏN HEÇ BU ÇİNARI DA
GÖRMÜRDÜM***

İstisuya bir neçə dəfə dincəlməyə gələn və hər dəfə Dədəmin ən əziz qonaqlarından biri olan bir nəfərin vəzifəsi böyüdü və Dədə bunun sevincini yaşadı. Həmin ilin dekabr ayında Bakıya gəldik və həmin vəzifəli şəxslə görüşmək istədik. Alınmadı, dedilər bayrama hazırlaşır. Ayın 9-da “Azərnəşr”-in yanında həmin adam maşını saxladı və düşüb bizə sarı gəldi. Dədə bir neçə addım onun qabağına yeridi ki, görüşsün. O isə ayağını saxlamadan başını yırğalayıb keçdi. Dədə yenə təşəbbüs göstərdi ki, onunla görüşsün o kişi:

- Səhər zəng vurarsan, - deyib uzaqlaşdı. Mən Dədəmin bərk pərt olduğunu görüb:

- Dədə, deyəsən dostun mən cəhənnəm, heç səni də tanımadı, - deyəndə, dədəm dedi:

- Qoy mənə danışılan bir əhvalatı danışım. Deyirlər iki nəfər mədrəsədə oxuyanda çox yaxın dostluq edir və əhdi-peyman eləyirlər ki, hər ayın axırını cüməsi şəhərin yaxınlığındakı çinarın dibinə gəlib gözləsin. Günlərin birində axır ki, görür dostu başının dəstəsilə gəlir. Sevincək irəli çıxıb, özünü göstərmək istəyir. Görür dostu heç buna əhəmiyyət vermədi və adamları ilə bulaqdan su içib çıxıb getdi. Bu vəziyyət bir neçə dəfə təkrar olsa da bir şey çıxmır. İllər ötür. Həmin kasıb oğlan hakimiyyətə gəlir və çinarın dibindən keçəndə dostunu orada dayanmış görüb atdan düşür. Onu öpüb, hal-əhval tutur. Oturub söhbət edəndə əvvəlki dost soruşur:

- Ayə qardaş, axı səninlə bizim şərtimiz var idi. Yəqin kefin həmişə yaxşı olub. Ona görə gəlmədin, - deyəndə:

- Yox qardaş, çox gəldim, amma niyəsə sən məni görmədin, - deyə ikinci dost cavab verir.

Dostu isə səmimi etiraf edir ki, ay qardaş, sən düz deyirsən. Onda mən nəinki səni, heç çınarı da görmürdüm.

AĞ ÇAY GƏTİR

Şair Tofiq Bayram söhbət eləyirdi ki, bir dəfə Əli Kərimlə Yazıçılar İttifaqından çıxıb getmək istəyirdik. Cibimizdə də bir qəpik yox idi. Birdən Şəmşir əmini görüb, salam-səfa elədik. Kişi bizim tənəffüzə getdiyimizi görüb, - Gəlin gedək. Sizə bir çay alım, - deyə bizi dəvət elədi. İttifaqın yaxınlığındakı padval yeməxanaya düşdük. Kişi ofisiantı çağırıb:

- Qızım, bu cavanlara yemək və ağ çay, mənə isə bir çaynik çay gətir.

Qız istədi nəsə desin. Aşıq:

- Qızım, bunlar isti çay içə bilmirlər. Mən o soyuq çaydan deyirəm ey, adamı içəridən qızdırır, - deyə izah elədi.

- Yaxşı vurduq. Şəmşir əmi çəkməsinin boğazından bir qat pul çıxarıb ödədi:

- Hə, oğul, ağ çay yenə lazımsa gətirsin, - dedi. Biz onunla xudahafizləşib ayrıldıq.

BU TƏCRÜBƏNİ MÜSƏLMANLARDA DA SINADIM

Dədə söhbət edirdi ki, səsimin və canımın yaxşı vaxtı idi. Gördüm Həsənizli Artur gəlib əmimi axtarır.

- Ayə, xeyirdimi?

- Dədə Şəmşircan, sənə qurban olum, elə üstrünə gəlmişəm. Gərək mənə boş qaytarmayasan. Mənim qardaşım qızı dəli olub. Gərək gedək onu ağıllaşdırasan.

- Mən təəccüblə:

- Kişi, mən dəli ağıllandıranam? Get molların, keşişin yanına.

- Ara yox ey, elə keşiş də, molla da deyir ki, bunu ancaq musiqi oxumaq ağıllandıracaq.

- Nə qədər çalışdım əl çəkmədi. Ağladı, ayaqlarıma döşəndi. Nə isə, atı minib Arturu saldım qabağıma gəldik. Soruşdum:

- Ayə, indi mən nə etməliyəm?

Dedi:

- Qardaşcan, sən elə o qız olan otağa girəcəx, oxuyacaqsan. Axırda o ağlasa bil ki, ağıllandı, ağlamasa, sən neyləyəsən, mən neyləyəm.

- Xeyli adam da var idi. Qız bir dənə ağac taxtın üstündə oturub, ağzına gələnı danışır, yanındakılar isə onu sakitləşdirirdilər. Mən sazı çıxarıb “Əsli Kərəm” dastanını başladım. Onu deyim ki, bu kəndin əhalisi o zamanlar bizim dili çox kamil bilirdilər. Dastanı gətirdim elə ki,

Əslinin ağzından çıxan qılgılcımdan Kərəmin üstünə cıncı düşdü, Kərəm başladı yanmağa.

QIZ:

- Oy, oy vanes qumadages, - deyib yerindən sıçradı. Ağlaya-ağlaya məni qucaqladı. Bu zaman oradakılar:

- Ara, ara, - deyə sevinməyə başladılar və on günlərlə yuxu yatmayan qızı taxtın üstünə uzatdılar. Qız başladı hönkürməyə. Beləliklə, qız sağaldı.

Sonra buna bənzər Usacıqda da bir əhvalat oldu. Kəndimizdə Söhrab adlı qız da o günə düşdü. Onu da təcrübədən keçirdim və o da sappasağ oldu.

BU İŞIQ YANAN QAPI QOYMUR MƏNI

Dədəm Bakıda qohumunun evində qonaq olur və gecə ayaqyoluna getmək istəyir. Sən demə, ev sahibəsi soyuducunu

qapının yanına qoyubmuş. Dədəm əlini atır qapını açsın, görür işıq yandı. Bir də, bir də ev sahibi ayılır: “Ay dayı, nə olubdur?” – deyə, sual verir.

- Heç nə, eşiyə çıxmaq istəyirəm, amma bu işıq yanan qapı qoymur.

- Sən demə, o hər dəfə soyuducunun qapısını açır, işıq yanan kimi də örtürmüş.

QONAQ SƏTƏLCƏM OLAR

Evimizdə yekə kukla var idi. Kuklanın qollarını və burnunu uşaq vaxtı sındırmışdıq. Dədəm evdəkilərə bir neçə dəfə onu atmağı deyirsə də, atmırlar. Bir gün evimizə qonaq gəlir. Hamı yatandan sonra Dədəm kuklanı odun peçinin içinə atır ki, yansın. Kukla peçdə isinir-isinir və qəflətən partıltı ilə alışır. Peçin külü möhkəm sovrulur. Bu səsdən qorxan qonaq özünü eşiyə atıb qaç-

mağa başlayır. Hamı ayılır ki, bu nədir.
Dədəm isə lampanın işığını çoxaldıb:

- Ay bala qonaq tumançaq qaçdı, gedin
onu qaytarın, yazıqdı sətəlcəm olacaq.

AŞIQ TALIBLA TƏYYARƏDƏ SÖHBƏT

Aşıq Ələsgərin oğlu Aşıq Talıbla Bakı
şəhərindən Gəncəyə təyyarə ilə gələn
Dədəm təyyarədə oturanda Talıb deyir:

- Ay qağa, nə hündürə qalxdıq. Allah
eləməmiş, burdan adam düşsə nə təhər olar?

Dədəm:

- Qağa, özümüzü deyirsən ey, sazlar
çilik-çilik olar!

80 İLLİK YUBİLEY

Respublika ictimaiyyəti Mərkəzi
Komitənin qərarı ilə Dədənin 80 illik

yubileyini təntənəli qeyd edirdi. Mən də iştirak etmək üçün Bakı şəhərinə gəlmişdim.

Yubiley Aktyorlar evində keçirilirdi. Gündüz yubiley komissiyasının üzvlərindən birinin yanına gəldim. Söhbət əsnasında o:

- Bilirsiniz, mən yaman narahatam. Bu gün Fransa ilə SSRİ futbol komandaları oynayır. Qorxuram heç kəs gəlməyə, biabır olaq, - dedi. Mən:

- Narahat olmayın, hər şey yaxşı olacaq, - deyə bildirdim.

Yubiley başlamışdı. Hamı öz yerini tutmuşdu. Yubileydə iştirak etmək istəyənlər içəridə yer olmadığından qapının ağzını kəs-dirmişdilər. Adam əlindən tərpənmək olmurdu. Mən səhnədə oturmuşdum. Gördüm bir milis nəfəri mənə yaxınlaşıb:

- Müəllim, eşikdə bir nəfər var, zorla özünü içəri soxur ki, mən komissiyanın üzvüyəm. Yer də yoxdu deyə buraxa bilmirik. Deyir gedin Qənbər müəllimi çağırın.

Mən onunla qapının ağzına gələndə
gündüz adamların gəlməcəyindən qorxan
lələmi gördüm və içəri buraxdım.

GÜNAH MAŞADADI

Dədə böyük bir divar saatı alır və gətirib
evdə divardan asır. Saat bir saatdan bir zəng
vururmuş. Dədə fikirləşir ki, bunu necə dü-
zəltsin. Hamı eşiyə çıxanda peç maşasını
götürüb saatın içərisinə taxır ki, düzəldə.
Ona kimi uşaqlar içəri doluşur. Kimsə görür
ki, maşa saatın içərisindən asılıb.

- Ay haray, bunu kim elədi? Heç kim
boynuna almadı. Dədə astadan:

- Günah köpəkoğlunun maşasındadı,
gərək ordan asılı qalaydı?

ALLAHIN PAYI

Dədəmlə bizim çox söhbətlərimiz olardı.
Bir dəfə dedim:

- Ay Dədə, kim şeir yazır, kim oxuyur
elə qulaq asırsan, sən də başqaları kimi niyə
heç danışmırsan?

- Dədəm mənə:

- De görüm, bizim bu kənddə hansı
meyvə ağacları var?! Saydım (bizim kənddə
dağdan bitən bütün meyvələr olardı). Hə,
onları bitirən kişi hərəsinə bir dad verib,
bizim də hərəmizin o meyvənin bir neçə
növü xoşumuza gəlir, yaxşısını, dadlısını
ləzzətlə yeyir, turş olanını atırıq. Bax bu
istedad da Allahın bir vergisidi. Hərəyə bir
cür verir. Ətraf da onun yaxşısını ləzzətlə
yeyir, pisini də atır. Bax bala, istedad da
Allahın verdiyi paydı, kimiyyə şirin, kimiyyə
də başqa dadda verilir və cəmiyyət də onu
istədiyi kimi seçir.

**ÇOX QINAQLAR ALDIM, AMMA
HEÇ
VAXT MƏCLİSDƏ ÜZÜMÜ
QADINLARA
TƏRƏF TUTUB OXUMADIM**

Dədənin ədəb-ərkana, ismət-həya gözləməyə həmişə xüsusi diqqəti olub. Özü deyir ki, mən heç vaxt toy mağarında, ya məclisdə (kənd yerlərində kişilərlə, qadınlar ayrı-ayrı otururlar) üzümü qadınlar tərəfə tutub oxumamışam. Buna görə də bir neçə dəfə qadınlar tərəfindən möhkəm danlanmışam da.

Səbəbini izah edirdi ki, ay bala, məclisdi, bəlkə birinin gəlini, birinin arvadı, birinin qızı orada oturub, qohumu, əri isə bu yanda. Mən üzüm onlara sarı oxusam, ola bilsin kimsə inciyər. Yaxşısı budur, elə qoy qadınlar incisin.

**ALLAH, BUNA QURBAN OLUM,
NƏ YAXŞI DƏVƏDİ**

Dədə danışdı ki, uşaq vaxtlarında
uşaqlıq dostum
Aslanla Söyüdlü yaylağında yaylağa gələn
aran camaatının gətirdiyi dəvələrə mindik.
Günlərin birində yenə dəvə minəndə Aslan
üzünü mənə tutub:

- Ay əmioğlu, bu dəvə Allahvurmuşun
nə pis boynu-başı, nə pis dabanı var.

- Elə o bu sözləri deyəndə dəvə maah
eləyib soncuğa qalxdı. Bunu görən Aslan
bərkdən:

- Allah, buna qurban olum, nə yaxı
dəvədi, nə gözəldi, - deyib boynunu sığalladı
və bir təhər xıxırdıb düşdü. Biz dəvəyə ba-
xa-baxa uzaqlaşdıq.

**ÇAĞIRSAN DA,
LAP BAĞIRSAN DA!**

Rayonun kəndlərindən bir nəfər uşaq gətirmişdilər. Onu oturdub: “Oğul, sazını çıxar”, - dedi. Uşaq saz çıxardı. İnsafən yaşına görə, pis çalmırdı. Dədəm:

- Hə, indi bir ağız da oxu görüm.

Uşaq kəndlərinin ləhçəsilə: “Dayı, çalıram, ancaq çağıra bilmirəm”, - dedi.

Dədə bir də təkrar elədi:

- Oğul, əgər çağıra bilmirsənsə, onda səndən aşıq olmaz ki, başla görüm.

Uşaq yenə eyni sözü təkrar deyəndə:

- Adə, çağırarsan da, hələ lap çağırarsan da, - deyib onun qulağını elə dartdı doğrudan da uşağın bağirtisi evə düşdü. Sonra həmin uşaq kamil bir aşıq oldu.

TAXTADI

Yenə bir nəfər sazla gəlmişdi. Dədə özü onunla məşğul olurdu. Evdə hər kəs öz işində idi. Sonra gördük Dədə ona deyir:

- Yaxşı oğul, get, belə elə, heylə elə. O çıxıb getdikdən sonra soruşduq ki, ay Dədə, bu oğlandan ağlın nə kəsdi? O əlinin ucu ilə taxtaya bir neçə dəfə vurub: “Bax, budur, gedib özünə ayrı peşə tapsa yaxşıdı”, - dedi.

BU BOŞ EVDƏN BİZ DƏ TİKDİRƏK

Dədə təmtəraqlı evi-eşiyi olan bir dostunun evinə qonaq gəlir. Xoş-beşdən sonra xeyli söhbət eləyir. Gün-günortanı keçir, görür ev yiyəsi tərpənmir. Dədə durub cavan bir oğlan çağırır ev sahibindən bir metrlik alır, deyir:

- Ay bala, bu evin enini-uzununu ölç. Ev sahibi:

- Ay qağa, neynirsən, evin enini-uzununu?

Dədə:

- Gedək, belə çaysız, çörəksiz boş evdən bir-ikisini də biz tikdirək, - deyir.

PAPİROS QUTUSU

Dədə ilə birlikdə professor Alı Alıyevin evində idik. Sazın-sözün vurğunu olan Alı müəllim öz alim yoldaşlarını Dədə ilə görüşdürmək və onun məclisində iştirak etmək üçün toplamışdı. Məclisin şirin yerində Dədə öskürdü və hansı cibinə əl atdısa dəsmal tapa bilməyib, pis vəziyyətə düşdü. Məclis dağıldı, biz evin N.Nərmanov (indiki Hüseyn Cavid) prospektinə baxan tərəfində yatırıdıq. Səhər gördüm ki, Dədə papiros çəkmədi. Mən soruşdum ki, nə yaxşı papiros çəkmirsən? Qolumdan tutub məni 4-cü mərtəbədə olan eyvana çıxartdı və: “getdi”, - dedi.

- Ay Dədə, nə getdi? – sorğuma – canın üçün getdi, - deyib durdu. Yenə bir şey başa düşmədim. Yenə soruşdum ki, papiros qutusu hara getdi:

- Odey, Nərimanov prospektinə, dolayı. Aydın oldu?

Bu gözəl qızın ornamentli papiros qutusunu 1962-ci ildə Azərbaycana gələn türk nümayəndəsi Dədəyə yadigar kimi bəxşiş etmişdi. Dədə ondan sonra ömrünün sonunadək ağzına siqaret almadı.

QIZIL CİB SAATI

Dədənin bir qızıl korpuslu qol saati olur. Bir gün Dədə Mirzə adlı bir nəfərin yanında saata baxarkən o soruşur ki, ay Şəmşir dayı, bu saat sizdə hardandı? Dədə zarafatyana:

- Oğul, tapmışam, - deyəndə, - Mirzə:

- Dayı, and olsun Allaha, saat mənimkidir. Dədə heç bir söz demədən saati

Mirzəyə verir. Ondan soruşurlar ki, ay dayı, axı bu saat on ildir ki, sənindir. Gülüb:

- Ay bala, o ki, o böyüklükdə kişinin adına and içir, qoy onun olsun.

ATI DOSTUMA BAĞIŞLADIM

Dədənin gözəl yerişli bir atı varmış. Minəndə mütləq dal ayaqları üstə qalxar, kişnəyər, sonra gedərmiş. Bir dəfə görürlər ki, Dədə piyada gəlir. Evdə soruşurlar ki, atın hanı, niyə piyada gəlirsən. Deyir ki, dostum ata baxıb:

Qağa, atın çox xoşuma gəldi, yaxşı atdır, - dedi. Mən də atı ona bağışladım.

QIZIL DƏSTƏKLİ TAPANÇA

Dədənin Hacı adlı qohumu müharibədən qayıdanda çox nəfis şəkildə düzəldilmiş kiçik tapançanı ona hədiyyə edir. Bir müd-

dətdən sonra Dədənin Məmməd adlı dostu tapançanı görüb valeh olduğunu bildirir. Dədə isə tapançanı ona bağışlayır.

YARIMPALTO

Dədə Ağdaban kəndindən Çayqovuşana gələndə yolüstü mal otaran naxırçı Nəcəfin soyuqdan titrədiyini görür və paltosunu çıxarıb ona geyindirir. Evə gələndə soruşurlar ki, ay kişi, qışın bu günündə niyə paltosuzsan, bəs hanı palton?

Dədəm sakitcə cavab verir:

- Mənə heç nə olmaz, o Nəcəf yazıq soyuqdan əsim-əsim əsirdi. Paltonu verdim geyinsin.

PAPAQ BAŞI DƏYİŞMİR

Bir rayondan Səyyah Məhəmməd adlı şair Dədəgilə qonaq gəlir. Gedərkən

“Şəmşir, mənim kaş sənin papağın kimi bir papağım ola”, - deyəndə, Dədə divardan asılmış papağı ona verib zarafatla;

- Oğul, sağlıqnan, amma papaq yaraşığı dəyişsə də, başı dəyişmir.

ATASI ÜZSÜZ ŞOR SATIR

Bir nəfər Dədənin yanına gəlib onun yaxşı tanıdığı bir adamı möhkəm tərifləyir. Deyir ki, onun oğlanları yaxşı inkişaf etdilər. Maşallah, hərəsi bir vəzifədə kefləri kök, damaqları cağdır. Oğlu Əli rayonun birinci katibi olub və s.

Dədə qulaq asıb:

- Ay bala, düz deyirsən. Oğul birinci katibdi, amma arvadı atasını qapısına qoymur. O da ona-buna üzsüz şor satıb başını saxlayır, - deyir.

QONAQ QOVUT YEMİR

Dədəmin evinə qonaq gəlir. Payız yağanlığı olduğu üçün dəyirman aclığı başlayıbmiş (Yəni, dəyirmanlar su ilə işlədiyinə görə, qum çox axdığı üçün işləmir. Buna da dəyirman aclığı deyilir). Evdə qovut hazırlayırlarmış. Qovutdan qonağın qabağına qoyurlar, o deyir ki, niyə çörək vermirsiz. İzah edirlər, inanmır:

- Özünüz qəsdən belə edirsiniz, - deyib durur. Ailə hamı qovut yeyib yatmağa hazırlaşanda qonaq görür bu xına o xınadan deyil, həm də utanıb qovut istəmir. Görürlər ki, qonaq yerdə eşim-eşim eşələnir. Arvad Dədəyə deyir:

- A kişi, günahdır, qonağı durğuz qovut yesin.

- Dədə bərkdən:

- Ay arvad, mən neynim axı. Qonaq qovut yemir.

- Səhərə yaxın qonaq:

- Ay xala, acından öldüm. Vallah, qovut da yeyirəm, lap daş da!..

DOSTUMUN İRADI

Bir dəfə Dədə fikirli halda söhbət etdi:

- Əvvəllər əhali əsasən mis qabdan istifadə edərdi və təbii ki, həmin qabları qalayçılar qalaylıyıb, işlək hala salardı. Mənim ləzgi dostum Qulam həmişə azı iki ildə bir dəfə kəndə gələr, amma Mirzə kişinin evinə düşər, işini-gücünü görüb, körüyünü qəmər atın belinə yükləyib, xidili də yanında çıxıb gedərdi.

Qulam çox gözəl sənətkar olmaqla bərabər, həm də gözəl söz bilicisi, aşırıq musiqisinin qızgın pərəstişkarı idi. Günlərin birində Qulam kəndə gəlib Mirzə əmimgildə sakin oldu, səmimi görüşüb söhbətləşdik. O dəzgahını qurub işə başladı, bizim evdə olan paxır qabları da gətirtirdi.

Səhər tezdən mənə xəbər çatdı ki, Qulam körüyünü yığışdırıb köçür. Təcili gəldim ki, Qolam yükünü yığıb, bizim qabları da götürüb getməyə hazırlaşır. Ondan soruşdum ki, ayə, qardaş, bəs camaat sevindi ki, gəlmişən. Xeyir olsun, nə məsələdi? Dedi:

- Can kardaş, mən burda qab qalaylamaz. Heç qalaylamaz!

- Onu sakitləşdirib, çox çətinliklə səbəbini öyrəndim.

- Can kardaş, axşamdan bəri neçə arvad qab gətirib veribsə, elə hey deyirlər ki, Allah o bildirki ləzginin daşını atsın, onun ögünü yıxsın, onun atasına lənət olsun. Qabları pis qalaylayıb.

- Mən atama lənət oxutdura bilmərəm. Bu adamlar gələn il də mənim atasına lənət deyjaxlar.

- Sənin qabları Bağrırlıda (qonşu kənd) qalaylayıb göndərəcəm, - dedi və atını çəkib getdi.

***AY XALA QIZI, ALLAH ATANA
RƏHMƏT ELƏSİN***

Dədənin bir az xoflu xasiyyəti olan xalası qızı onun yanına gəlib:

- Ay xala oğlu, başına dönüm, oxlovumu sındırmışam. Qadan alım, mənə bir oxlov düzəlt, - deyir. Gözəl əl qabiliyyəti olan Dədə ona layiqli bir oxlov düzəldir. Oxlovu əlinə alan xala qızı:

- Ay xala oğlu, nə yaraşıqlı oxlov düzəltmişən. Allah heç əllərini var eləməsin.

- Dədə:

- Ay xala qızı, çox sağ ol. Allah atana rəhmət eləməsin, - deyə cavab verir.

ATI TƏRSİNƏ MİN

Dədəyə zəhləsi gedən bir zənəki adam təmənna ilə qonaq gəlir. İşi düzəlir və tez-tez deyir:

- Ay qağa, səni o qədər çox istəyirəm ki, inan ki, o yol aşan dağa çıxanda da istəyirəm ki, gözümün qabağında olasan.

- Dədə sakitcə:

- Narahat olma, atını tərsinə min, elə yaldan aşanacan məni görəcəksən.

BOZDAR MƏNSİM

Dədənin qohumu Zəhra arvadın atasına kənd arasında “Bozdar (it) Mənsim” deyirlərmiş. Bir dəfə Zəhra nəşə sarsaq bir iş tutur və Dədənin yanına qaçır ki, onu söyəcəklər, qoymasın. Dədə ona qulaq asıb:

- Ay evi tikilmiş, olsa-olsa sənə it qızı, deyə söyərlər. Narahat olma, axı elə dədənə “Bozdar Mənsim” deyirlər.

***OĞUL, O ŞEİRİ
ÖZ ADINA OXUYARSAN***

Məclisdə cavan aşiq Dədənin şeirini oxuyur və Dədə görür ki, aşiq şeir tamam səhv, qolunu-qıçını qıra-qıra oxudu. Aşığı yanına çağırıb deyir:

- Oğul, mənim elə şeirim yoxdur. Xahiş edirəm, bu gündən sonra o şeiri öz adına oxuyasan.

***AY BACI, BAŞINA AĞIL
QOYUM DƏƏ!***

Dədənin bacısı oğlanlarından biri çox ona-buna sataşır. Camaat arasında xoşagəlməyən işlərlə məşğul olur. Dədəm onu bir neçə dəfə belə şeylərdən əl çəkməyə çağırır, danlayır, o isə öz bildiyini edir. Axır,

anası əlinə bir əsa alıb, oğlunu da özü ilə gətirir Dədənin yanına:

- Ay qağa, buna bəlkə sən bir ağıl verəsən? Bu axı bizi eşitmir. Dədə:

- Mən onu iki-üç dəfə danlamışam. Bəs mənə söz vermişdi, axı, - deyərək bacısının əlindən əsanı yavaşca alıb, var gücü ilə oğlanın kəlləsinə vurur. O bərk bağırır, başından qan fışqırır. Bacısı peşman halda deyir:

- Ay qağa, sən neylədin, sən neylədin?

- Neylədim ki, başına ağıl qoydum, - deyə cavab verir.

BELƏ ADAM KİMİ BUYUR, GEDİM İŞİNİ TUTUM DƏƏ

Dədə tövlə tikdirirmiş. Usta Mürsəl öz dəstəsini gətirib deyir ki, mən tövləni 20 günə tikib təhvil verəcəm. Sövdələşirlər. Mürsəl kişi işə başlayır və üç gündən sonra

işi dayandırıb ayrı işlə məşğul olur. Dədə onu çağırıb, xahiş-minnət edir ki, ay Mürsəl qağa, qabaqdan qış gəlir. Qadan alım, a kişi, axı, mən səninlə kəndliyəm. Mürsəl yenə bir gün işləyib əkilir.

Dədə əmisi Mirzə kişiylə bu əhvalatı danışır, o kişini başa salmağı xahiş edir. Mirzə əmi deyir:

- Ay bala, Mürsəl gərək döyülə ki, işləyə, yoxsa, xeyri yoxdu, amma yenə məşğul olaram.

- Yenə bir şey çıxmır. Dədə əlinə yaxşı bir şallaq alır və Mürsəli çağırır, heç nə demədən verir şallağın qabağına.

- Mürsəl qışqırır:

- Ayə, Allahsız, əlini saxla də... Bax, məni belə adam kimi buyur, gedim işini tutum dayna!

AĞDABAN KABABI

Dədə kənddə evin yanında durub nə işə iş görür. Anam isə sac asıb çörək bişirirmiş. Bir də görür ki, evin üst tərəfindən iki nəfər yol adamı keçir və biri o birinə:

- Ayə, Allah yolunda nə gözəl çörək ətri gəlir, lap ürəyim keçir. Bu söhbəti eşidən Dədə yolun kəsişdiyi yerə gəlib onları saxlayır və evə dəvət edir. Qonaqlara yaxşı kabab bişirtdirib, buyurun süfrəyə, - deyir. Qonağın nisbətən yaşlısı:

- Yox qardaş, sağ olun. Aclığımız yoxdur. Elə qonşu kəndə mal almağa gedirdik, - deyə cavab verir. Dədə bir də xahiş edir, qonaqlar yenə imtina edəndə, həmişə kravatının baş tərəfinə söykəkli olan 32 kalibirli tüfəngi götürüb deyir:

- Əgər çörək yeməsiniz Sizi qırıb o meşədə gizlədəcəyəm. Onlar istər-istəməz yaxşı yeyib-içir və minnətdarlıq edib çıxıb gedirlər.

Bu hadisədən 20-30 il sonra Dədənin Ali Partiya Məktəbində oxuyan yaxın qohumu Arif tələbə yoldaşları ilə qonşu respublikaya praktikaya gedir. Onları qonaq edirlər. Qonaqlıq vaxtı Arif görür ki, onlarla oturan kişi qışqırır:

- Ayə, qadan alım, bir-iki Ağdaban kababı bişir. Arif elə bilir, ona sataşırlar. Soruşur:

- O nə kababdı elə? Həmin kişi:

- Ayə, qardaş, Aşıq Şəmşiri tanıyırsan?

Arif cavabında deyir:

- Lap yaxşı, həmin kişi Ağdabanda yekə-yekə tikələrdən kabab bişirtdirir. And olsun Allaha, özü də adama gülləylə yedirir.

GÜLSABAHIN ARZUSU

Bir il payızın son günləri imiş. Dədə yanında bir-iki nəfər də adam Tərtər

şəhərində Kəlbəcərə getmək üçün maşın gözləyirmiş. Birdən bir qadın onlara yaxınlaşıb:

- Qardaşlar, bax, bu əlimdəki 25-liyi nəzir deyib, gedirəm Aşıq Şəmşiri axtarmağa. Əhd eləmişəm ki, oğlum Əlinin toyunu gərək o kişi eləsin. Görürəm, siz də aşıqsınız, siz Allah, Aşıq Şəmşirin yerini mənə deyin. Dədəm irəli gəlib:

- İndi axşam düşür, sən gedib heç harada Aşıq Şəmşiri tapa bilməzsən. Gedək sizə. Mən sənə and içirəm, Aşıq Şəmşir harada olsa bu axşam onu gətirəcəyəm, sənin oğlunun toyunu eləsin.

Gülsabah arvad onları evinə gətirir. Dədənin aşıq yoldaşları aşıq İslam, aşıq Şavaqat, aşıq İdris də onunla gəlirlər. Dədə yoldaşlarına qabaqcadan xəbərdarlıq edir ki, bu arvadın oğlunun toyunu təmənnasız edəcəyik. Toyda nə qədər pul yığılsa hamısı Gülsabah arvadın olacaqdır.

Gülsabah Dədəni tanıyandan sonra qurban kəsir və toy çox təmtəraqla keçir. Toyda əldə edilmiş bütün pulları Gülsabah arvada verib gedirlər.

HEYİF KƏHƏR MADYANA

Dədə növbəti səfərdən qayıdanda əmisi oğlu Məmməd onunla görüşür və deyir ki, kəhər madyanı qonşu kənddə həməyir ulaxla görüşdürmüşəm. Yəqin ki, at yaxşı bir qatır balalayacaq. Dədə əmisi oğluna heç nə demir və axşam onu çağırır ən çox sevdiyi kəhər madyanı yedəyinə verərək kənddən uzaq bir yerə gətirir:

- Ay biqeyrət, bir qatırdan ötrü kəhər atı sən gətirib ulaxnan görüşdürmüşən? Görürsən, mən heç qapımda ulax saxlamıram. Səni öldürmüşəm, amma heyif kəhər maydana, - deyərək, atın təpəsinə bir güllə vurur.

İLHAM PƏRİSİ

Yuxarıda qeyd etmişdim ki, Dədəm deyir: “Mən səsimin gözəl, qamətimin şux vaxtı məclislərdə həmişə qadın-kişi münasibətlərinə fikir verib, qadınlara ana-bacı gözündə baxmışam. Bu barədə həmişə nəfsimi, kişiliyimi, şəxsiyyətimi, ad-sanımı gözləmişəm və heç kəs bu barədə məni günahlandırıb artıq-əskik bir söz danışa bilməz!”. Mən əlbəttə, ondan əl çəkmir:

- Yaxşı, elədirsə, onda bu gözəllərə tərif yazmaq, onları vəsf eləmək necə mümkün olurdu?, soruşanda çox kəskin və tutarlı cavab verərdi:

- Gözəlliyi insana, qadına Allah bəxş edib. Şairə, aşığa verilir ilham, istedad da Allahın payıdır! Ona görə də gözəlləri tərif etmək Allahın özünün də xoşuna gəlir.

- Bəs onda, axı sənin bütün yaradıcılığın boyu dilindən düşməyən Sənəm kimdir?, sualından sonra aşağıdakı şerini oxudu:

*Sevgilinin məhəbbəti,
Sənə mindi, sənə mindi.
Fürsət düşüb yar ləbini
Sən əm indi, sən əm indi.*

*Dağ başının qarı sudu,
Dağ başının qarısı du.
Dağ başının qarısıdı
Sənəm indi, Sənəm indi.*

*Şəmşir, gözəl cəm al, görsən,
Şəmşir, gözəl cam al görsən,
Şəmşir, gözəl camal görsən,
Sənəmind, Sənəmind.*

Bu şeirdən sona Dədəm dedi:

- Sənəm şəxsiyyət idi. Bizim uşaqlıq illərimiz bir yerdə keçmişdi. Ola bilsin ki, bir-birimizə uşaq hisləri ilə yaxın olmuşuq, amma onunla mənim aramda heç bir məhəbbət macərası olmayıb, heç vaxt məhəbbət barədə fikirləşməmişik. Görüşmüşüksə də söhbətimiz səmimi, yozumsuz, mehribançılıqla keçib. Onu demək istəyirəm ki, mənim bütün məhəbbət çalarlarım Sənəmin üstündə cəmləşib. Bir sözlə, o mənim ilham pərim, ilham mənbəyim olubdur. Mən bunun üçün ona ancaq minnətdar ola bilərəm.

DƏLƏDUZUN CAVABI

Dədənin qonşu kənddən yaxşı tanıdığı bir dələduz gəlir ki, a Şəmşir əmi, mənə bir az borc pul ver, qızılarımı Qaraqayanın dibində basdırmışam. İndi qışdı deyə, qardan-çovğundan çıxarda bilmirəm. Havalər isinən

kimi qızılları çıxardıb, borcunuzu qaytaracağam. Dədə sakitcə bildirir ki, indi pulum yoxdur. Əgər xeyir iş olsa yəqin ki, pul olacaq. Onda gələrsən, kömək elərəm.

Dələduz qulağı səsdə gözləyir. İki aydan sonra qar əriyən vaxt eşidir ki, Dədə toy aparıb, yəqin ki, pulu var. Yenə gəlir ki, Dədədən nəsə qoparsın. O gələn kimi Dədə bacısı oğlu Yaqubu çağırıb, bel, külünc, bir az da solyarka gətirdirib deyir:

- Bacı oğlu, bu kişi Qaraqayanın dibində qızıl basdırıb. Yerini deyəcək, get orada od qala, qızılı çıxarmağa kömək elə. Yaqub gətirdiyi şeyləri də götürüb kişi ilə yola düşür. Bir az keçməmiş geri qayıdır. Dədəm soruşur ki, ayə, nə oldu, nə tez qayıtdın? Yaqub deyir ki, kişi yolun yarısında bizdən ayrılıb qaçdı. Dədə gülüb:

- A bala, görünür qızılının yerini sizə bildirmək istəməyib.

ADAM KİMİ EVLƏNMƏYİB

Dədənin bir şofer qohumu vardı. Oğlu qonşu kənddən bir qız istəyirdi. Gəlib Dədəni elçiliyə aparır, çox minnətdən sonra qızın “hə”sini alırlar, amma oğlan toyu gözləmir və qızı qaçırır. Oğlanın atası yenə Dədənin yanına gəlib deyir ki, gedək toya. Dədə geyinib atını minir. Bir xeyli gedəndən sonra soruşur ki, əmi oğlu, tədarükün necədir, kimləri dəvət eləmisən? Kişi atama cavab verir ki, əmisi, bir az tələsiyib qızı qaçırıb, ona görə çox adam dəvət eləyə bilməmişəm. Dədə soruşur, ayə nə olub? Kişi bir də təkrar edir. Bu zaman Dədə atının başını qaytarıb:

- Ayə, mən o taya getməyəm, oğlun adam kimi evlənməyib!

NOVRƏS İMANLA DOSTLUQ SINAĞI

Dədə İmandan çox danışar, tez-tez onu yad edərdi. Bir dəfə o belə bir əhvalat danışdı:

- Novrəs İmanla çox yaxın dostluq, qardaşlıq edirdik. O zaman (1920-1925-ci illər) İman Seyidlər şurasında, mən isə Qamışlı kənd şurasında şura katibi işləyirdik. Kəlbəcərə həmişə bir gedər, bir qayıdardıq. Yolumuz Qamışlıdan başlayar, yol kəndə Güneypəyədən keçərdi. Bir payız yenə Kəlbəcərə gedəndə İman dedi ki, ay qağa, xəstə Qasımın “Mənim” divani bağlamasını açmaqda çətinliyim var. Biz yol uzunluğunu yoldaşlı divanını bənd-bənd təhlil edə-edə açır və sözsüz ki, qeyd edirdik. Bir qoz ağacının dibindən heybəmizə xeyli qoz yığdıq. Kəndi keçəndə İman dedi ki, gəl qardaşlığımızı sınayaq. Bax, bu qozları bir-birimizin başında sındıraq. Hər kimin başında iz qalsa bil ki. O düzgün qardaş

deyil. Doğrusu, mən bunu zarafat hesab elədim, amma sonra gördüm ki, İmanın gerçəyidir. Dedim ki, heç vaxt mənim ürəyim gəlməz ki, sənin başında qoz sındıram, həm də razı olmaram ki, sən mənim başında qoz sındırasan. Qozun qabığı bərkdir, beynimizə batar. İman inadından dönmədi. Qozun bir neçəsini öz başında sındırıb dedi ki, bunları mən qardaş xatirinə edirəm. Sonra mənə dedi ki, gəl yoxla. Mən onu yoxladım, yara yox idi. Bax oğul, İman belə qardaş idi. Mən ona görə ona çox yanıram.

ARVADINDAN RAZI KİŞİ

Dədə bizə zarafat eləyib deyir ki, kişi gərək qadınını çox istəsin. Bir gün Məhəmməd Peyğəmbər (s.ə.s) məsciddə namazdan sonra kişilərə müraciətlə deyir ki, kim arvadından razıdırsa otursun, kim narazıdırsa durub sağ tərəfə keçsin. Hamı

durub sağ tərəfə keçir, amma bir nəfər tərpənmir. Peyğəmbər ona yaxınlaşıb:

- Sənə halal olsun ki, arvadından razısan, - deyəndə oturmuş adam:

- Ya Məhəmməd, mən arvadımdan razılığımıza görə oturmamışam. Səhər-səhər arvad duz daşı ilə belimin nəziyinə vurub, ona görə yerimdən dura bilmirəm.

VƏZİFƏSİNİ YERİNƏ YETİRİR

Yay vaxtı Dədəmlə yaylaqda qonaq gedirdik. Yolda itlər üstümüzə tökülüşdü. Mən atın başını çəkib itin birinə bir şallaq vurdum. İt zingildədi. Dədəm dedi:

- Ay bala, niyə günah eləyirsən? O it sənə neynədi ki, öz vəzifəsini yerinə yetirir də.

SƏDƏFLİ SAZ

Dədənin Rza adlı dostu ona sədəflə bəzənmiş, çox nəfis düzəldilmiş bir saz göndərir. Sazdan bir neçə toy məclisində istifadə edir. Həmişə də fərəhlə deyir ki, bu sazı dostum Rza göndərüb. Günlərin birində məclisdə Rza dəmlənib:

- Ay camaat, Şəmşirə sazı mən düzəltdirib göndərmişəm, yoxsa indi əl ağacını sinəsinə basıb oxuyurdu, - deyərək sazı onu başına qaxır. Məclisdən sonra Dədəm atını Rzanın qapısına sürür və sazı onun evinə verib deyir ki, saz əlimə yatmır. Rzaya deyir çox sağ olsun.

Evdə Dədədən soruşurlar ki, niyə sazıq gəlmisən? Cavab verir ki, qurumsaq sazı camaatın içində başıma qaxdı. Ona görə də aparıb evinə verdim.

SƏDRİN ƏMİSİ OĞLU ZAVENDİ

Kənddə kolxoz sədri işləyən Məhəmmədin dost-doğma əmisi oğlu naxırçı Qulu səhlənkərlilik edərək naxırı çalpova verir, xeyli heyvan ölür. Bundan hirsələnən sədr naxırçıdan akt yazır ki, onu məsuliyyətə aldırınsın.

Elə həmin zaman da qonşu kənddə sədr işləyən və başqa millətdən olan Zaven iki maşın ot yığıb göndərir ki, Məhəmmədə deyin ki, heyvanları qırılmağa qoymasın.

Qulunun anası Dədənin yanına gəlib xahiş edir ki, qoyma sədr Qulunu tutdura, axı Qulu onun doğma əmisi oğludur. Məsələdən halı olan Dədə sakitcə:

- Yox, bacı, Məhəmmədin əmisi oğlu Zavendidi, - deyir.

MÜSƏLMANIN DİRİBAŞLIĞI

Bir müsəlmanla bir erməni yoldaş olur. Yolüstü onlara halvaçı bir büküm halva

verir. Bir-birinə deyirlər ki, indi toxuq, gəl halvanı saxlayıb səhər yeyək. Səhrada halvanı ortalığa qoyub belə şərt kəsirlər ki, yuxuda kimin Peyğəmbəri tez gəlsə, səhər halvanı o yesin.

Müsəlman ermənini yuxuya verir, halvanı yeyib yatır. Tezdən erməni durub deyir:

- Can qardaş, gördüm İsa qurbanı olduğum gəlib mənə nələr gətirməmişdi:

- Yemək, içmək, qoz, pındıq. Özü də dedi ki, dur halvanı ye, sonra bu şeylərdən yeyərsən.

- Müsəlman:

- Ayə, Allah ona rəhmət eləsin, nə yaxşı sənə hər şey gətirib. Amma mən elə təzəcə yatmışdım ki, fəda olduğum Məhəmməd gəlib dedi:

- Ayə, ac yatma dur halvanı ye. Mən də halvanı yeyib yatdım.

Erməni yana-yana qalır.

BƏLA HAMINI TUTUR

Günlərin birində dədə-bala rayondan gəlirdik. Kəndə bir neçə kilometr piyada getməli idik. Yol uzunluğunu söhbət eləyirdik. Necə oldusa, mən dedim ki, ay Dədə bu qurban olduğum Allahın qəribə işləri var. Bəzən elə hökümlər verir ki, Dədəm:

- Ay bala, sən də İdris Peyğəmbər (ə.s) kimi Allaha irad tutursan?, - dedi.

- İdris Peyğəmbər bir dəfə üzünü Allaha tutub deyir ki, ya Xudavəndə, axı bəzən düz hökmlər vermirsən, biri yerdə bir səhv eləyir, bəla göndərirsən, haqlı-haqsız hamını məhv edir.

Allah-təaladan vəhy gəlir ki, ya İdris, get filan dağın ətəyinə, səbəbini sənə deyəcəm. İdris yol alıb gedir. Yolüstü gövdəli bir ağacın dibindən axan bulaqdan su içir, dəstəməz alıb namaz qılır və Allahın

hökmü ilə yuxu onu aparır. Qəflətən ayağının sancıldığını görüb ayılır. Baxır ki, ayağını qarışqa dişləyib. Axtarır qarışqanı tapmaq istəyəndə çoxlu qara qarışqanın qaynaşdığını görüb tapdalamağa başlayır. Vəhy gəlir ki, ya İdris onların günahı nədir ki, tapdalayıb qırırsan? Cavab verir ki, ya Qibləm, axı mənə bərk dişləyib. Yenə sorğu gəlir ki, onun biri səni dişləyib, bəs qalanlarının günahı nədir?

İdris Peyğəmbər cavab verir ki, tapa bilmirəm hansı dişlədi, hamısı bir-birinə oxşayır. Yenə vəhy gəlir ki, ya Peyğəmbər, mən də sizləri o cür xəlv etmişəm, günahı eləyirsiniz, mən də seçənə qədər gec olur və ona görə də bəlanı göndərirəm, hamı qırılır.

BACARSAN YAXŞI İŞDİR

Kəlbəcərdə bir kişi 90 yaşı olmasına baxmayaraq evlənmək həvəsinə düşür.

Övladları deyirlər ki, ayıbdı, bu yaşda nə evlənmək? Ağsaqqal, qarasaqqal nə deyər sənə?

Kişi təsadüfən Dədəni görüb hal-əhval tutur və soruşur ki, ay Şəmşir lələ, evlənmək nə təhər işdir? Dədə cavab verir ki, bacarsan, yaxşı işdir. Kişi evə qayıdıb uşaqlarına deyir ki, rayonumuzun ağsaqqalı mənə məsləhət görür ki, evlənmək yaxşı işdir. Uşaqlardan biri təkrar soruşur ki, axı ağsaqqal necə dedi? Kişi:

- Dedi ki, bacarsan, yaxşı işdir. Uşaqlar qayıdır ki, bəs ağsaqqal düz deyir də. Axı sən bacarmırsan.

ALMAN VƏ ERMƏNİ

Dədə söhbət edirdi ki, Lemsədə (indiki Xanlar rayonunda) çox qabiliyyətli dərzi olan bir almanla dostluq edirəm. Yönüm Gəncə tərəfə düşəndə həmişə gedib onu

görər, hal-əhval tutardım. Onun saza-sözə xüsusi hörməti vardı. Növbəti dəfə onlara gələndə gördüm ki, evinin yanında əlavə ev tikdirir, ustası da ermənidir. Nəmər verdim, mübarəklədim. Səhər-səhər Toğana kəndindən məni toya dəvət elədilər. İki gündən sonra qayıdıb gələndə onu çox kefsiz gördüm. Kefsizliyini soruşduqda izah elədi ki, bu erməni ustasına bir neçə dəfə xahiş eləmişəm ki, mənim oğlumun yanında papiros çəkməsin, tərbiyəsi pozulur. O isə qanmır ki, qanmır.

Həmin gün axşamüstü evin yanında qəflətən dalbadal iki güllə atıldı. Durub yüyürdüm ki, alman qoşalüləynən erməninin qarnına iki güllə vurub, yenicə 15 yaşına çatan oğlu isə büzüşüb ağlayır. Qışqırdım ki, ay evin yıxılsın, sən neylədin? O halını pozmadan dedi:

- Gəldim ki, bu əclaf uşağa bir papiros verib, özü də yandırır. O, mənim oğlumu öldürür, mən də onu öldürürəm.
- Sovet hökuməti dərziyə 7 il verdi.

MƏKTUBLARDAN SƏTİRLƏR

Oxuculara “Dədə Şəmşir yaddaşlarda” kitabında məlumat verildiyi kimi Dədənin çoxlu şair, aşiq və başqa sənət adamları ilə məktublaşmaları olub. Həm onun özünün yazdığı, həm də ona yazılan minlərlə məktubun 90 faizi bildiyiniz kimi 1992-ci ilin 8 aprelində Ağdaban kəndi ermənilər tərəfindən yandırılarkən məhv edilmişdir.

Onu da qeyd edirəm ki, gənclik illərindən Dədəmin məktublaşdığı adamlar; Növrəs İman, Qamışlı Rüstəm, Zal Cabbarlı, Nədirxanlı Məcid, Ovçu Bayram, Bimar Əli, göyçəli Aşiq İdris, Aşiq Məhəmməd, Çəpli

Aşıq Məmməd, xalası oğlu Hazır Əhməd, bərdəli Əli müəllim, Uğurluyev Salman, Ağdamın Papravənd kəndindən Baxşəli Vəliyev, Mərdan müəllim, 1955-ci ildə Səməd Vurğunla görüşündən sonra isə Miskinli Aşıq Vəli, Azaflı Mikayıl, Məmməd Aslan, Hüseyn Kürdoğlu, Əlqəmə Əmrahoğlu, Cəmil Əkbərov, İsa Şuşalı, Zəlimxan Yaqub, Bəhmən Vətənoğlu, İdris Verdiyev, Qəmkeş Allahverdi, Səyavuş Sərxanlı, İlyas Tapdıq, Tofiq Bayram və başqaları idi. Aşağıda əlimizdə olan həmin məktublardan bəzilərini oxuculara təqdim etməyi özümə borc bilirəm.

BİRİNCİ MƏKTUB

Hörmətli Qənbər müəllim!

Rayona işə getməyini mübarəkləyirəm.
Allah xeyir versin! Yəqin belə yaxşıdır.

Sənə deyəcəyəm, Kəlbəcərdə mənim xətrini
əziz tutduğum dostlar:

1. Şahməddən oğlu Kərim.
2. Qara Bəhmən.
3. Cabbarlı Zal.
4. Mehdiyev Hacıbaba.
5. Nağılar Kərəm (Əhmədov).
6. Əli Qurbanlı.
7. Müseyib İsmayılov.
8. Əli Səfərov.

Bu qeyd etdiyim adamlarla ata dostu
kimi rəftar et. Sonra özün nə dost qazansan
sənin xeyrinədir. Dost çox olsa yaxşıdır.

***Sizin Şəmşir Qurban oğlu.
15.VII. 1966-ci il.***

***Burada bir şeyi qeyd etmək istəyirəm.
Mərhum xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı ilə
söhbət edirdik. Mən bu məktubu ona***

*oxudum. O məktubun surətini çıxartdırıb
götürdü və dedi ki, mən mütləq bununla
əlaqədar bir əsər istəyəcəm.*

*Sonra deyəsən; ya unutdu, ya da ömür
vəfasız çıxdı.*

İKİNCİ MƏKTUB

Hörmətli Qənbər müəllim!

Ananızın vəziyyəti o qədər də yaxşı
deyil. Mümkündürsə, bir həkim götürüb gəl.

Deyəsən, möhkəm soyuqdəyməsi var.
Bir az da pensilin olsa pis olmaz.

Sizin Şəmşir Qurban oğlu.

19.II.1967-ci il.

ÜÇÜNCÜ MƏKTUB

Rayona möhkəm grip düşmüşdü. Yetəni
yanı üstə qoyurdu. Gövdəcə ən ucaboylu
adam olan Daşdəmir kişi elə tumovdan xeyli

yatmışdı. Məmməd Aslanla fikrə gəldik ki, bu barədə Dədəmə bir məktub yazaq. Geniş bir məktub yazıb göndərdik:

*Çox namərddi, onnan dostluq işləmir,
Uzundumu gödəkdimi heç demir.
İşə bax ki, çinar boyda Daşdəmir,
Yerdə qalıb on altı gün yatası.
Allah, bizə toxunmasın xatası.*

Dədəmdən məktubumuza çox geniş yazılmış cavab aldım. Axırda yazırdı: “Oğlanlarım Qənbər və Məmməd! Elə bilirəm tumovun mənim, Güllü nənənizin başına açdığı həngamələrdən halı oldunuz. Amma xahiş edirəm, nəzərə alın ki, bu şeirlər adamlar arasında yox, ancaq gülmək üçün öz aramızda oxunsun”

Sizin timovun əlindən fəryad edən:

***Şəmşir Qocayev,
18 mart 1967-ci il,***

Ağdaban kəndi.

DÖRDÜNCÜ MƏKTUB

Hörmətli Qənbər müəllim və rayonun böyükləri!

Sizə zəhmət verib bildirmək istəyirəm ki, bu günlərdə mən Seyidlər kəndi tərəfə getmişdim. Gedib-gəldim. Amma onu Sizlə-rə bildirmək istəyirdim ki, o tərəflərdə bir neçə kənd var, onların ümumi güzəranından yox, yollarından çox narazı qaldım. Yollar çox bərbad vəziyyətdədir camaat yaman əziyyət çəkir. Bir o yollara qayğınızı artırmağınızı və mümkün qədər o yolların düzəldilməsinə vəsait verməyinizi xahiş edirəm. Çətinlik olsa mümkün qədər kömək etməyə hazıram!

*Sizin Şəmşir Qurban oğlu Qocayev,
24.IV.1975.*

BEŞİNCİ MƏKTUB

Qardaşım Qənbər, salam!

Mənim vəziyyətim yaxşıdır. Sizə can sağlığı arzu edirəm. Sağ olsun, Gursad müəllimi. Mənə bütün köməkdarlıqları edir və müalicəmlə şəxsən özü məşğul olur. Həkim Qaracayev Yasin demək olar ki, elə hər gün yanımdadır. Sizdən elə təmənnam yoxdur. Ananızdan muğayat olun. Bilmirəm odun-ocağı varmı? Yasin müəllim iki dəfə telefonla zəng vurub, - deyir tapa bilmədim. Hamınıza salamlar.

Salamat qalın.

*Sizin Şəmşir Qocayev,
Bakı, Qanköçürmə xəstəxanası.
Aprel 1964-cü il.*

ALTINCI MƏKTUB

1950-ci ilin avqust ayının 10-da dədəm Qarabağın kəndlərindən birinə toya çağırıldı. O balabançı Salmanı götürüb gələndə mənə də özü ilə götürdü. Kənddə iki gün toy mərasimi keçdi və üçüncü gün dədəmin dostları bizi ötürmək üçün yola çıxdılar. Onlardan birinin bir dənə ikitəkərli motosikleti vardı. Onlar dədəmi və toy yiyəsinin bizim üçün qoyduğu yol azuqəsini motosikletin tərkinə alıb Ağdərəyə yaxın dərədə bizi gözləmək şərtilə yola düşdülər. Salman və mən piyada yola çıxdıq. Yolda dostlar özləri ilə götürdükləri xırdaboylu, nimdaş kəndli paltarında olan bir kişini göstərib:

- Bu kişinin qardaşı bu il instituta girə bilmədiyinə görə xəstələnib. Molla Muxtara dua yadıрмаq üçün Umudlu kəndinə gedir. Qonaqlardan, onu da aparıb Umudlu kəndinin tuşunda düşürsünlər, - deyər xahiş etdilər. Bir nəfər:

- Bizimlə gedək, - dedi. Dua yazdırmağa gedən kişi də bizimlə gəldi və dədəmgilə çatdıq. Orada məsələni dədəmgilə bildirdilər və kişini bizə qoşdular. Ayrılıanda dədəm bir “Çoban bayatı” çəkdi. Kişi biçarə hönkürüb ağladı. Görüşüb ayrıldıq və Ağdərəyə, Kəlbəcərə gedən yolun ayrıcına gəldik. O zaman maşın çox az-az olurdu. Dərənin boğazına doğru gözləmə yerinə gəldik və biz qozxoz ağacının kölgəsində gözləməyə başladıq. Kişi papağını başının altına qoyub söykəndi. Balabançı Salman dədəmə:

- Dayı, Vallah, bu kişi yatıb qalacaq, - dedi. Dədəm isə:

- Ayə, ayə, niyə qalır, - deyə cavab verdi.

Xeyli gözlədik. Kişi yatmağında idi. Birdən aşağıdan üstü yüklə dolu bir “ZİS” maşını gəldi. Saxlamadı. Dədəm qaçıb pad-noşkaya çıxdı və bizə əl elədi ki, gəlin.

Salman xurcunu, mən sazı və dədəmin pencəyini götürüb getmək istəyəndə kişini təpiklə vurdum ki, a kişi getdik, dur. – O dik atılıb oturdu. Deyəsən, yuxulu olduğu üçün məsələnin nə yerdə olduğunu bilmədi. Qaçıb maşına çatdıq və üstdəkilər əlimizdən tutub bizə kömək elədilər. Dədəm isə kabinkada oturdu. Biz Karapet kəndinə çatanda dədəm maşını saxlatdırıb:

- Ay bala, o kişidən muğayət olun, yıxılıb eləyər, - deyəndə mən:

- Ay dədə, kişi qaldı, - dedim. Dədəm çox pis oldu:

- Vay səni, ayə, biabır olduq. O, kişilər bizə iş xahiş etmişdilər.

- Nə isə, beləliklə kişi yatılı qaldı.

- Dədəm rayona çatandan sonra qarabağlı dostlarına məktub yazdı:

*Dostlar, ellinizdən xəbər tutsanız,
Ağdərə yolunda yatılı qaldı.*

*Çox çağırıdığ eşitmədi biçarə,
Kəskin qulaqları batılı qaldı.*

*Aydın on beşindən qoymuşam tarix,
Onun sağlığına biz umudvarıq.
Ayağında bir cüt kalmanı çaxır,
Belində bir yaxşı satılı qaldı.*

*Qozxoz ağacının dibinə gəldi,
Gördüm ki, məskurun işi əngəldi.
Başın yerə qoydu, yatdı, dincəldi,
Kök atıb yerlərə bitili qaldı.*

*Əlində var idi bir qırıq qəlyan,
Arabir başından qalxırdı duman.
Tənbəkisi qutudaydı hər zaman,
Tütünü qurtardı, qutulu qaldı.*

*Mütəsil səhrada qaldı avara,
Gəlmişdi qardaşa eyləsin çara.
Heyf ki, çatmadı molla Muxtara,*

Özünün də nitqi tutulu qaldı.

*Şəmşirəm, nə isə tədbiri çaşdım,
Maşın dayanmadı birbaşa qaçdım.
Qarının oğlutək gözlərin açdım,
Unutdum o bivec mitili, qaldı.*

***Hörmətlə: Sizin Şəmşir.
20 avqust 1950-ci il.***

**YEDDİNCİ MƏKTUB
ZAL CABBARLIYA MƏXFİ
MƏKTUB
(Birinci məktub)**

Qardaşım Zal!

Bizim əhvalımızı xəbər almaq istəsəniz, şükürlər olsun, hələlik yaxşı təhər dolanır, sizə də Allahdan salamatlıq diləyirik. Yəqin xəbərin var. Məmurlar bizim kəndə yaxşı bir süpürgə çəkdi. Camaatın yorğan-döşəyinin içini tökdürüb apardılar ki, tapşırıq belədir.

Doğrusu, bu həngamədən baş tapmadım. Amma sağ olsunlar ki, mən üstünə uzandığım yarım nimdaş döşəyə əl vurmadılar:

*İnan yorğan-döşək qalmadı kənddə,
Adamları bir-bir buynuzladılar!
Döşəyin üstündə mürğüləmişdim,
İnsafa gəldilər durğuzmadılar!*

*Biri döşək çəkdi, biri yorğanı,
Evləri dağıtdı zülmün tufanı.
Ədalət yoxdursa, bəs insaf hanı?
Hesabda heç kəsə uduzmadılar!*

Bu adamlara daha sözüm yoxdur. Heç müharibədə də belə şeylər olmadı. Belə şeylər sizlərdə də oldumu? Nə isə sağlıq olsun.

***Qardaşın Şəmşir.
20 aprel 1952-ci il.***

ZAL CABBARLIYA
(İkinci məktub)

*Soruş bu məktubdan - nə hala düşdüm?
Sən də xəbər al yadıma düşəndə.
Neyləmişəm sənə, susqun olmusan,
Məni yada sal yadıma düşəndə.*

*Sənə hörmətimi demirəm hədər,
Ahu-naləm dağı-daşı titrədən!
Gözlərimin yaşı Ceyhundan betər –
Xəlil oğlu Zal yadıma düşəndə.*

*Şəmşir, gördün vəfasını gərdişin,
Qabil odur sənətkarı hər işin!
Gözüm dolar gül balamız Hədişin
Yanağında xal yadıma düşəndə.*

Hörmətlə: Sizin Şəmşir.
8 dekabr 1975-ci il.

**Dədə Şəmşirlə Zal Cabbarlının
deyişməsi:
(Birinci deyişmə)**

Zal Cabbarlı

*Bir qapını bağlamasa Haqq özü,
Bəndə ha çalışsa, bağlamaq olmaz.
Qorx o gündən kərəm-kanı kəm baxa,
Salsa nəzərindən, saxlamaq olmaz.*

Aşıq Şəmşir

*Dövlət getsə, bağla zəncir, dayanmaz,
Gələndə bir tükün sındırmaq olmaz.
Bir kişinin Haqdan yansa çırağı,
Əsa badi-sərsər, söndürmək olmaz.*

Zal Cabbarlı

*Dünyanın işləri belədir qardaş,
Kim alçalar, kim ucalar, olar baş.*

*Müşkül işə kədərlənməz bağı daş,
Ürək yanmayırsa, ağlamaq olmaz.*

Aşıq Şəmşir

*İgid özüən sadə tutar ucalsa,
Tərən könül heç yorulmaz qocalsa.
Zatı qırıq vəzifədən bac alsə,
Başa çıxsə onu dindirmək olmaz.*

Zal Cabbarlı

*İgidi düşməndən saxlar bəsirət,
Bunu məcazi bil, ya say həqiqət.
İsmi Zaldı, bu qədərdi məharət,
Qədarindən artıq çağlamaq olmaz.*

Aşıq Şəmşir

*Şəmşir əgər tənəzzüldən qurtarsa,
Üstündə mövlanın nəzəri varsa.
Tərəqqi taxtına əlin çatarsa,
Çəksələr ayağın, endirmək olmaz.*

(İkinci dəyişmə)

Aşıq Şəmşir

*Dost deyib üzünə gülən kəslərin
Aqibəti nə cür oldumu, gördün?
Çörəyi zəhərdi müxənnəslərin,
Şərbəti zəhər ilə doldumu, gördün?*

Zal Cabbarlı

*Mərdinən namərdi tanımaq üçün,
Yoldaş olub yolda qalasan gərək.
Köhlənin qədrini bilmək istəsən,
Bir yorğun yabı da alasan gərək.*

Aşıq Şəmşir

*Hər yetənin tez uyursan fəlinə,
İnanırsan iblis, şeytan dilinə.
Fürsət düşdü nanəcibin əlinə,
Qılınc sərinə çaldımı, gördün.*

Zal Cabbarlı

*Eyləmək istəsən kimi imtahan,
Həyat məhək daşı, sərraflı insan.
Seçmək üçün kimdir yaxşıyla yaman,
Gahdan bərkə-boşa salasan gərək.*

Aşıq Şəmşir

*Çuğulda söz durmaz, zənənədə sirr,
Nakəslər əlində qalmışam əsir.
Bayaq can deyirdi, indi baş kəsir,
Danışdığı fitnə-feldimi, görün?*

Zal Cabbarlı

*Bu nakəs nə ətdir, nə də ki, balıq,
Nə əyinə paltardı, nə də yamaqlıq.
Qoyuban belinə yaxşı çul-alıq,
Oduna gedəndə minəsən gərək.*

Aşıq Şəmşir

*Şəmşir desin sənə dərdin hansını,
Söyləsinmi dünya macərasını?
Zəhmətlə böyütdün qurd balasını,*

Dərdinə nə yaxşı qaldımı, gördün?

Zal Cabbarlı

*Bəxtin ayıq olsa, çərx əyə bilməz,
Tərəqqi tənəzzül eyləyə bilməz.
Dost yolunda Zal sınsa da, əyilməz,
Dost üçün dönəsən bala sən gərək.*

1955

SƏKKİZİNCİ MƏKTUB

A BAYRAM
(Birinci məktub)

Qurbanla, Qaraşla Murov dağında uzun müddət ov edən ovçu Bayrama müraciət məktubu:

*Könlüm arzu edir görəydim səni,
Qurbandan yadığar qalan, a Bayram.
Tər lan qocalsa da, qalmaz şikardan,*

Qanad çal dağları dolan, a Bayram.

*Azalmaz ovçunun eşqi-həvəsi,
Evin Günəşidi ata nəfəsi.
Kəsilməz barədən güllənin səsi,
Kamandar gülləsi olan, a Bayram.*

*Baxanda doluxma Murova sarı,
Cavan çağlarını sal yada barı.
Atamla gəzdiyin uca dağları,
Dindir, de hardadı filan, a Bayram.*

*İnsan köçərgidi, dünya qalandı,
Sana gəlməz, saysız ömür talandı.
Bu gərdişin etibarı yalandı,
Çox olur açılıb solan , a Bayram.*

*Şəmşirin axındı dosta xəyalı,
Sənə duaçıdı, yaxşıdı halı.
Kəndin dil biləni, el ağsaqqalı, -
Kanal çəkib, yollar salan, a Bayram.*

20 aprel 1973-cü il.

OVÇU BAYRAMA MƏKTUB
(İkinci məktub)

*Qocalma tərланım cavan dur hələ,
Köçsə də ömründən vədələr sənin.
Razı qalarsanmı, türfə gözəllər
Gələndə yanından gedələr sənin.*

*Söhbətin düşəndə dağılır dərdim,
Sənə Qiblə deyib səcdə edirəm.
Sözüm ruzigara keçsə deyərdim
Qəddini növrəsdə edələr sənin.*

*Novbahar çağıldı ayaqlaş, az yat,
Ov keçər bərədən mənzilə tez çat.
Cüyürə gülləni vədəsində at,
Qoyma ki, yolunu güdələr sənin.*

Murov dağlarına sən iz salmısan,

*Atalardan bir nişanə qalmısan.
Qurbanı, Qaraşı yola salmısan,
Köçüb ətrafından Dədələr sənin.*

*Böyüksən, görkəmin sərin tacıdı,
Böyükə görüşmək haqq mehracıdı.
Şəmşirə xatirin Kəbə hacıdı
Qədrini nə bilir gədələr sənin.*

22.IV.1973-cü il.

DOQQUZUNCU MƏKTUB

Dədəmin ən çox məktublaşdığı dostlarından biri də Qamışlı Rüstəm kişi olub. Rüstəm kişi kənd sovetinin sədri kimi dədəmə məktub yazır ki, nə təhər dolanırsan və əhvalın necədir? Dədəm ona çox geniş cavab yazır:

“Qardaşım Rüstəm, kəndimizin kolxoz sədri Misirin və ferma müdiri Nəsinin –

Allaha çox şükürlər olsun ki, onların kefi yaxşıdı və biz də:

*... Baş verib gicitkan, bitib cincilim,
Ariğa-aclara ta yoxdu ölüm.
Yemişəm yarpızdan, uzanıb dilim,
Səpirəm üstünə duz, dolanıram!..*

*... Məndə günah yoxdu, bir gör Misiri,
Ayğır buyurubdu kəndə Nəsiri.
Alıb pəncəsinə yetim-yesiri,
Uzaqdan yetirib göz, dolanıram!..*

Mən bu sayaq yaşayır və Sizə xoş
güzəran arzulayıram”.

27 avqust 1946-cı il.

ONUNCU MƏKTUB

Ömrünün son vaxtlarında dedəmin son
zamanlar ən çox məktub yazdığı adamlardan

biri də xalası oğlu molla Namaz olmuşdur. Bu məktub onun Namaz kişiyyə yazdığı bəlkə də son məktubdur.

Salamlar, bacım oğlu Əjdər müəllim! Bu məktubu molla Namaz kişiyyə oxumağın zəhmətini qəbul elə. Ərəb əlifbası ilə yazmadım ki, oxumaz ona zəhmət olar.

Əziz dayım oğlu, molla Namaz!

Əvvəla layiqli salamdam sonra mətləb: eşitdim yaxşılaşmışan, sevindim. Mən də yaxşı idim, bu günlərdə özümü soyuğa verdim, vəziyyətim bir qədər dəyişdi, amma indi bir qədər göz açə bilərəm. Həmişə məktublaşırdıq. Elə məktub da dost arasında görüşməyə hesabdı. Mənə elə gəlir ki, sən məndən bir sahədə varlı hesab olunursan! Ona görə ki, əhli-dil gəlib, halını soruşan qonşuların var. Bu da böyük təsəllidi! Kəfin açılısın deyə bir şeir yazıram:

GƏLİRMİ?

*Getdi o cavanlıq, qayıtmaz geri,
Keçən günlər bir də ələ gəlirmi?
Elə bu ümidlə nə vaxtdan bəri
Gözləyirəm bəlkə hələ gəlirmi?*

*Soruşsan belədi mənim əhvalım,
Buraxmır yaxamı nainsaf zalım.
Pozulur idrakım, dəyişir halım,
Xəstə canım görüm hala gəlirmi?*

*Şəmşir fikir əlində qalsın nə qədər,
Az olur gündəlik gətirir xəbər.
İndi sən necəsən molla bəradər?
Qocalıq yumşalıb yola gəlirmi?*

Sonra:

*Ağlamasam olmur, ağlasam günah,
Əl dəyməmiş yaram qanar ayrılıq!*

Və s.

Əziz can Əjdər! Bütün müəllimlərin
əlini mən əvəzdən sıxaraq, salam-dualar
söyləməyinizi xahiş edirəm.

*İmza: dayın Şəmşir.
1979-cu il.*

ON BİRİNCİ MƏKTUB

SAZI (Əlqəməyə)

*Yaxın eylə irahını, gəl əlinə al sazı,
Hərcayılar sındırdılar naxışlı xal-xal
sazı.*

*Sən ki, sınıq cərrahısan, kənar keçirsən
niyə?*

*Eşidənlər əhsən desin, yaxşı düzəlt çal
sazı!*

*Sənətkar sənətkarın qaydına qalsın
gərək,*

*Axtarsın, hey arasın, yadına salsın
gərək.*

*Qanarı qanan insan nəzərə alsın gərək,
Təksən ancaq sən yaradan, eylədim
xəyal, sazı.*

*Hardan alaq kər ağacı, dağ yerində
hardadı?*

*Aranlarda, isti yerdə səddədi,
həzardadı.*

*Aşıq indi intizardı, elə sanki dardadı,
Dərd əhlini şad edərsiz, dindirəniz lal
sazı.*

*Danışdıqca sər dincəlidir, dil zar dən-
dəni,*

*Yazıq çənə zillət çəkər, daş dəyər kəsər
dəni.*

*Nə ləngə sal, dur tez gətir, kərkini
irəndəni*

Say salsanız əlinizdən alacaq sığal sazı.

Yetirəcək hər diyara ağlayanın yel səsi,

Adətdi, yaxşı qaydadı: el eşidər el səsi.

*Əzəlkindən daha şirin sədalandır zil
səsi.*

*Niyə qalsın lalı-dinməz Şəmşirin halal
sazı.*

Dekabr 1958-ci il.

ON İKİNCİ MƏKTUB

*1972-ci ildə anam xəstəxanaya düşdü.
Dədəm ona və onu müalicə edən həkimlərə
şeirlə məktublar yazdı. Onlardan bir neçə-
sini oxuculara təqdim edirik:*

HƏKİMLƏRƏ

*Ərzi iltimasım salam-dualar,
Cümlənizə başdan-başa, həkimlər!
Təbib əlinizi əsirgəməyin
Ala gözlü, qələm qaşa həkimlər!*

*O mənimlə bir bədəndi, bir candı,
Cavanlıqda, qocalıqda qılmandı.
Diqqət ilə yaxşı baxın, amandı,
Nəzərdən etməyin haşa, həkimlər!*

*Nəyimə lazımdı xublar cəm ola,
Birinə baxmaram 100 sənəm ola.
Güllərimin bir kirpiyi nəm ola,
Dünyanı çaxaram daşa, həkimlər!*

*Eşqim, məhəbbətim onadı axın,
Min gözəl versələr durmaram yaxın.
Axtarın, dərdinə dərinədən baxın,
Yaşa uzun illər, yaşa həkimlər!*

Birdən deyərsiniz, qoca qarıdı,

*Evimin pənahı, ümidvarıdı.
Dörd qiblə tək meylim ona sarıdı,
Bəlkə sözüm gəldi xoşa, həkimlər!*

*Onu məndən ayrı salan fəlakdi,
Sizdən elədiyim arzu-diləkdi.
Mənim üçün huri-pəri, mələkdi,
O yaranıb bir tamaşa, həkimlər!*

*Üç aydı getdiyi, gəlmişdi təzə,
Şəmşirlə baxırdı yenə göz-gözə.
Sağaldın, salamat göndərin bizə,
Sahib olun, siz alqışa, həkimlər!*

Hörmətlə: Şəmşir Qocayev

24.II. 1972-ci il.

ƏSGƏR HƏKİMƏ MƏKTUB

*Anan üçün eylə qəbul,
Əsgər həkim, zəhməti sən.
Qulluğunda olacam qul,*

Qazanarsan hörməti sən.

*Şəfalı olsun dərmanın,
Atadan halaldı qanın.
Ucalacaq adın-sanın,
Artırarsan şöhrəti sən.*

*Şəmşirəm, pak duadaram,
Mərd ilə yaxındı aram.
Sənətinə ümidvaram,
Alacaqsan qiyməti sən!*

***Hörmətlə: Sizin Şəmşir Qocayev,
24.II. 1972-ci il.***

ON ÜÇÜNCÜ MƏKTUB
(Dədəmlə anamın deyişməsi)

YOX-YOX

Güllü

Sən məni aldadıb tək yola saldın,

*Səndə inam, ilqar qaldımı yox-yox!
Vurdu, tutdu, nə qazandı, nə aldı?
Kişidə etibar qaldımı, yox-yox!*

Şəmşir

*Bu il üzü dönüb Şaxta babanın,
Bir gün yağmamış qar qaldımı, yox-yox!
Qərq olduq əlində boran-tufanın,
Bax məndə sağ tutar qaldımı, yox-yox!*

Güllü

*Kağız-qələm ilə olubdu cəngin,
Şeir yazmaq imiş topun-tüfəngin.
Lülə tək qızarıb irzin, irəngin
Canında dərd-azar qaldımı, yox-yox!*

Şəmşir

*Hər gündə çox yesəm üç çörək para,
Sən məni kökəldib qalxızdın hara.
Yadıma düşəndə çəkilləm dara,
Canımda ixtiyar qaldımı, yox-yox!*

Güllü

*Çox dərd də çəkmirəm, haqqım var
səndə,*

*Demişdin ki, biz bir canıq bədəndə.
Yalan satdın Kəlbəcərə gedəndə,
Daha sözün nə var, qaldımı, yox-yox!*

Şəmşir

*Bəxtim kəskin olsa sözüm xoşdamar,
Gözdən düşən ayaq altı xışdanar.
Ağa kərəmlisə qul bağışdanar,
Qeyzin vəfalı yar, qaldımı, yox-yox!*

Güllü

*İstəkli olmasa ər ilə arvad,
Abadan bir edəllər bərbad.
Güllər gülər üzlü, sən də qəlbi şad,
Meylində qəm-qübar qaldımı, yox-yox!*

Şəmşir

*Gəl çəkmə üzümü varsa yalanım,
Şəmşir də bir candı, - verim olanım.
Gəl sən pir ol, mən başına dolanım,
Başqa arzular da qaldımı, yox-yox!*

Güllər, sənin əvəzindən yazdıqlarım
ürəyincə olmasa məktubu cırıb at!

Şəmşir
26.II.1972-ci il.

ON DÖRDÜNCÜ MƏKTUB

Hörmətli Qənbər müəllim!

Əvvəla, salam-dualar olsun bütün
ailəlikcə cəminizə. Sonra isə bizim
əhvalımızı xəbər-pürsanlıq etsəniz şükürlər
olsun haqqa hələlik sağ-salamatıq, ancaq
Güllüdən sarı, çox nigarançılığımız var.
Yüyürən yıxıldığına baxmaz, həkimlərin
təmənnaları varsa müzayiqə etmə, təki, yaxşı
eləsinlər. Əgər ağlın onlardan bir şey

kəsməsə aparaq Bakıya leçkomisiyada baxsınlar. Üstünə sağlıq, mən də belimi soyuğa verdim və həm də odun kəsdim. İndi örtüdə ilan kimi sürüncəkli qalmışam. O günü sağlamlıq radiosunda mənim kimi beli ağrıyanlara dərman deyirdilər. Yadımdan çıxıb, onsuz da sən bilirsən o dərmanı, varsa al göndər. Bir də (zarafət) deyillər o günü bir qoca arvad gəlib anana böööö... eləyib, o da möhkəm qorxub.

Bir də sənə sifariş göndərən o adamın sözü düz çıxmadı. Ondan soruşmaq lazımdır ki, ay köpək oğlu, düz danışa bilmirsənsə, niyə yalan danışırısan:

*Deyirdin ki, müqəddəsəm, təmizəm,
Açıq söylədiyin yalana lənət!
Allah özü səni itə oxşadıb,
Ay sənə ümidvar olana lənət!*

Lənət de şeytana, qaç kənar olaq,

*Xalqa duzaq qurma, hiylə, fırıldaq.
Gündüz mömin olur, gecəsi araq
Belə abid namaz qılana lənət!*

*Kişi gərək yeyib eşqin barını
Yığmasın qəlbinə hicran dağını.
Qazanıb yeməyən qazandığını
Malı özgələrə qalana lənət!*

*İblislərin dostu elə əzəldən,
Öluncə əl çəkmir hər bəd əməldən.
Adları saymıram ayıbdı eldən,
Filana, filana, filana lənət!*

*Şəmşiri eyləyib dəli, sərsəri,
Nişan verir qiyaməti, məhşəri.
Gəncədən Yevlaxdan, Bərdədən bəri,
Fırıldaqnan qələmçalana lənət!*

Məsləhət bilsən özünə göndər, payını
götürsün, yaxud tulla getsin.

*Hörmətlə: Şəmşir Qurban oğlu,
Ağdaban kəndi
26.II.1972*

ON BEŞİNCİ MƏKTUB

GÜLLƏRƏ MƏKTUB *(Birinci məktub)*

*Gəlişinə nəzir, niyaz demişəm,
Gəl səmənim, gəl çiçəyim, gəl gülüm!
Səndən ayrı dərdi-qəmlər yemişəm,
Gəl danışım, gəl şad olum, gəl gülüm!*

*Olarmı dövrəyə ümid bağlamaq,
İnsafımı dərd-əhlini dağlamaq.
İşim, peşəm olub sənsiz ağlamaq,
Göz yaşımı tellərindən sil, gülüm!*

*Könlüm şüşəsinə ləkə salıbsan,
Üstümə yüz dağdan yekə salıbsan.*

*Bağrım kəsib yerə tikə salıbsan,
Ala gözlüm gözlərindən gül, gülüm!*

*Min doqquz yüz yetmiş iki tarixdi,
Maral ovçusuyam, yaxşı marıxdı.
Məhəbbətim vüsalına sarıxdı,
Canın mənim canımdadı bil, gülüm!*

*Şəmşir, sözün yaxşı yarat, yaxşı yaz,
Lələ eşqi olmamışdı yaxşıya az.
Şaxtalı qış açmalıdı yaxşı yaz,
Xoş gələcək aylar, günlər, il gülüm!*

24.II.1972-ci il.

DƏYSİN
(İkinci məktub)

*Canan, sənə gələn dərdi-bəlalar
Qoynuma, quzuma, malıma dəysin.
Qəza qədərinin atdığı güllə
Qoy sənə dəyməsin, zalıma dəysin.*

*Fələk məni səndən ayrı salmasın
Budaqdan üzməsin könlüm almasın.
Müntəzirin gözü yolda qalmasın,
Mübarək əllərin əlimə dəysin.*

*Yaqutum, yamənim, gövhərim, zərim,
İlqarlı, vəfalı, əfsun dilbərim.
Süsənim, sünbülüm, gül bərgi tərim,
Ləbinin şirəsi dilimə dəysin.*

25.II.1972-ci il.

ON ALTINCI MƏKTUB

Hörmətli Qənbərlər müəllim və Rəşid!

Salam-dualarım sizə həmişəlikdi.
Mətləb: Lətifin oğluna bir dəst paltar alın,
göndərin. O uşaq bildir də bura gəlmişdi, elə
əynindəki bildirki nimdaş geyimdi. Burada

bir şey tapılmır, yoxsa özüm alardım.
Unutmayın!

İmza: Şəmşir Qocayev
9.III.74.

ON YEDDİNCİ MƏKTUB

1957-ci ildə Aşıq Şəmşir Bəhmən
Vətənoğlunun:

Ay ellər, heyranam, ömür bağımın
Yarpağı saraldı, barı bəs hanı?!

Misrasını dinlədikdən sonra
yazmışdır:

BƏHMƏNİM
(Birinci məktub)

Dağlardan ağırdı bir nöqtə hicran,
Sən hicran barkeşi olma, Bəhmənim.

*Götürüb yorulma möhnət yükünü,
Dərdi-qəmi satın alma, Bəhmənim.*

*Sən ki, deməlisən qüdrətli gəncəm,
Həyatda bəxtiyar, qulağı dincəm.
Şeir sərrafısan, demə gülüncəm,
Elə xəyallara dalma, Bəhmənim.*

*Bir gün iqbalından gələcək soraq,
Şəmşir tək taleyin olar təmtəraq.
Ellər gülür... daha yoxdu ağlama,
Qara bulud kimi dolma, Bəhmənim.*

1957-ci il.

MƏNİ
(İkinci məktub)

*Dayanmışam xəbərdar ol, a Bəhmən,
Yorub bu yoxuşlu döngələr məni.
Çatardım bahara qoysa qar, boran,
Qorxuram bürüyər çən gələr məni.*

*Soruşub halımı olsanız yetik,
Atır ağniyələr hərə bir təpik.
Düz yerdə qarşıma hellənir kötük,
Sarsıdır çəkillər, dingələr məni.*

*Qaçıram qıçlarım bağlayır qırov,
Bu qədər hicrana necə gəlim dov?!
Dana təpik atır, bağırır buzov,
Qorxudur buğalar, cöngələr məni.*

*... Demə ki, Şəmşirin əqli azalıb,
Könlümü qəm, xəyalımı dərd alıb.
Sizin eldə qocalardan kim qalıb,
Yadına salırmı yengələr məni.*

**Dədə Şəmşirin qocalığa işarə etməsi,
ondan gileylənməsi şair Bəhmən
Vətənoğlunu qəhərləndirir... Cavab
məktubunun sonunu şeirlə tamamlayır:**

*Demə qışım gəlib, a dünyagörmüş,
Mən ki, bənzədirəm bahara səni.
Qartal qanad salmaz, şahin qocalmaz,
Yoxuş nə şeydir ki, o yora səni.*

*İncimək, ya küsmək ağıma batmır,
Ayrılıq da məhəbbəti azaltmır...
Arada dağlar var, əlim də çatmır,
Qalmışam, axtara-axtara səni.*

*Nə kövrək bir şeir yazmısan mənə,
Məni gah dərd alır, gah gülmək yenə.
Neyləyər, danalar, cöngələr sənə,
Meydanda tək görər dübarə səni.*

*Ustad, səni qorxutmasın dingələr,
Görüşərik, gülüşərik – gün gələr.
Unutmayıb ağbirçəkli yengələr,
Dəvət edir bizim diyara səni.*

ON SƏKKİZİNCİ MƏKTUB

Dədə Şəmşirin ən çox məktublaşdığı, şeirləşdiyi yaxın dostlarından biri şair Məmməd Aslan olub. Aşağıda onun sənətkara yazdığı şeirlərin bir qismini və Dədə Şəmşirlə bir deyişməsini oxuculara təqdim edirik:

ƏMRİ USTAD VERƏ
(Birinci məktub)

*... Əmri ustad verə, baş məndən gələr,
Kükrəsəm, bir dərya yaş məndən gələr.
Xalxın nə dərdi var – düşməndən gələr,
Mənim könlüm dost əliylə virandı.*

*Nədən isə incidiyin yəqindi,
Qəzəbini yağdır indi, yağ indi!
Aləm bilir: könlüm sənə yaxındı,
Arxanca xəyalım dünya dolandı.*

*Azmış bir gəmiyəm lövbərim yoxdu,
Bir sahil gözləyən səfərim yoxdu.
Tənqidə tikanım, bibərim yoxdu,
Silahsız bu nə güllə - borandı?!*

*... Zərif atdım, qaba dəydi... bir işdi,
Düşünmə ki, bu siftədi, girişdi.
Bir söz idi, cīvə kimi sürüşdü,
Yornuq atım hansı dağa varandı?!*

*Yazırsan: “Baharda meh tutur,
Alma məni tutur, beh məni tutur...”
Bu çətin təcnisin Bəhməni tutur,
Mən qoşma yazıram... o da zorandı.*

*Məndən inciməzsən: dilim ipəkdi,
Turş olsa sözlərim, bil ki, hənəkdi.
Məmmədəm, ürəyim çiçək-çiçəkdi,
Qanqal bitər o torpaq ki, şorandı.*

BOYDA

(İkinci məktub)

*Məni tərifləmə, ay Dədə Şəmşir,
Sən dağsan, yanında mən dəri boyda.
Mərmər misraların nə tamaşalı! –
Göylərə baş çəkən bir bəri boyda.*

*Yorulmaz təbin var, şirin dilin var,
Saza şöhrət verən incə əlin var.
Xəyalımda sənə nur heykəlin var –
Yurdumun Kəpəzi, Qoşqarı boyda.*

*Ustad kəlamıdır: var-dövlət məndə,
Canımdan əzizdir bu sərvət məndə.
Kaş olaydı elə fərasət məndə,
Sözdən bal çəkəydim mirvari boyda.*

*Çəmənim, çiçəyim təzəcə bitir,
Nərgizim boy vermir, bənövşəm - atir,
Hələ yetkinlikdə xəyalə gətir:
Məmmədli Qənbərin İlqarı boyda.*

DƏLİDAĞDA QALAN VAR
(Üçüncü məktub)

*Dədə Şəmşir, ovlağını dolandım,
Başım yenə ulduzlara toxundu.
Dəlidağdan gəncliyimə boylandım,
Ötən günlər burdan mənə yaxındı.*

*Həsərət ki, var; əridər də, əyər də,
Vüsal gərək-arzuları göyərdə!
Taleyimi gülən gördüm bu yerdə,
Gözlərimiz bir-birinə baxındı.*

*Tərtər yenə ürəyimə yol açdı,
Xəyalımda bahar mehi dolaşdı.
Bənövşələr kol dibinə doluşdu,
Lalə qaçıb yamaclara yayxındı.*

*Gur bulaqlar nur dağlarda nər gözlər,
Qaya gördüm-qoltuğunda nər gizlər,*

*Həsrətini çox çəkmişəm, nərgizlər,
Xumar gözlüm, nə yatmışan, qalx indi!*

*Tufan qopdu: ildırımlar, zərbələr...
Günəş doğar, zirvələrə zər bələr.
Əbəs sizdən ayrı düşdüm, zirvələr,
Əməyini qalx başıma, qax indi.*

*İncimişdin, bərişməyə gəlmişəm,
Torpağına qarışmağa gəlmişəm,
Nəfəsindən alışmağa gəlmişəm,
Əsirgəmə, yandır indi, yax indi.*

*Dağ-ürəyim, bulaq-qanım... göy nəyim?
Bu göylərdə yoxa çıxdı göynəyim.
Arzulardım: sevinəydi köynəyim, -
Çəmən-çəmən mənə köynək toxundu.*

*Dədə Şəmşir, qanadlandım, doğrusu,
Bir çəmənəm, torpağıma damar su.
Söz-sovuna yaman qaldım tamarzı,*

Təzə nəğmələrin mənsiz oxundu.

*Göy kişnəsə, bir qayaya sin burda,
Ocaq kimi alış burda, sön burda.
Sazın burda, söziün burda, sən burda,
İndi bildim dünya gözütöxundu.*

TUTUR
(Dördüncü məktub)

*Dədə Şəmşir, nə məzəmmət yazırsan?
Dolanır xəyalım, düz səni tutur.
Səndən özgə kimin səbri böyükdü,
Zərəfat etməyə üz səni tutur.*

*Gözümdə sənətin gövhəri sənsən!
Bəzəyi- düzəyi, cövhəri sənsən!
Qəlbimin, dilimin əzbəri sənsən!
Mininə baxıram, göz səni tutur.*

Gözəllərdən daha gözləmə ümid,

*Sevda! günləri biryolluq unut!
Üşüyürsən göyə gələndə bulud,
Yayın qızmarında köz səni tutur.*

*Yorulub köhlənin: nə ağır gedir,
Qəlbim qana döndü, nə fağır gedir...
Qocalıq dağına bir ciğir gedir:
Təhər-tühərindən iz səni tutur.*

*Təbini qoymusan çoxdan dincə sən,
Qocamansan, götür-qoy et öncə sən:
İncə səsli qafiyə seç, incə sən,
Belə ustalıqda diz səni tutur.*

ZİRVƏLƏRDƏ QALAN ÖMÜR *(Beşinci məktub)*

Yaşı doxsanı haqlamış Dədə Şəmşiri
özfəaliyyətinə görə Murov silsiləsinə daxil
olan “Yeddi qardaş” dağlarından birinin zir-
vəsində torpağa tapşırıdılar...

Qışın sanki qılınc qurşamış şaxtası,
çovğunu birdən-birə elə yumşaldı, elə
mülayimləşdi, deyərdin, bahar öz ulu tərən-
nümçüsünü son mənzilə yola salmağa bu bir
günü qışdan borc alıb.

*Bu qədər göz yaşı, bu qədər leysan...
Çeşmələr duruymuş, ay Dədə Şəmşir!
Yerdənmi, göydənmi yağdı bu insan?!
İsrafil suruymuş, ay Dədə Şəmşir!*

*Allahın özü də gəlsəydi yasa,
Çətin Güllü nənə səbrini basa...
İnsanlar bu qədər yaş axıdıbsa,
Dənizlər quruymuş, ay Dədə Şəmşir!*

*Belə haray olmaz, belə ün olmaz,
Qışın oğlan çağı belə gün olmaz,
Qəfləti bu işıq fələyin olmaz,
Üzünün nuruymuş, ay Dədə Şəmşir!*

*Bu toylu-düyünlü... matəmli dünya,
Acılı-şirinli... sitəmli dünya,
Ömürlər udmağa bu çəmli dünya,
Hörümçək toruymuş, ay Dədə Şəmşir!*

*Qəbrindən yuxarı görünmür torpaq,
Üstündə kəhkəşan yandırır çıraq.
Öləndə qartal tək zirvədə qalmaq
Dədə qərarıymuş, ay Dədə Şəmşir!*

*Bu Odlar diyarı gülün, gülzarın,
Sazınla, sözünlə bitməz güzarın!
Murovun başında zirvə məzarın
Şeirin qüruruymuş, ay Dədə Şəmşir!..
15 fevral, 1980-ci il.*

**DƏDƏ ŞƏMİRLƏ
MƏMMƏD ASLANIN DEYİŞMƏSİ**

GÖRƏYDİM

Məmməd ASLAN

*Aşıq Şəmşir, nə müddətdi getmisən,
Heç demirsən: dostu-yarı görəydim.
Nə üz-gözüüm öyrənəydi əzəldən,
Nə də elə intizarı görəydim.*

Dədə ŞƏMŞİR

*Fəxr edəydin mənim qoca adımdan,
Nolar, gəlib ixtiyarı görəydin.
Kirə istəmərə ki, quş qanadından,
Yol salaydın bizə sarı, görəydin.*

Məmməd ASLAN

*Üzünü görənlər çəkir salavat,
Arı səndə qoymayıb ki, istahat.
Nə canda tab qalıb, nə cibdə manat,
Barındımı baldan barı görəydim.*

Dədə ŞƏMŞİR

*Olsa Afrikada suların buzu,
Bu təhər yarıtıdı arılar bizi.*

*Əgər görübsənsə dəvə buynuzu,
Belə verdi balı tarı, görəydin.*

Məmməd ASLAN

*Savaşın olurmu Güllü nənəynən?
Mən ölüm, necəsən naznan-hənəynən?
Get-gəlin qalibmi köhnə binəynən,
İtirdinmi etibarı, görəydim?!*

Dədə ŞƏMŞİR

*Güllünün altmış il keçib yaşından,
Yenə əl götürmür naz-savaşından,
Öpəndə gözündən, qələm qaşından,
Tutaşırıq gecəyarı, görəydin.*

Məmməd ASLAN

*Gəlsin qocalığı tuği-lənətə!
Hanı imran dilin-bülbüllər ötə!
Heç meylin qalibmi kefə, işrətə?
Çəkirmi nazını qarı, göyərdim?!*

Dədə ŞƏMŞİR

*Göstərə biməyib yaş bizə təsir,
Hələ içimizdə yaz mehi əsir.
Zaman qarşımızda əmrə müntəzir,
Bizdə olan iftixarı görəydin!*

Məmməd ASLAN

*Olmaya hər şeyə dodaq büzməyin,
Nədir bir kəlməyə min söz gəzməyin?!
Qorxudur gözümü tez-tez küsməyin:
Tərgitmişən qəm-qübarı, görəydin.*

Dədə ŞƏMŞİR

*Yaxşı tanımışan, baxıram, məni,
Var ulu göylərdən çağıran məni!
Alovdan yoğurub yoğuran məni!
Qəlbimdə tutuşan qoru göyərdin!*

Məmməd ASLAN

*Yaman yapışmışan yorğan-döşəkdən,
Ayrıla bilmirsən evdən-eşikdən.*

*Mürğün bol verib əzəl beşikdən,
Ayılaydın, sən qəmxarı görəydin.*

Dədə ŞƏMŞİR

*Nə qədər bərk yatam, səndən huşyaram,
Fərhad yaranmışam: çapam – daş
yaram!*

*Yarı gizliyəmsə, yarı aşkaram,
Kaş göz açıb, çəmənزاری görəydin!*

Məmməd ASLAN

*Aşiq olan dildən diribaş olur,
Hənsinə sirr versən, dərhal faş olur...
Niyə belə kasad olur, boş olur –
Aşıqların beh-bazarı, görəydin?!*

Dədə ŞƏMŞİR

*Şəmşirə dəyirsən, fərağat otur,
Mənanı duyuram, düşürəm “qotur”.
Elan etməlisən: “söz kimi tutur?”
Gərək gəzib dilazarı görəydin.*

SONUNCU - ON DOQQUZUNCU MƏKTUB

XUDAHAFİZ

*(Ölümündən beş gün əvvəl yazılmış
məktub)*

*Son iki ayda pənahına daldalandığım
Kəlbəcər dağları!*

*Çox hörmət və ehtiramlar gördüyüm ər
biləkli ərənlər, igid, səxalı, qonaqpərvər
Kəlbəcər elləri! Mən sizdən o qədər razılıq
ilə ayrılıram ki, dünyanın üzü dolusunca.
Ömür boyu mən yaltaqlıq bilmədim. Sözümlü
cəsarətlə dedim. Qoy var olsun Kəlbəcər
ziyalılarını, - mənə göstərdikləri sayğılara
görə. Onlara minnətdarlığımı bildirirəm. Bu
qədər. Ümidəm ki, mənə unutmayacaqsınız.
Qənbərlə görüşəndə və danışanda mən də
gözünüzün önündə canlanacağam.*

SALAMAT QALIN

*Səxalı, sərvətli, aranlı, dağlı
Mehriban ellərim, salamat qalın.
Obalarda xoş güzəran keçirdim,
Aylarım, illərim, salamat qalın.*

*Səcdə edim bu müqəddəs torpağı,
Hüsnünü bəzəyir zəfər bayrağı.
Gəlir səmalardan mahnı sorağı,
Şeyda bülbüllərim, salamat qalın.*

*Darıxıram, kaş, olaydı yanımda,
Hüseynim, Tofiqim, Bəxtiyarım da.
Saz çalmağa həvəs yoxdu canımda,
Titrəyir əllərim, salamat qalın.*

*Dədə köçür, ay Zəlimxan gözləmə,
Sızıldayıb, Məmməd Aslan, gözləmə.
Çağlayan, gurlayan dastan gözləmə,*

Quruyub sellərim, salamat qalın.

*Xəyalımda Qarabağ var, Gəncə var,
Qəlbi kövrək, ürəkləri incə var.
Sinəm üstə əcəl adlı pəncə var,
Ay şirin dillərim, salamat qalın.*

*Kəsirim yox daha mətləb, murazdan,
Vaxt salmasın bu qurğunu tarazdan.
Muğan içir şirin Kürdən, Arazdan,
Bəzənən Millərim, salamat qalın.*

*Üzümlü, buğdalı, pambıqlı ölkəm,
Adı tarixlərə yazılan qitəm.
Ceyranlı düzlərim, tərlanlı zirvəm,
Sonalı göllərim, salamat qalın.*

*O yandan Şah dağı, Qoşqar, Lənkəran,
Ürəyim Bakıdı, qəlbim Naxçıvan.
Sən canlı tarixim, qədim Qobustan!
Yazılı çöllərim, salamat qalın.*

*Şairlər ordusu, aşıqlar dəsdı,
Siz yazın, yaradın, deməyin bəsdı.
Şəmşirin bağına bir tufan əsdı,
Soluxdu güllərim, salamat qalın.*

İltiması dualarla:

*Sizin Şəmşir Qurban oğlu
5 fevral 1980. Kəlbəcər xəstəxanası.*

**ŞƏMŞİRİN NALƏSİ, -
SƏMƏD, GƏL, - DEYİR...**

1956-cı il may ayının 28-i idi. Radioda dedilər ki, xalq şairi Səməd Vurğun dünyasını dəyişib. Bundan dədəmin xəbəri yox idi. Biz onun başını qatmaq üçün kəndimizdəki Turşsu bulağının üstünə gətirdik. Şirin-şirin söhbət etdiyimiz, Səməd Vurğunla bağlı xatirələri yada saldıığımız yerdə qohumlardan biri qaça-qaça gəlib dedi

ki, ay Şəmşir əmi, eşitdinmi, radioda xəbər verdilər ki, Səməd Vurğun rəhmətə gedib.

- Dədəm bu sözdən tutuldu. Özünü pis hiss etməyə başladı. Biz xəbər verən oğlanı danladıq. Elə oradaca dədəm Bakıya getməyimizi qərara aldı. Aşağıda Səməd Vurğunla son görüşləri barədə 1979-cu ildə dədəmin qələmə aldığı və 25 iyun 1996-cı ildə “Xalq” qəzetində dərc olunmuş məqaləsindən bir parçanı vermək yerinə düşərdi. Onu da deyim ki, həmin məqalə 2000-ci ildə “Gənclik” nəşriyyatı tərəfindən çap edilmiş “Dədə Şəmşir yaddaşlarda” kitabında olduğu kimi verilib. Dədəm “Dədə Şəmşir yaddaşlarda” kitabında olduğu kimi verilib. Dədəm yazır:

“Səməd Vurğunun İstisuda olmasının son günləri idi, o bir dəstə adamla yenə də dağların seyrinə çıxmışdı. İstisuyun taxtası deyilən yerdən Keyti dağına uzanan çıxğırla Keytiyə doğru gəldik. Orada Səməd kürəyini

bir nəhəng daşa söykərib axarlı-baxarlı dağların seyrinə dalmışdı.

Mehdixan müəllim kiçik qayaların dibində avqustun istisindən gizlənib qalmış çiçəklərdən bir qom düzəltmişdi. O, Səmədə yaxınlaşıb:

- Ayə Səməd, bir aydır bu yaylaqlara tamaşa edirsən, doymursan?, - dedi. Səməd elə bil yuxudan ayıldı, gülümsəyib dedi:

- Bu dağlardır, qardaş, bu dağlardan doymaq üçün gərək dağ ömürlü olasan. Babalarımız bu dağlarda at oynadıb, igidliklər göstərib, biz nə bilək, bəlkə elə Koroğlu Çənlibelə bu dağlarla gedirmiş, ya bu qayalara söykərib dəlilərin at oynatmasına, şeşpər atmasına tamaşa edirmiş, həm də axı biz səhər şəhərə qayıtmalıyıq. Bir də ya qismət, buralara gələk-gəlməyək. Hər keçəlin bəxti deyil, arzuları çin olsun! Qoyun bu yerlərə yaxşı-yaxşı baxım. Bu dağların gözlərinə, beyninə

köçürməyən şair onu sonra necə təsvir edə bilər? Mən indi bildim ki, Əli Qaraoğlu, Süleyman bu qədər sözü haradan alırlar. Sən demə, bu dağlardan!

- Mehdixan müəllim dedi ki, ay Səməd, axı sən dağları birinci dəfə görmürsən, dağlarda o qədər at oynatmışan, o qədər gəzmisən ki!

- Yox, Mehdixan, son 20 ildən artıq mən dağları unutmaq üzrə idim. Amma çox şükürlər olsun ki, bu il gəlib bizim cənnət diyarlarımızın rəngarəngliyinin bir daha şahidi olduq.

- Səməd üzünü mənə tutub dedi ki, hə, aşıq qardaş, mən bu yaxınlarda xaricə getməliyəm. Sağlıq olsun, dağlarla bizimki hələlik qalsın, indi mən çoxlarına göstərərəm ki, dağdan necə yazarlar.

- Biz axşamüstü İstisuya qayıtdıq. Səhərisi Səmədi yola salmaq üçün çoxlu adam toplaşmışdı. İstisu sakinləri, orada isti-

rahətdə olanlar hamısı şairlə vidalaşmağa gəlmişdi. Yola düşəndə mənə tapşırırdı ki, sentyabrın 25-də şeirlərini gətir, nəşr elətdirəcəm. Mən onun dediyi kimi sentyabrın sonunda şeirlərimdən xeyli götürüb Bakıya gəldim. Akademiyada Səməd işlədiyi idarəyə üz tutdum.

- O, alimlərdən Məmməd Arifi, Həmid Araslı, Mirzağa Quluzadəni və başqalarını çağırıb mənimlə tanış etdi və aramızda olan istək-məhəbbətdən, çiçəklərin tamaşasında şirin bir söhbət açdı. Sonra Mirzağa Quluzadədən xahiş etdi ki, mənim şeirlərimdən 20 çap vərəqi çap eləmək üçün müqavilə yazsın. Mirzağa müəllim elə Səməd Vurğunun kabinetindən kiməsə zəng elədi və mənə dedi ki, səhər Nizami adına İnstitutla gələrsən. Söhbətdən sonra Səməd məni öz maşınına mindirib şəhərin görməli yerlərini göstərdi. Səhərisi gün mən institutda müqaviləyə qol çəkib yenidən

Səmədin yanına gəldim, o dedi ki, indi get rayona mən xaricdən qayıdanda yenə gələrsən, kitabının redaktoru özüm ola-cağam.

- O xaricə getdi. Mən Kəlbəcərə qayıtdım. Bir müddət sonra Süleyman Rəhimov Kəlbəcərə gəldi və mənə Səməd Vurğunun xəstə olduğunu dedi. Bildim ki, Səməd Vurğun Moskvada xəstəxanada yatmasına baxmayaraq tapşırıb ki, aşığın şeirlərini çapa hazırlayın və redaktoru də Osman Sarıvəlli olsun. Bu sözü eşidəndə mən çox kədərləndim. Nə edəsi idim, zəmanə ilə güləşmək olmayıb, nə də olmayacaq. Bir məktub yazıb Süleymana verdim ki, ona çatdırsınlar. Xəstəxanada ona çatdırılan məktub belə idi:

*Yolunu gözləyir bizim Kəlbəcər,
Böyük şair, bu dağlara, bir də gəl.
“Demə, Səməd Vurğun gəldi-gedərdi”,*

O verdiyin düz ilqara, bir də gəl.

*Gəl, səni gözləyir Ceyran bulağı,
Şeirinlə bəzənsin ellər yaylağı.
Gəl ol İstisuyun yenə qonağı,
Əməl eylə etibara, bir də gəl.*

*Nizami yurdunun yadigarısan,
Könül məhəbbəti, el vüqarısan.
Sözün də, şeirin də sənətkarısan,
Minnətdarıq sənətkara, bir də gəl.*

*Dağın gül laləsi – Səməd, gəl, - deyir,
Sular şəlaləsi – Səməd, gəl, - deyir.
Şəmşirin naləsi – Səməd, gəl, - deyir.
Salma bizi itizara, bir də gəl.*

Bir müddətdən sonra teleqram gəldi ki,
S.Vurğunu 50 illik yubileyi keçirilir. Bakı
şəhərinə, Xalq Yaradıcılığı evinə gəldim.
Orada Mehdi Hüseynlə görüşdüm. Mənə

dedi ki, Səmədin yubileyinəmi gəlibsən?

Dedim:

- Bəli.

Burada məni bir özbək şairi ilə tanış elədilər. Bu zaman Mehdixan gəldi və məni görəndə doluxsunub dedi ki, həkimlər deyirlər ki, Səmədin çox istəkli dostlarından da gələn olsa əlbəəl qoymayın yanına girməyə. Biz özbək şairi ilə xeyli söhbət elədik. Sonra Mehdixan müəllim qayıdıb getdi. Həmin özbək şairi Qafur Qulam idi. O məndən Səməd Vurğunla dostluğumuzun tarixini soruşdu. Əlbəttə, mən ona məmnunluqla danışardım. Sonra bir neçə yoldaş da gəldi. Onlar gələndən sonra dedilər ki, özbək şairi deyir, səhərdən istəyirəm, bu ozandan saz çalıb oxumasını xahiş edəm, amma görürəm çox kefsizdir. Mən doğrudan da çox həvəssiz idim, ancaq qonağın sözünü də yerə salmaq istəmədim. Ona görə, İstisuyun taxtasında bir çobanın Səməd Vurğunu

tanıyarkən onun ayaqları altında qurban kəsməsini və şairin şeirlərindən əzbər söyləməsini danışdım. Başa düşdüm ki, qonaq yaman kövrəlib. Söhbət uzun çəkdi. Sonra Qafur Qulam Səməd Vurğunla Moskvada və başqa yerlərdə keçirdiyi gündən, dostluqlarından, başqalarına gələn əhvalatlardan danışdı. O deyirdi ki, bir dəfə Moskvada Səmədlə birgə olanda dörd nəfər: “Səməd, rus şairi Konstantin, başqa birisi və mən birlikdə gəzməyə çıxdıq. Gözəl hava vardı. Parka getdik. Xeyli gəzdik. Parkın ortasında ağacların kölgəsində qoyulmuş oturacaqda yanında kiçik bir uşaq olan, qapqara geyinmiş bir qadın əyləşmişdi. Elə bil lal idi. Uşaq yanından bir az aralananda qadın yerindən durub uşağı qaytarır, əvvəlki kimi dinməzcə oturub baxırdı. Səməd bizə:

- Dayanın burada, - deyib ona yaxınlaşdı, uşağı qucağına götürüb əyləşdi və qadınla danışmağa başladı. Konstantin dedi ki,

Moskva parklarında belə qara geyimli minlərlə qadın var, Səməd əgər onların hamısı ilə söhbət eləsə, onda gərək illərnən parklardan çıxmasın.

Səməd uşaq qucağında çox fikirli və kefsiz halda bizə doğru gəldi və yarı Azərbaycan, ayrı özbəkçə məndən soruşdu ki, cibində nə qədər pul var? Mən dedim:

- Xeyli. Bizim pul çıxardığımızı görən rus yoldaşlar nə məsələ olduğunu bilmək istədilər. Səməd özünəməxsus qayğıkeşliklə dedi ki, bu qəşəng xanımın müharibənin od-alovu içindən salamat gəlmiş dörd qardaşdan yeganəsi və yenicə evləndikləri, bax bu uşağın olub-olmayacağını hələ bilməyənəri 1946-cı ilin əvvəllərində bax bu yerdə, bu qadının oturduğu yerdə qətlə yetirilmişdir. O vaxtdan hər bazar günü bu qadın bura gəlir, onları yad edir.

- Cibimizdə olan pulun hamısını Səməd həmin qadına verdi və xahiş elədi ki, o bir də bu qəmli yerə gəlməsin.

- Biz onun bu hərəkətinə məəttəl qalmışdıq. Konstantin Səməddən nə üçün pul verdiyi adamın adını, ünvanını öyrənmədiyini soruşanda Səməd cavab verdi ki, azərbaycanlılar elədiyi kişiliyin haqqını heç vaxt istəməyib. Əgər mən onun adını, ünvanını soruşsam, yaxşılıq ovsanata keçməz!..

Səmədin belə alicənab hərəkətlərinin mən çox şahidi olmuşam. Allah ona qıymasın! Bu ürəkdə adamlar nadir adamlardır. Mən Qafur Qulamın bu söhbətində onun Səmədə olan istək, məhəbbətinin dərinliyini gördüm.

Mehdixan müəllim çox narahat idi. Tez-tez deyərdi ki, kaş elə bir qüvvə olaydı, mənim ömrümü Səmədə verəydi. Mən onun yaman gününü görməyəydim. Hamı ona

ürək-dirək verirdi. Mən Kəlbəcərdə olmuş bir əhvalatı ona danışdım:

- Kəlbəcərin Geşdək kəndində Safo və Alo adlı iki qardaş olub. Alo çox güclü pəhləvan olub. Bir gün iki qardaş atla hara-dansa gələndə, Tərtər çayından keçməli olurlar. Çay möhkəm daşmış. Əvvəlcə Safo atı çaya vurur, su onu götürür. Alo görür ki, qardaşını çay aparır, özünü suya atıb onu at ilə birlikdə xilas edir. İllər keçir, Safo ağır xəstə olur. Hamı bilir ki, onun son günləridir. O, Alonu çağırıdır deyir:

- Ayə mənim halım yamandır, gör nə edirsən. Alo bir söz demir və eşiyyə çıxır. Ondan soruşurlar:

- Sən niyə Safoya bir söz demədin? Alo göz yaşları tökə-tökə deyir:

- Ay qardaşlar, bu Tərtər çayı deyil ki, Alo özünü qanlı çaya ata qardaşını xilas edə. Bu fələkdir, fələk! Onunla heç kəs bacarmayıb. Mənim ona gücüm çatmaz!..

Dedim:

- Ay Mehdixan, əgər mümkün olsa mən özüm Səmədə qurban olmağa hazıram. Fələklə bacarmaq çətindir qardaş çox çətin!..

Biz özbək şairi ilə xudahafizləşib çıxdıq.

Səməd yatan otağa çatanda azca açılmış qapının arasından baxdım. Şair taxtın üstündə payız yarpağı rəngində görsənirdi. Halım çox dəyişdi. Bu zaman qazaxlı aşiq Hüseyn də gəldi. Yubiley gecəsində Səmədlə mənim sözlərimi aşiq Hüseynlə qarşı-qarşıya oxuduq. Dedilər ki, Səməd belə tapşırıb.

Səhərisi gün Səməd Vurğunun halı bir az yaxşılaşdı. Görüşməyə icazə verdilər. Şair mənə dedi:

- Sən get evə. Mən yaxşıyam, havalar da gözəldir. Sonra gələrsən kitabı yazdırırıq.

Mən rayona qayıtdım.

Mayın 28-də radioda Səmədin məyus xəbərini eşitdim. Bakıya yol aldım. Osman

Sarıvəlli ilə Fəxri Xiyabana gəldik. Onun böyüdülmüş şəklini Fəxri Xiyabanda baş tərəfinə qoymuşdular. Məzarının üstünə o qədər gül-çiçək tökmüşdülər ki, elə bil amansız tufan gəlmiş bir çiçək bağı idi. Güllər saralıb solub. Bu halı görən qardaşın qəlbi necə alışıb yanmasın. Mən Osman Sarıvəllidən bir qədər aralanıb, göz yaşları içində belə yazdım:

*Bu necə baxışdı, qəlbim oldu qan,
Cismi-canım yandı ataşa, qardaş.
Sanki qara geydi sonsuz asıman,
Ay, günəş ağladı yanaşa, qardaş.*

*Qəzanın qədəri buyurdu fərman,
Dostun ayrılığı olur nə yaman.
Bu çərxi ruzigar vermədi aman,
Qoymadı çatasan yüz yaşa, qardaş.*

Lərzəyə düşübdü dostların cəmi,

*Dayanıb şairin yazmır qələmi.
Böyük sənətkarın möhnəti, qəmi,
Od salıb bu dağa, bu daşa, qardaş.*

*Səni soruşacaq böyük, həm uşaq,
Analar bacılar qan ağlayacaq,
“Haray Vurğun!” - deyə Murov, Dəlidağ,
Qoşqar, Kəpəz eylər tamaşa, qardaş.*

*Necə layiq görək sənə bu adı,
Ey şerin sərraflı, mahir ustadı.
Sənin üçün el çəkir ahu fəryadı,
Yol verir gözüümüz qan yaşa, qardaş.*

*Sən vurğun olduğun ellər yasdadı,
Qoynunda qalıbdı əllər yasdadı,
Çəmənli, çiçəkli çöllər yasdadı,
Gəlir uca dağlar baş-başa, qardaş.*

*Bülbül məlul durub zarıyır bağda
Tərən şivən edir kəklikli dağda.*

*Lalə qəm ağlayır bu qəmli çağda,
Qoyma sevənləri ağlaşa, qardaş.*

*Müstəcəb olmadı deyilən dua,
Götürüb tüfəngi çıxmırsan ova.
Buludlar qaralıb tutulub hava,
Yaz günüm dönübdü bir qışa, qardaş.*

*Ağlasın doyunca səni Dilbazi,
Şair avazıdı onun avazı.
Sənə nə yazıldı bu qara yazı,
Az qalıb sinəmdə qəm daşa, qardaş.*

*Hələ səndən gözləyiridik gələcək,
Hər sözündə ətir saçır min çiçək.
Kim dedi: “Ömründən belə tez əl çək!”.
İstəyir başımdan dərd aşı, qardaş.*

*Gözlədik, gəlmədin bizim mahala,
Sənə qıymaz idik, gəldin zavalı.
Şəmşiri firqətin salıb nə hala,*

Belə dağ çəkərmə qardaşa qardaş?!

Osman mənə dedi:

- Ayə, aşiq, bir oxu görüm nə yazdın?!
Mən şeiri oxudum. Osman Sarıvəlli
kövrələrək dedi:

- Ayə, aşiq, mən indi bildim ki, qardaşı
neçə ağlayarlarmış. Sənə halal olsun!..

SON SÖZ, YAXUD DƏDƏNİN ƏBƏDİYYƏT DÜNYASI

1980-ci ilin fevral ayı idi. Bakı
Şəhərindən gəlirdim. Bilirdim ki, dədəm
şəhər xəstəxanasında yatır. Yolüstü
xəstəxanaya baş çəkdim. Dədəm kiçik bir
çarpayıda oturub yastığa söykənmişdi. Məni
görəndə bir az rəngi açıldı. Hiss elədim ki,
vəziyyəti ağırdır. Ona ürək-dirək verdim.
Dedi:

- Ay bala, mən artıq getmək üzrəyəm. Sonra isə aşkar şəkildə onu harada və necə dəfn edəcəyimizi tapşıрмаğa başladı. Orada olan anam bacılarım, yoldaşım və onun yastığının dibindən bir saniyə belə aralanmayan Əli Əmirov ağlaşanda dedəm üzünü onlara tərəf çevirib acıqlı-acıqlı:

- Məni xəlv edən kişi indi də borcunu məndən alır. Xahiş edirəm heç kim təlaş keçirməsin. Hətta, zarafatla anama:

- Sənə nə olub səni əziyyətdən qurtarsam yaxşıdır, – dedi. O, mənə uşaqlar, qardaşlar, bacılar, dostlar və s. barədə xeyli söhbət edərək dedi ki, get yorğunsan bir az dincəl.

Mən ömrüm boyu özümə bağışlaya bilməyəcəyim səhvə yol verib, evə getdim. İki saatdan sonra hələ də onu qoyub getməyən Əli müəllim mənə zəng vurdu ki, kişinin halı pisləşir. Mən gəlib onu xəstəxanadan çıxarıb evə apardım. Artıq səhər açılmışdı.

Evdə onu həmişə dincəldiyi otaqda öz yerində çarpayıya qoyduq. O kiçik Şəhriyarı yanına çağırıb qələm-dəftər istədi. Uşaq ona dəftər-qələm gətirdi. O:

- Ya bir Allah!, - deyib, azca dikəldi.

*“Məni bağışlasın, əziyyət çəkdi,
Bir saathıq qonağıyam Güllünün”.*

Misrasını yazıb Şəhriyara verdi və yenidən söykəndi. Onun nəfəsi azalmağa başladı. Söykəyində olan qardaşım olan Ələsgər:

- Yox, Dədə yox, yox, yox, - deyə qışqırdı. Dədəm əvvəlcədən dəvət elədiyimiz Salman kişiye işarə elədi ki, Quran oxusun.

Salman kişi Quranı qurtaran kimi dədəm əbədi yuxuya getdi. Həmişə insanlara xeyirxahlıq diləmiş, bütün ömrü boyu insan-

ları yaxşılığa saflığa, doğruluğa, səmimiyyətə dəvət edən, baş daşına özünün:

*Sən elin xeyrinə, elin nəfsinə
Həmişə bir xeyir xəbər arzula!
Piyadanı atlı, yoxsulu varlı,
Qanadsızı quştək gəzər arzula!*

- sözləri həkk edilmiş Dədəni biz vəsiyyətinə görə kəndimizdə “Yeddiqardaş” deyilən dağın bizim evə baxan zirvəsində, alma ağacının dibində dəfn elədik. 1980-ci il fevral ayının 11-də Ağdaban kəndi hələ tarixdə belə izdiham görməmişdi. Var olsun eli-obanı, elə gəlmişdilər ki, mənim bu hörmətə fəxr eləməkdən başqa sözüm qalmadı.

Əzizlərim! Bu yazılarda dədəmin həyatının bəzi məqamlarına toxunub, 87 il ömür sürüb, dünyanın bir sıra keçməkeşli hadisələrinin şahidi və iştirakçısı olmuş, həm Nikolay, həm Sovet hakimiyyəti

zamanında həyat sürmüş, insanlarla xoş rəftar qurmuş, onların yaşayış tərzini, münasibətlərini, zərurətlərini, həqiqətlərini gözləri ilə görüb qələmə almış, şər və böhtanlarla, düzlük və ayrılıqlarla, zülm və yaxşılıqlarla üzləşmiş, yaxşı adamların xoş əməlləri barədə özünəməxsus fikirlər söyləmiş, bir insanın bədbəxtliyi üçün bir səhvə belə yol verməmiş, saz-söz ustadı kimi gözəl səsi, fitri istedadı ilə ad-san çıxarmış, ömründə dilinə spirtli təam vurmamış, yaradıcılığı boyu Allahın adını çağırmış, dini əqidəsi, amalı, əsas ideya qayəsi “Qurani- Kərim” olmuş, dili xalqa məhəbbət ifadələri ilə dolu olan dədəm Aşıq Şəmşir haqqında məlumat verdik. Bütün həyatını öz gücü daxilində xeyirxahlığa sərf edən, həmişə böyük-kiçik yerini bilən, danışanda sözünə, oturub-duranda özünə hörmət qoyan, həmişə insanlara xoş əməllər görməyi tövsiyə edən, qonşu və dost yolu

saxlamağı bacaran, uşaqla uşaq, böyüklə böyük olmağı özünə borc bilən Dədə həyatında yüzlərlə qan barışdırmış, onlarla kasıba təmənnasız toy eləyərək, onların xoşbəxtliyinin əsasını qoymuşdur.

Uzaq, ucqar bir dağ rayonunda yaşasa da, sözü-söhbəti vətənə, elə məhhəbbət olmuşdur. Onun qələmindən mübaliğəsiz desək, 100 minlərlə misra şeir süzülüb bəşəriyyətə töhfə verilmişdir.

Təsadüfi deyil ki, 1992-ci ilin 8 apre-lində erməni quldurları onun əlyazmalarını qəsdən yandırmışdılar. Həmin əlyazmaları yüzlərlə çap vərəqindən ibarət idi.

O, kəndin, rayonun yollarının çəkilişin-də şəxsən iştirak edib, nəğmələri ilə zəhmət adamlarını ruhlandırmış, onlarla gözəl el sənətkarının yetişməsində təmənnasız xidmət göstərmişdir.

Azərbaycanın xalq şairi Səməd Vurğunla şeirləşmələr onun həyatında,

yaradıcılığının öyrənilməsində böyük stimula olmuşdur.

Dədənin yaradıcılığına onun yazıb-yaratdığı əsərlərə yaxından bələd olmaq istəyənlərə aşağıdakı kitabları oxumağı məsləhət bilirəm:

1.Osman Sarıvəlli: “Aşıq ürəkli şair, şair ürəkli Aşıq Şəmşir”. Azərbaycan “Bilik” cəmiyyəti, “Elm” nəşriyyat 1973.

2.Məmməd Aslan “Saxla, izimi dünya”. “İşıq” nəşriyyatı, 1989.

3.“Dədə Şəmşir yaddaşlarda”. Toplayıb, tərtib edən: Q.Şəmşiroğlu, redaktor: F.Ramazanoğlu, Bakı, “Gənclik”, 2000.

4.Mürsəl Həkimov: “Haqq aşığı Dədə Şəmşir”. “Dünya” qəzetinin xüsusi buraxılışı. Baş redaktor: Füzuli Ramazanoğlu.

MÜNDƏRİCAT

“Ustad oğlundan şeyird olmaz”
“Alışar məzarım, yanar məzarım”
Dədəli-analı dünyam

Yadda qalan, yada düşən xatirələr

Başkənd səfərinə dastan qoşuldu
“Çoban bayatı”nın təsiri
Səhnə əsəri
İbrətamiz söhbət
Nə qədər yaşasan
Stalinin ölüm xəbəri
“Bu uzunluqda da balabançı olar”
Səməd Vurğunla görüş
“Onun qadasını ələmə”
75 saz havası lentə köçürüldü
İlk kitabın sevinci
Ömrün şöhrət çələngi

Dədənin dedikləri və onun haqqında deyilənlər

Məktublardan sətirlər

Şəmşirin naləsi, - Səməd, gəl, - deyir
Sən söz, yaxud Dədənin əbədiyyət
dünyası

Qənbər ŞƏMŞİROĞLU
“Axtarıb Şəmşiri görmək istəsən...”

(Xatirələr, ixtisarla)

Texniki redaktor:

Dizayner:

Korrektor:

Yığıcı:

*Kitab yenidən işlənib, əlavələr
olunmaqla çap edilmişdir.*

Yığılmağa verilmişdir:

Çapa imzalanmışdır:

Kağız formatı:

Hesab-nəşriyyat həcmi:

Sayı:

Sifariş:

Kitab mətbəəsində hazır diapozitivlərdən istifadə olunmaqla ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Bakı-2015

YENİ ƏLAVƏLƏR

ƏHVALATLAR

ERMƏNİ NECƏ GƏBƏRDİ?

Bir gün Dədə Umudlu kəndində Bəbir adlı dostugildə olur. Dostu xahiş edir ki, onu da Ağdabana aparsın, razılaşıb yola düşürlər. Yolda bunlara iki erməni də qoşulur. Deyirlər ki, biz də Çayqovuşan dağına gedirik. Beləliklə olurlar dörd nəfər, söhbət

edə-edə Ərikli meşəsini keçib, meşənin qurtaracağında - dağın ətəyində Xoşbulaq bulağının üstünə gəlirlər. Bulağın üstünə gələn kimi erməninin biri əlini suya vurub:

- Vay, bu, nə soyuq sudur, kim bundan beş stəkan su içsə, ona beş manat verərəm, - deyir.

Bu sözü eşidən Bəbir deyir ki, erməni, 5 yox, 10 stəkan içənə 10 manat verərəm. Sözlər qətiləşir. Mərc tuturlar. Dədə Bəbiri bu yoldan çəkəndirmək istəsə də alınmır.

Mərcin şərtinə görə hərə 10 manat pul çıxarıb verir Dədəyə ki, kim axıra kimi içsə, 10 manatı götürsün, içə bilməsə, məğlub kimi 10 manatı uduzmuş sayılır və pulu verilir udana.

Dədə belə şərt kəsib deyir ki, suyu içib qurtaran kəs dolayı yolla meşənin ətəyinədək qaçsın.

Yavaşca da Bəbirə pıçıldayır ki, əgər suyu içə bilməsən meşəyə qaç, barmağını boğazına sıx, suyu qus.

Siftə Bəbir başlayır. Suyu içir və qaçmağa başlayır, tez də gülə-gülə geri dönür. Mərc gələn erməni suyu içməyə başlayır, 7-ci stəkanda qəflətən yıxılır və ağzından köpük gəlir. Nə qədər eləsələr də ayılda bilmirlər.

Binədə olan ermənilər tökülüşüb gəlir, əhvalatdan halı olub erməninin leşini aparırlar.

Dədəm deyirdi:

- Nə qədər dedim ki, ay Bəbir, qoy bunların pulunu qaytarım, razı olmadı. Dedi:

- Ay qağa, bu erməni məni öldürmək istəyirdi. Mən onu öldürdüm. Heç vaxt pulu qaytarmaram!

HƏKİMƏ ZARAFAT

Dədəm xəstələnmişdi. Bakıya gəldik. Əminə Eldarova Dədənin bildiyi saz havalarını Konservatoriyada lentə köçürməli idi.

Elə Əminə xanımgilə də gəldik. Əminə xanımın həyat yoldaşı Əziz Mirəhmədov (Allah rəhmət eləsin) dedi:

- Qənbər müəllim, mən bir həkim tanıyıram, yaxşı həkimdi, gedək onu gətirək Şəmşir əmiyə baxsın.

Getdik, həkimi gətirdik evə (Əziz müəllimgilə), dədəmə dedi:

- Köynəyini çıxart, o da soyundu. Həkim fıt çala-çala kişini yoxlamağa başladı. Sağ belə, sol belə. Təyinat verdi, gedib dərmanları aldım, dədəm dərmanları qəbul etdi və səhər dedi ki, ay bala, bu həkim yazdığı dərmanlar az qaldı məni öldürsün. Yaxşı ki, çox qəbul eləmədim. Ayrı həkim gətirdik, yaxşı müalicə yazdı və dədəm üçüncü gün özünü yaxşı hiss etdi.

Üçüncü gün əvvəlki həkim özü yenə də gəldi ki, (Əziz müəllimin dostu idi) görüm kişi necədir? Yenə əvvəlki kimi fit çala-çala kişinin kürəyinə, sinəsinə maşın qoydu və barmaqları ilə döyçələməyə başladı. Dədəm qəflətən həkimə doğru dönüb, onun sağ qulağını ovcuna aldı, fit çalmağa başladı. Həkimdən bərk bağırçı çıxdı:

- Adə, Əziz, adə qoymayın bu kişi dəli olub, qulağını qopardı.

Mən müdaxilə elədim, dədəm onun qulağını boşladı və həkimə:

- Ayə, həkim, bax elə yoxlayışın da belə cavabı olar!

PİRİN ÜSTÜNDƏ

Ərikli meşəsində yolun qırağında bir nəhəng goyrüc ağacı vardı. Deyirdilər, hər il may ayının əvvəlindən ağacın dibindən gur suyu olan qəşəng bir bulaq çıxır, iyulun 15-

də qəflətən quruyur. O tərəfin camaatı bu ağacı pir adlandırır, ona xüsusi inanc göstərirdilər. Hətta bu ərəzidə yaşayan ermənilər belə, bu pirin başına heyvan dolandırır qurban kəsirdilər.

Bir dəfə Dədə buradan keçəndə görür ki, üç-dörd erməni bir qoyunu ağacın başına hərləyir. Atı saxlayıb soruşur ki, ay qeyrət-sizlər, nə edirsiniz?

Dədəni yaxşı tanıyan erməni deyir:

- Şəmşir kirvə, qurbanı kəsirik.

Dədə soruşur ki, ayə, qurbanı niyə öz donuzunuzdan kəsmirsiniz?

Ermənilər deyir:

- Şəmşir qardaş, eli donuz axı əl vermir, onu tutub ağacın (pirin) başına hərləmək olmur.

Dədə deyir:

- Atalar doğru deyib: mal yiyəsinə oxşayar. Donuzunuz da özünüz kimi axmaqdı, əlbəttə, əl verməz.

MOLLANIN SUALI VƏ CAVABI

Dədə məclisdə dastan söylədiyi yerdə bir
nəfər dindar deyir:

- Aşıq, oxumaq, saz çalmaq günahdır.
Nə üçün günaha batırsan?

Dədə cavab verir:

- Ay ağsaqqal:

Demirəm balaban, ya sazla deyib,
Peyğəmbər Quranı avazla deyib.

Həmin adam:

- Onda mənim sualıma cavab ver:

Allahu-əkbər dərəsi,
Çəpərlənibdi dövrəsi.
Orada bir dəyirman var,
Qəribədi mənzərəsi.

Dədə:

Dəhanındı Allahu-əkbər dərəsi,
Bığ-saqqalla çəpərlənibdi dövrəsi.
Orada dişlərdi dəyirmançılar,
İşə sal, məsələ tez aydın olar!

AKADEMİKİN DƏDƏYƏ SUALI VƏ DƏDƏNİN ONA CAVABI

Bakı şəhərindəydik. Dədə, Əziz Mirəhmədov və mən, Nizami adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutundan piyada Əziz müəllimlə doğru gedirdik. İndiki Fəvvarələr bağı adlanan yerdən keçəndə qarşı tərəfdən bir nəfər şlyapalı adam gəldiyini gördük. Əziz müəllim dedi:

- Şəmşir əmi, bu filankəsdir.

Ayaq saxladıq. Əziz müəllim onunla çox səmimi görüşdü və dədəmi təqdim etdi. Də-

də iki əli ilə alimin əllərini tutub çox ləyaqətlə təzim eləyib hal-əhval soruşdu. Ayaq üstə xeyli söhbət elədilər. Birdən bu professor üzünü dədəyə tutub dedi:

- Aşıq, sən Aşıq Ələsgəri şəxsən görmüşdün, ya yox? De görüm, o, savadlı idi, ya yox?

Dədə dedi:

- Hörmətli professor, mən Aşıq Ələsgəri nəinki gördüm, hətta ona oğlu kimi qulluq göstərdim, çünki o rəhmətlik atamla çox yaxın dost-qardaş idi.

Professor:

- Lap yaxşı, onda sualıma cavab ver.

- Bəli, professor, Ələsgər əmi akademik idi, o, xalq akademiyasını qurtarmışdı.

Professor:

- Ay sağ ol, ay var ol! Ancaq de görüm, sən onun yazıb-pozduğunu gördünmü və bəlkə səndə əlyazması olar.

Dədə dedi:

- Hörmətli professor mən sizə dedim də, o kişi alim idi, amma təəssüf ki, yazı-pozu bilmirdi, hər şey onun beynində idi.

Professor üzünü Əziz müəllimə tutub dedi:

- Əziz, sən bu aşiq dostun da piyadadır, bu da o birilərinin tayıdır!

Dədə:

- Professor, mən Ələsgər əmi barədə əstafürulla, artıq-əskik söz demərəm.

Professor:

- Necə deməzsən, deyirsən də! Mən gördüm, sən də o biri həmkarların kimi danışırsan.

Dədə heç nə demədən əlini pencəyinin cibinə atıb kərənti bıçağını çıxarıb (mən ikinci dəfə idi ki, dədəmin bu hərəkətini görürdüm) professoru əsəbi-əsəbi dedi:

- Ayə, köpəyoğlu, qanmaz sən dədəndi, qurumsaq, sən bağırsaqlarını yerə tökərəm!

Mən dinmirdim. Professor qaçıb Əziz müəllimin arxasına girdi, dədəm buna doğru gələndə, Əziz müəllim dilləndi:

- Şəmşir əmi, professor zarafat eləyirdi!

Professor gördü yox, işlər deyəsən xarabdı. Qoydu üstünə, ox kimi getdi.

Əziz müəllim dedi:

- Şəmşir əmi, ay sənə Allah kömək olsun, sən bu kişinin dədəsini qəbirdən çıxardın ki!

DƏDƏNİN CAVABI

Bir dəfə Dədəynən söhbət eləyirdik, sual verdim ki, ay dədə, biz çox uşaq olduq. Bir dəfə də olsa bizim hər hansı bir pis hərəkətimiz, xoşagəlməyən əməllərimiz barədə sizə bir nəfər irad tutmadı. Bəs indi bizim uşaqlar niyə belədirlər. Elə eşidirik ki,

filankəs burdan keçdi, filankəs ordan adladı, bu işi tutdular, o işi tutdular, axı belədir!

Dədə çox sakit və təmkinlə (bu barədə yazıçı Sədaqət Kərimova yazıb) dedi:

- Ay bala, dədə-babadan belə qayda var idi: kişilər ailələrinə yaxınlaşanda heç olmasa ürəyində deyərdi:

- İlahi, əgər mənə övlad bəxş edəcəksənsə sağlam, əqidəli, tərbiyəli etməyini xahiş edirəm!

Amma indi sizlər gedir araqdan, konyakdan vurub dəmlənirsiniz, sonra da uşaq qazanırsınız və ona görə də uşaqlarınız əlləm-qəlləmdir!

XOŞBƏXT QONŞU

Qonşunun 15 ildən çox müddət evlənməsinə baxmayaraq uşağı olmurdu. Bir gün dedilər ki, filankəsin birdəfəlik üç uşağı olub: iki oğul, bir qız!

Dədəm dedi.

- Bala, onlar Allahın xoşbəxt adamlarıdır. Allah onlara üç övladı birdən bəxş edib ki, əziyyət çəkməsinlər. Bir var, üç uşağı iki-üç ildən bir qazanıb əziyyət çəkəsən, bir də var ki, elə birdəfəlik əziyyət çəkəsən, işin də həmişəlik düzələ.

KƏLÇƏ MIXDA KƏLƏ GƏLMİŞDİ

Dədəm deyir: “Dəmirçidam kəndində yaşayırdıq. Yaylağa - Seyidlər kəndinin arxasında “Təpə” adlanan dağın başına çıxmışdıq. Üç nəfər cavan oğlan alaçıqların arasına ilə kənddən bizimlə yanaşı alaçıq tikən Ələs kişinin qapısından keçəndə bizi çağırır dedi:

- Oğul, üçünüz də yaxına gəlin!

Yaxına gəldik. O, kənd ləhçəsilə dedi:

- Oğlanlarım, qadınız alem, balta götürün, gedib hərəyə bir yaxşı çubuq kəsib gətirin.

Biz tez ağsaqqalın sözünə əməl eləyərək, yaxınlıqdakı meşədən adama bir dənə tutarlı çubuq kəsib qayıtdıq yanına. Kişi bizi alaçığın arxa tərəfinə aparıb uzanmış bir camış kəlçəsi göstərdi. Kəlçənin ağzından köpük tökülürdü.

Kişi bizə:

- Vurun, bu başı batmış!

Soruşduq ki, ay baba, axı bu heyvan yazıqdı. Bunu niyə döydürürsən?

Kişi bizə:

- Ayə, sizə deyirəm, vurun, biz də hə-rəmiz kəlçənin beli uzununu bir çubuq çəkdik! Kəlçənin dili bir az da ağzından çıxdı və zığıldadı. Kişi yenə əmr etdi:

- Ayə, vurun bu başıbatmış! Keçən payız mıxda kələ gəlib, indi də doğammer. Vurun, bu başıbatmış! Doğammajaxdı, nəyə

kələ gələrdi. Vurun, qoyun ölsün, adam bir iş tutanda özünə güvənər! Ay başın batsın, əgər doğammajaxsan, niyə kələ gəlersən? Hay? Ayə, vurun bunu, qoy ölsün! - deyə üstümüzə qışqırdı.

Axır, bir yaşlı qadın gəlib kişini danladı və kişi kəlcədən əl çəkdi”.

SAQQAL MƏSƏLƏSİ

Dədə kənddə dəlləyin yanına gedib üzünü qırxdırır və qayıdanda anam görür ki, kişinin üzünə beş-altı yerdən qəzet cırıqları yapışdırıblar, soruşur ki, a kişi, bu nə abırdı?

Dədə deyir:

- Arvad, sən Allahına şükür elə ki, hələ başım üstümdədir. Dəllək də mahir usta idi, az qala başımı üzmüşdü!

ETMƏ, EDƏLLƏR

Dədə danışdı ki, bir dəfə Kəlbəcər kəndlərindən birində toy edirdim. Məclis gec qurtardı, toy sahibi nə qədər elədisə onun evində gecələmədim. Dedim ki, filankəsin evinə gedəcəyəm.

Məni bir cavan oğlan qonaqçı evinə gətirdi. Qapıya çatanda evdə bir kəs olmadığını bildik. Xeyli səsləndik, içəridən zəif bir səs eşidildi. Mən oğlana dedim ki, bala, içəridən səs gəlir, keçək görək nə səsdir?

Kibrit yandırıb içəri daxil olduq. Böyük ev damının orta dirəyinə bir adam bağlamışdılar. Gördük ki, bu, ev sahibi

Şahin kişidir. Lampa tapıb yandırdıq və kişini dirəkdən açdıq. Aydın oldu ki, kişini kiçik oğlu bu günə salıb.

Bir neçə il keçdi, mən yenə təsadüfən həmin kəndə getmişdim, gördüm Şahin kişinin evinin qabağında çoxlu adam var. Maraqlandım. Məlum oldu ki, Şahin kişini dirəyə bağlayan oğlunun uşaqları onu evdə dirəyə bağlayıblar və camaat onun harayına toplaşib.

DƏDƏNİN ULU BABASI

Dədə deyirdi: “Bir dəfə qonşu kəndin bəyi babamızın qızına elçi gəlir. Kişi şad olur və yaxşı süfrə açır. Süfrə üstündə bəy nökrələrini çağırır soruşur ki, ayə, qapıları bağladınız mı, iti hara bağladınız, çəpəri düzgün mü bağladınız? Və s.

Axır ki, bəy gəlişinin məqsədini açıqlayır. Qoca baba ona belə cavab verir.

- Ay bəy, mənim sənin oğluna veriləsi qızım yoxdur.

Bəy pərt olub soruşur:

- Ay Məşədi, bu nə deməkdir?

Dədə deyir:

- Heç nə, kişinin elə dostları olmalıdır ki, evi sahibsiz qalsa belə, dostlara arxayın olsun. Danışdıqlarından gördüm ki, sən heç kəsin yoxdur və mən də sahibsiz evə qız verə bilmərəm!”

DOSTA CAVAB (ZARAFAT)

Dədənin dostunu vəzifədən azad edirlər. O, Dədədən soruşur:

- Ay qağa, de görüm vəzifədən çıxarılan adamın rəngi nəyə oxşayar?

Dədə:

- Kasıbın sacında bişirilən arpa çörəyinin rənginə!

ALLAHIN AÇDIĞI QAPI

Hələ Sovet hakimiyyəti qurulmamışdan qabaq Dədə, Kəlbəcərin Güneypəyə kəndinə, qohumlarının evinə gedir. Camaat toplaşır, bir ağsaqqal kişi söhbət eləyib, sonra deyir:

- Ay camaat, üzünüzü Allaha tutun, Allah bəlkə bir qapı açdı, yoxsa belə getsə heç nə.

Kişinin bu sözünü eşidənlər hamısı xorla:

- Allah bizə bir qapı açsın, Allah bizə bir qapı açsın!..

Sovet quruluşunda Dədənin yönü yenə Güneypəyə kəndinə düşür. Görür ki, kənd camaatı hamısı səf düzülüb bir qapının yanında. Növbə ilə nə isə alırlar.

Dədə gəlib görür ki, dövlət hər nəfərə 300 qram qənd verir və ona görə də adamlar

hamısı sıra ilə bir qapının arxasında növbəyə düzülüb.

Dədə qohumlarına deyir ki, ayə, bir neçə il bundan qabaq hamınız Allaha yalvarırdınız ki, Allah, bir qapı aç bizə! Bax, bu da sizin arzunuz! Allah sizə bir qapı açıb, gedin dayanın qabağında!

MEYVƏLƏRİ İNCİTMƏDİM

Dədə bir dostuna qonaq gedir. Çox hörmətli bu ailə Dədəni xoş sifətlə qarşılayır.

Ev sahibi qulluqçuya tapşırır ki, meyvə gətir, kişi meyvə yesin. Qulluqçu da gedir, xeyli armud-almanı bir qaba yığıb Dədənin stoluna qoyur. Necə olursa, ev sahibi və arvadı qonşuya gedirlər. Dədə qulluqçuya deyir:

- Ay qızım, bir bıçaq da gətir!

Qulluqçu gedir, xeyli keçir, qulluqçu gəlmir ki, gəlmir. Dədənin dişləri yaxşı olmadığından meyvəni yeyə bilmir.

Axır ki, ev sahibləri qayıdırlar. Meyvənin tərənmədiyini görüb:

- Ay qağa, niyə meyvə yeməmisən?! – deyirlər.

Dədə deyir:

- Bıçaq istədim, qulluqçu gətirmədi, bıçaqsız da meyvəni yeyə bilmərəm. Ona görə qərara gəldim ki, heç meyvələri incitməyim!

QARA DƏSMALIN SİRRİ

1972-ci il sentyabr ayının 26-da MK-nın bizim zonaya baxan inspektoru Gindis Yefim Aramoviç rayona gəlmişdi. Rəhmətlik Müslüm Kürəbəy oğlu məni çağıraraq dedi ki, Gənbər (o, ləzgi idi, mənə

“Qənbər” yox, “Ğənbər” deyə müraciət edirdi), sən Gindis yoldaşla gedib Ayrım zonasının kolxozlarında olun, axşam da qayıdıb qonaq otağında çay içərsiniz.

“Qaz-69” markalı minik maşınına əyləşib şösse yolu ilə gəldik Çaykəndə, oradan da dağ yolu ilə Dəmirçidama sıyrıldıq. Cəmilli kəndinə getməyə qərarlaşdırdıq. İstibulaq kəndindən gələn Söyüdlü çayı yaylağına aşdıq. Orada qızıl mədəni barədə ona geniş məlumat verib, Dəmirçidam kəndinin Kirov kolxozunun yalın başında tikilmiş kolxoz idarəsinə gəlib işlərlə tanış olmaq istədik. Bərk külək olduğu üçün nazik geymiş Yefim üşüdü, kəsə yolla gəldik ki, çay yolu ilə qayıdaq. Yol boyu sahələrdə gördüyümyz kolxozçulara baş çəkə-çəkə qayıtdıq. Qamışlı körpüsündə yolun sağ sahilində mənim qohumum işlədiyi kiçik pavilyonda kabab yemək üçün burada əyləşdik.

Pavilyonçu bizi yaxşı qarşıladı. Onsuz da çox böyük olmayan pavilyonun sağında ona söykək tikilmiş zala iki adam yerləşən kiçik otaqda əyləşdik. Yefim əlini yumaq istədi, elə həmin otaqdan yana doğru ancaq bir oturan gedilməsi mümkün olan yerdə su qabının altına vanna qoyulmuş, pavilyonçu tərəfindən isə bəlkə də 100 ildi ki, yuyulmayan qapqara bir dəsmal asılmışdı. Yefim əlini silmək istəməsə də bu alınmadı və üzünü mənə tutub narazılıqla nəsə demək istədi.

Doğrusu, xəcalət çəkdim, cibimdən əl dəyməmiş dəsmalımı ona uzadıb, oturduğumuz yerə dəvət etdim. O, hələ bəri keçməyə macal tapmamış qara dəsmalın yerindən bir qəşəng ağ dəsmalın asılı olduğunu görüb dedim:

- Yefim Aramoviç, tam çistıy platok.

O, yenidən dəsmala doğru döndü və “Boje moy, eto je çudesə!” - deyib yenidən

dəsmalla əlini silib otağa keçdi və gülə-gülə
“Kurbanov, skaji mne, eto ne sirk, ili çto?”

O ---- kababımızı yedik və yola düzəldik.
İki gün sonra maşını yenə həmin yerə sürüb,
pavilyonçunu çağırıb soruşdum ki, bu nə
məsələydi?

O, gülə-gülə dedi ki, aradakı dəsmal
asılan taxta qapqaradır və mən də çöldən----

Sən kişi ilə danışanda mən çöldən qapağı
dəyişdim, siz onu hiss etmədiniz.

MK-nın işçisi isə sonralar bu dəsmal
barədə mənə bir neçə dəfə suallar verdi, mən
isə ona heç nə demədim

BİR MƏZƏLİ ƏHVALAT

1967-68-ci illərdə Kəlbəcər qəsəbə orta
məktəbində məktəb direktoru işləyirdim. O
zaman məktəb odunla isidilirdi. Mən meşə
təsərrüfatı idarəsindən icazə alıb meşədən
odun qırdirir, məktəbin geniş həyətində

internat binasının yanına toplatdırırdım ki, təhlükəsiz olsun, Eyni zamanda ona heç kəs toxunmasın. Həm də məktəbin ikinci mərtəbəsinin həyətə baxan tərəfinə lampa qoydurmuşdum ki, həyət işıqlı olsun, gələn olsa, bilinsin. Amma tez-tez həmin elektrik lampasını dəyişdirməli olurdum. Onu da deyim ki, məktəb binasının sol tərəfində yerləşən, binanın həyətinə axan su həmin lampanın tuşundan axıb gedir və “Qayabaşı” deyilən yerdən Tərtər çayına axırdı.

Bir gün mənə dedilər ki, lampa yenə sınıb. Ağılıma gəldi ki, lampanı kim isə qəsdən sındırır. Məktəbin qarovulçusu Qurban kişiye tapşırıq verdim ki, lampa olan hissəni nəzarətə götərsün. Xeyri olmadı. Yenə lampalar sınmağa başladı. Məktəb müəllimlərindən iki cavan oğlan çağıraraq dedim ki, özümüz pusqu quraq. Rəhmətlik Nürəddin Nazimovu və Firudin Cəfərovu da götürüb ikinci mərtəbədə lampa asılan

pəncərənin içəri tərəfində durub gözlədik. Birdən uşaqlardan biri dedi ki, odurana, məktəbin həyətinə piyada yolu çıxan filankəsin qapısından kim isə çıxıb gəlir. Həyətə yolu keçən adamların dövlət vəzifəsində işləyən adamlar olduğunu bildiyimdən, dedim ki, səs salmaq olmaz, çünki bu adamlar da bilsin haçansa qonşuya gedir, amma ehtiyatlı olun.

Hamımız gördük. Doğrusu, gedən adamın kimliyini bildiyim üçün heç nə demədim. Amma uşaqlar baxırdılar. Hərəkət edən adam məktəb hasarının qaranlıq hissəsi ilə gəlirdi. Uşaqlar dedilər ki, kimdirsə, o, damun tuşundan keçib məktəbə doğru gəlir.

O adam elə gəlirdi ki, məktəbin həyətinə biz onu artıq görmədik. Gələn kimi lampa partladı və tərpənmək mümkün olmadı. Çünki, artıq həyətə zülmət qaranlıq çökdü. Gələn adama daha yaxın məsafədə dayanan Qurban kişi mənə dedi ki, yoldaş

Qurbanov, filankəs gəldi, neylədisə qəflətən lampa partladı, onun hansı tərəfə getdiyini bilmədim. Yoldaşlarla məsləhətləşib pusqu yerlərini dəyişdik, üç gün dalbadal pusquda durduq. Üçüncü gün mənimlə rəhmətlik Nürəddinlə elə yerdə dayandıq ki, gələn adamı mütləq görmək mümkün idi. Yenə də gördük ki, həmin əvvəlki həyətdən bir nəfər çıxıb gəldi və gəlib lampanın düz altında axar suyun üstündə durdu. Əyilib sudan bir ovuc götürüb lampaya tərəf atdı. Suyun dəyməsi ilə lampanın partlaması bir oldu. Bu işi tutan adam isə yavaş-yavaş yaşayış binasına doğru getdi. Biz əvvəlcə onu izlədik. Yaşayış binasının birinci mərtəbəsinin tuşunda hasardan aşdı və birinci mərtəbənin pəncərəsini döydü, içəridən hər birimizin yaxşı tanıdığımız qadın pəncərəni açdı və kişini içəri düşürdü.

Biz qayıdıb məsləhət elədik, qərara gəldik ki, səhər-axşam hasarın həmin

hissəsinə un səpək, sonrasına baxarıq. Uşaqlar belə də etdilər, iki-üç gündən sonra qəsəbəyə hay düşdü ki, filankəs adaxlıbazlığa gedibmiş. Kim isə onun aşdığı divarın üstünə un səpib və qayıdanda arvad ərinin şalvarının paçasını unlu görüb möhkəm dava salıb. İndi boşanma verib.

Beləliklə, məktəbin həyətini işıqlandıran lampa bir daha sönmədi.

ZƏHLƏSİ GEDƏN ŞEY QARŞISINA ÇIXIR

Danışırılar ki, Şah Abbasın qatırdan xoşu gəlmirdi. Günlərin birində vəzir Allahverdi xana deyir ki, məni elə bir yerə apar ki, orada gözümə qatır görünməsin.

Vəzir şahı İsfahan şəhərində qatır ayağı dəyə bilməyən bir yerə aparır və şaha yaxşı

bir süfrə açdırır. Süfrəyə böyük buludlarda plovlar qoyulur. Şah diqqətlə baxır. Görür bir qabın ortasında plov çox dik durub. Deyir:

- O nə üçün elə yüksəkdi?

Aşbaz çömçə ilə qabın (xörəyin) o hissəsini tərpədir və həmin yerdən bir cüt qatır qulağı görsənir. Şah pərt olub vəzirə deyir:

- Sənə dedim ki, məni qatır olmayan yerə apar. Demədim ki, qatır yaşayan elə apar!

BU EŞŞƏKDİ, MƏMMƏDHƏSƏN HA DÖYÜL

Məmməd Həsən kişi istəyir ki, onun da bir qatırı olsun. Qonşusuna yalvarır ki, erkək eşşəyini gətir, mənim dalafda olan madyanımla görüşdürək, atım qatır doğsun. Qonşu razılaşıır. Eşşəyi gətirirlər, bir çanaq

arpa yedizdirib, səhər madyanla görüşdürmək istəyirlər. Eşşək madyanı görüb tərpənmir. Evin xanımı üzünü eşşəyə doğru tutub deyir:

- Sənə bir çanaq arpa vermişəm, ay gözündən gəlsin, -----tərpənsənə---
Məmməd Həsən kişi deyir:

- Ay arvad, ulaqnan işin olmasın ha, o, Məmməd Həsən ha deyil, axşam bir arpa verəsən, gecə səhərə kimi əl çəkməyəsən, eşşəkdi ey, eşşək, halı yoxdu dayna, yazıq neyləsin?

